

KUBBEALTI
AKADEMİ

Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 156
Yıl 39 / 4
Ekim 2010

Üç ayda bir yayınlanır.

Yaygın Süreli

Kubbealti İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu
Yazı işleri müdürü
Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel
Zeynep Uluant

Dergi tasarımı
Ersu Pekin

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealti İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokađı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli

Yurtiçi: 30.- YTL.
Kurumlar: 30.- YTL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
6298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı

Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak
gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

- 5 Değerli Kubbealtı Dostları, Kubbealtı
- 7 Bir Anket, Sâmiha Ayverdi
- 12 Siyâsi ve Edebî Hâtıralar (3), Mâhir İz
- 22 Sabrın Tatlı Meyvesi, Ergun Göze
- 24 Siyâset ve Velâyet Karşısında
Mehmed Âkif Bey, Prof. Dr Ahmet Güner Sayar
- 30 Ayşe Peri'ye Şiir, Yavuz Bülent Bâkiler
- 31 Sâmiha Ayverdi Hakkında – Aşk, Prof. Dr. Mustafa Kara
- 36 Osmanlı ve Mûsikî (2), Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca
- 56 Yücel Çakmaklı ve “Batmayan Gün”, Mehmet Nuri Yardım
- 60 Sabır Sarmaşıkları, Bekir Sıtkı Erdoğan
- 61 Sevgili Bir Ağabeyimiz Vardı
Hasan Âli Göksoy, Savaş Çevik
- 67 Yetmiş Doğru..., Hasan Âli Göksoy
- 68 Felsefe Üzerine, Prof. Dr. Ali Murat Daryal
- 84 Türkün Gücü, Zeki Önsöz
- 89 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım, Kemâl Y. Aren
- 94 2010 Yılında Neşredilen Yazıların İndeksi

Değerli Kubbealtı Dostları

Mecmuamızın yeni sayısında yine berâbe-riz. Yine birbirinden değerli makâleleri ve şiirleri yayımlıyoruz. Bu sayımıza da her zaman olduğu gibi mü-tefekkir yazar Sâmiha Ayverdi'nin bir yazısı ile başlıyoruz. Ayver-di'nin Zafer Mecmuasının anketine verdiği cevapları neşrediyoruz. Vakfımızın kurucularından ve vefâtına kadar kadar Mütevelli He-yeti Başkanımız olan İlhan Ayverdi Hanımefendi ve yine vakfımı-zın kurucularından Ergun Göze'nin üç hafta arayla 12 Ekim ve 6 Kasım 2009'da ebediyete intikallerinin üzerinden bir sene geçmiş bulunuyor. Bu iki aziz insanı 17.11.2005 târihli Tercüman gazetesin-de Ergun Göze'nin "Sabrın Tatlı Meyvesi" başlıklı yazısını tekrar yayımlayarak her iki kurucumuzu da rahmet ve minnetle yâdediyo-ruz. Prof. Dr. Mustafa Kara "Sâmiha Ayverdi Hakkında-Aşk" isimli makâlesiyle aramızda. Ahmed Güner Sayar, "Siyâset ve Velâyet Karşısında Mehmed Âkif Bey"i anlatıyor. Prof. Dr. Alaeddin Yavaş-ça'nın "Osmanlı ve Mûsikî" makâlesinin ikinci bölümünü okuya-caksınız. Mahir İz'in sohbetinin son bölümünü bu sayımızda neşre-diyoruz. Yücel Çakmaklı'yı vefâtının 1. yılında yâdederken onun Sâmiha Ayverdi'nin Batmayan Gün isimli eseriyle ilgili film çalışma-sını Mehmet Nuri Yardım yazdı. Zeki Önsöz ve Kemal Y. Aren bu sayımızın diğer yazarları. Bekir Sıtkı Erdoğan, Memduh Cumhur, Yavuz Bülent Bâkiler ve Hasan Âli Göksoy da şiirleriyle aramızda.

Bir kültür, sanat ve gönül adamı olan Hasan Âli Göksoy'u ebedî âleme uğurladık. Bu konuda Göksoy'un yakın dostlarından hattat Savaş Çevik "Sevgili Bir Ağabeyimiz Vardı Hasan Âli Göksoy" baş-lıklı bir yazı yazdı. Mecmuamızda şiirleri yayımlanan şâir Olcay Yazıcı ile târihçi Ziya Nur Aksun vefat etmişlerdir kendilerin rah-met diliyoruz.

Türk kültür ve fikir hayatının önde gelen isimlerinden Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi'nin 1970 yılında kurdukları millî kültür ve sanatımıza hizmet yolunda çalışan Kub-bealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı 40. yılını kutluyor. Bu mü-nâsebetle önemli bir program tertip edildi. 5 Ekim 2010 Salı günü saat 18.30'da Cemal Reşit Rey Konser Salonu'ndaki (Harbiye) prog-ramda Prof. Dr. İlber Ortaylı konuşma yapacak, ayrıca 40. Yıl ödül-leri takdim edilecek. Daha sonra İhsan Özer'in şefliğindeki İstanbul Târihî Türk Müziği Topluluğu konseri dinlenecek. Bu programa bütün okuyucularımızı dâvet ediyoruz.

Bu arada vakfımızın hizmet verdiği Çemberlitaş'taki Köprülü Medresesi'nin restorasyonu tamamlandı. Bu restorasyonu üstlenen Çamlıca

Kültür ve Sanat Vakfı ve Gürış Holding yetkilileri ile yük-sek mîmar Alidost Ertuğrul'a teşekkür ediyoruz.

Kubbealtı'ndan çıkan eserler ilgi görmeye devam ediyor. Bu çerçevede Fevzi Samuk'un Edep Kapısı isimli eserini yayımladık. İstanbul Ticaret Odası'nın maddî desteği ile hazırlanan Muhittin Serin'in Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, genişletilmiş yeni baskısıyla sanatseverlere ulaştı. Desen Tasarımı'nın yeni baskısı yapıldı. Süheyl Ünver'in Bursa Defterleri kitabı da yakında yayımlanacak. Hüseyin Vassaf'ın Hicaz Hâtıraları isimli eseri de kısa bir süre sonra basılmış olacak.

"Kubbealtı Sohbetleri, "Dursun Gürlek ile Târih ve Kültür Sohbetleri" ve "Mûsikî Sohbetleri" Ekim 2010'da başlıyor. Tezhip, Mû-sikî, Hat Sanatı, Osmanlı Türkçesi ve Türkçeyi Doğru ve Güzel Ko-nuşma (Diksiyon) kurslarımız da 2 Ekim 2010 târihinden itibaren hizmet vermeye başlayacak.

Mecmuamızın Ocak 2011 sayısı "40. Yıl Özel Sayısı" olarak daha geniş bir muhtevâ ile siz okuyucularımıza sunulacak.

2011 aboneliğinizi yenilemeniz ricâsı ile yeni sayımızda buluş-mak üzere hoşçakalınız.

Kubbealtı

Bir Anket*

Sâmiha Ayverdi

Anket Soruları:

- * Size göre, günümüzde insan ve toplum için din bir ihtiyaç mıdır?
- * Toplumumuzun sosyal ve ekonomik gelişmesinde dînin fonksiyonu konusunda ne düşünüyorsunuz?
- * Yakın târihimiz içinde aydınımızın dîne karşı tutum ve davranışını nasıl buluyorsunuz?
- * Dün ile bugünü kıyaslarsanız, aydınımızın dîne karşı tutum ve tavrında bir yenilik veya değişme var mıdır?
- * Zaman zaman “Dindar olmak çağdaş olmayı engeller” diyenler olduğu gibi; “Dindar olmak çağdaş olmanın gereğidir” diyenler de bulunmaktadır... Bu konuda ne dersiniz?
- * Mânevî değerler ve dînî inanışlar bakımından, aydın ile halk arasında bir diyalog ve yakınlaşma kurulmalı mıdır? Bu konuda, aydına ve din adamına düşen görevler neler olabilir?
- * Bir aydın olarak, dînî ve mânevî değerlerin, eğitimin her kademesinde verilmesini gerekli bulur musunuz?
- * Batıda ve sosyalist ülkelerde aydın-halk diyalogu nasıldır? Bu iki kesimin dîne karşı tavrı ve tutumu Türkiye ile kıyaslanabilir mi?

* Zafer Mecmuası tarafından Sâmiha Ayverdi'ye gönderilen anket soruları ve bu sorulara cevâben yazılan mektup. 14.10.1982 târihinde, adı geçen mecmuada yayınlanmıştır.

Efendim,
Mecmuanızın politikası hakkındaki suallerinize cevap vermekte gecikmiş bulunuyorum. Özür dilerim.

Evvel emirde, neşriyat hayâtına seviyeli olarak girmiş bulunma-nızın memleket için bir kazanç olduğunu söylemek isterim. Seçme, faydalı ve değerli makâlelere ağırlık verilmiş olması isâbetli bir ha-reket.

Burada söylemek istediğim, mecmuanızın fikrî istikâmetine kendi zâviyemden bir çeşit tavsiyede bulunmak yerine, ortak inanç noktalarını kaybetmiş memleket gerçeklerine temas etmektir. Tâ ki böylece, neşriyatınız yolu ile memleketin fikir yapısını taş taş örecek harcı elde etmek mümkün olsun.

Bundan yarım asır evvel, cemiyetin büyük ekseriyetinde, yedi-den yetmişe müşterek bir inanç, düşünce ve duygu birliği vardı. Meselâ, bayramlar, kandiller, vezirin de, beyin paşanın, halkın, es-nafın topyekûn bütün bir kütlenin malı idi.

Cemiyetin, gene cedlerinden süzülüp gelmiş bir mâzi, târih, iftiharlar ve içtimâî gelenekler serîsi bulunuyordu. Her sınıf arasına solüsyon hâlinde karışmış bir hamâsî ve mânevî hava vardı ki, şe-hirinin de, kasabalı ve köylünün de idrâkine ve rûhuna işlemiş bu-lunduğundan kafaları ve yürekleri yumuşatmış şekilleyip düzenle-mişti. İşte bu yüzden çocuğuna ilk südünü veren anaya, o dolup taşan kudsî heyecan ve ideal: “Ya gazî ol ya şehit!” dedirtmiştir.

Artık, îmânı uğruna evlâdını fedâ eden ananın o târihî ve an’a-nevî dinamosu boşalmış bulunuyor.

Boşalıp kısırlaşma sebepleri çeşitli olmakla berâber, her parçası bir tarafa gitmiş cemiyet safları arasına, ayak sesleri duyulmayan, sinsi ve çok usta bir düşman gizlenmiş olarak, zındıka da yobaza da suflörlük etmekte bulunuyor.

Okumuş yazmış, paralı, mevkili aydın zümreye îmânı bir ayıp ve gericilik olarak gösterip inandırmayı başarırken, bir kısım dindar geçinen zümreyi de var kuvveti ile taassuba itmek sûretiyle, cemi-yet içindeki çatlakları büsbütün genişletmek hünerini göstermekten hâlî kalmamıştır. Bu yüzden de Türkiye, zındık ve yobaz tipleri ara-sındaki uçurum yüzünden, birbirini kabul etmez ve tanımaz, hattâ dış biler hâle gelmiştir. Onun için de, memleket fikriyatı ve mânevi-yâtı, devamlı olarak bir erozyona uğramaktadır.

Bir de, bu iki kampın dışında, her iki tarafa da bîgâne, mes’ele-siz, vatandan da îmandan da habersiz bir zümre var ki, yalnız ek-meğinin ve şahsî çıkarının adamı...

*

Görülmemiş bir gaflet ve dalâletle dönen maârif çarkı, millî, mânevî ve dolayısı ile de ahlâkî bütün değerlerimizi öğütmüş bulunuyor. Hâlâ da sola angaje olmaktan kurtulamamıştır. Şâyet eğitim ve öğretim felsefesindeki gafletinde devam edecek olursa, memle-kette, Türk ve müslüman denmeye sezâ bir kimse bulmak, emr-i muhal olacaktır.

Müslüman olmuş genç bir İngiliz dostumla konuşuyorduk. Esef dolu

bir ifade ile, üç aydır şehrin en mütenâ sayfiye yerinde yazı geçirirken, temas etmek vaziyetinde olduğu kimseler için: Bunlara ne Türk ne de müslüman denir! teşhîsini koyarken, üzüntüsünden âdetâ ağlamaklı idi.

Bu hazin ve acıklı müşâhedeye, hakîkatin ta kendisi dememek elde değildi.

*

Şu halde, bu bölük bölük olmuş cemiyete ne lâzım, denirse, ferdî endişe ve menfaatlerinin merkezinden kopmuş, ciddî, samîmî ve ihlâs kaftanı içinde kendi kendimizi sağlama almakla işe başla-mak gerek.

Başlayacağımız iş ise, ümmetini küçük cihattan büyük cihada çağıran Resûlullah'ın yolunda ve ahlâkında mesâfe almaktır.

Kılıç ve kalkanla cenk etmeyi küçük cihat, nefsi ile muhârebeyi büyük cihat olarak tavsif eden Hz. Peygamber'in elimize verdiği endâze ile kendi kendimizi ölçüp biçecek olursak, fert olarak da, cemiyet olarak da ne kadar rahat etmiş bulunacağız.

*

Şu diyânet haritamıza bir göz atalım: En gücüne giden, İslâm adına yola çıkmış olanların arasındaki uçurum. O kadar ki bir züm-renin devam ettiği câmiyi bir başka gruba boykot ettirecek kadar kin ve düşmanlık, İslâm rûhuna sığacak işlerden midir?

Nedir bu nefsânî illet, bu "sen-ben" şehveti? Nurculuk, Süley-mancılık, İşkâcılık zırhını giyip birbirine kılıç sallamak neden? Son-ra, îman kisvesi altında, fesat, fitne, yalan, dedikodu, İslâm rûhu ile nasıl bağdaşır?

Bütün îman ordularını tevhit gözü ile, yekpâre ve yekvücut görüp ona göre amel etmek anlayışına sadâkatle bağlıyız. Yeter ki, saygı duyduğumuz kütlelerin, nefsânî ve şeytânî taassubun ilcâları¹ ile gözleri kör, kulakları sağır olmamış olsun.

İslâmın, ehl-i tevhîde yüklediği başlıca vazîfe, Livâ-yı Muham-medî² altında birleşmek ve Muhammedî ahlâk ile mücehhez ve arınmış olmaktır.

*

İslâm târihine şöyle bir göz attığımızda, karşımıza çıkacak hazin gerçek, asırlarla berâber yürüyen bir nifak, fesat ve menfaat tablosu olacaktır. Şöyle ki, Hicrî I. asırdan bu yana, İslâmın kal'asını, zümre ve şahıs menfaatleri ile, siyâsî hırslar çerilerine deldirmek gaflet ve ayıbı yüzünden, sayıya hesaba gelmeyen kayıplara uğramıştır.

İslâmın, dünyâya ilim, teknik, sanat ve içtimâî huzur ve bereket öncülüğü ettiği asırlarda, fütûhat ve medeniyetin zirvesinde bulun-duğu halde, nefsânî ve beşerî engelleri aşamamış iktidarların bu rûhî zaafı, İslâm âlemine, çok pahalıya mâl olmuştur.

Eğer bu kudret ve şevket asırlarında, devletlerin kumanda köp-rüsünde bulunanlar, içinde kin ve nefret tortusu bulunan bir siyâsî rekâbet şehvetine mağlûp olacakları yerde, tasfiye-i derun ve tezki-ye-i nefse ağırlık vererek

¹ Mecbur etme, zorlama.

² Hz Muhammed'in bayrağı.

sırf ilâ-yı kelimetullah aşkına can-baş oy-natmış olsalardı, İslâm, bölük bölük olmaz ve dünyâya da, bir beşe-rî-ilâhî nizam ve hukuk örneği verilmiş olurdu.

*

Bugün İslâm, garbın karşısında ezik ve boynu bükük bulunu-yorsa, bu, az evvel de söylediğimiz gibi, ferdî ve zümrevî şehvetle-rinin engelini aşamamış olmasındandır.

Maalesef, bugün de, gerek memleketimiz, gerek bütün bir İslâm coğrafyası, aynı müzmin illetin zebûnu bulunuyor.

Eğer İslâm âlemi, ahlâk-ı Muhammedî prensiplerini kitapta bırakmayıp, yaşayarak tatbik zemînine koymuş olsaydı, bugün, önün-de dize geldiği garbı, karşısında dize getirirdi. Böylece de, dünyânın siyâsî, içtimâî, iktisâdî ve teknik terâzisini elinde tutarak, beşeriyetin yüzünü güldürürdü.

*

Îmâmı kimseye vermeyen biz, başkalarını asgardan asgar, kendi-mizi ise âzamdân âzam olarak görmek ayıbından kurtularak, küçük cihattan büyük cihada geçip, şuurumuzun derinliklerini arıtmayı düşünmüyoruz?

Kirli yüzümüzü de kirli gönlümüzü de gören Hak'dan hayâ edip sırât-ı müstakîme adım atmak için daha ne bekliyoruz?

28.12.1980

Siyâsî ve Edebî Hâtıralar (3)

Mâhir İz

Hâsılı, biz de şimdi bunları görünce heveslendik, yazalım bakalım dedik. Tabîî Tevfik Fikret'in tesirinden kurtulmaya imkân yok.

Lisâna hâkimiye-ti müthiş, tuttu muydu koparıyor. Eşi yok, benzeri yok, tek başına Servet-i Fünûn'u da ayakta tutmuş adam. Konuşur gibi yazmış, ne-dir o "Halûk'un Vedâr"nı dinleyin:

Sen tren, ben vapurda pür-temkin
Atılırken-sen İskoç ellerinin
Sisli, yağmurlu, karlı, buzlu, fakat
Cidd ü himmet, vakâr-ı hürriyet
Dolu peygûle-i temeddününe,
Bense, nâzende Bosfor'un köhne,
Köhne, âvâre, bî-haber, bîzâr.
Belki cennet kadar tarâvetdâr.
Fakat âlûde-i kelâl ü kesel
Bir kenârında münharif, muğfel
Bir hayâtın firâş-ı uzletine,
Ne düşündüm bilir misin? Şu nine,
Şu sahî toprak en sonunda... Yazık,
Bunu benden mi duymalıydın!..Artık
Ve bakımsız harâb olup gidecek

Acı şeyler Halûk, fakat gerçek!

Hani bir gün seninle Topkapı'dan
Geliyorduk, yol üstü bir meydan,
Bir çınar gördük; enli boylu, vakur;
Bir ağaç; hiç eğilmemiş, mağrur
Koca bir gövde, belki altı asır.
Belki ondan da fazla, dalgın, ağır,
Kaygısız bir ömür sürüp gelmiş;
Öyle serpilmiş, öyle yükselmiş.
Ki, civârında kubbeler, damlar
Ser-te-ser secde-gîr-i istiğfâr
Onu haşyetle seyreder gibidir.
Duyulan hep onun menâkıbıdır.
Görülen hep odur uzaklardan;

Fakat ayyûka ser çeken, uzanan
Bu mehâbetli gövde çıırçıplak.
Ne yeşil bir filiz, ne bir yaprak.
Kuruyor; âh, pek yazık! Şu derin
Şerha, böğründe belki bir hâin
Baltanın, bir gazablı yıldırımın
Zehridir...Söyle ey çınar, bağrın
Hangi odlarla yandı? Hangi siyah
Kurt içinden kemirdi? Hasta, tebâh,
Seni kim şimdi bağlayıp saracak?
Kim şifâlar verip de kurtaracak?
Şu dönen kargalar başında senin,
Söyle, bunlar mıdır zehirleyenin?

Söyle ey muzdarip vatan, bildir;
Çektiğin hangi kanlı seyyiedir?

Fikret, konuşma dilini şiir edebiyâtına ilk koyan adam gibi görür ammâ, bunun asıl üstâdı Muallim Nâci'dir. Merhum Meh-med Âkif Bey bana demişti ki: "Nâci gelmeseydi Fikret gelmezdi, Fikret gelmeseydi ben gelmezdim". Lisandaki tasarrufu gösteren mütevâzîâne bir itiraf...Hakikaten edebiyat târihini tetkik edenler, Nâci'nin lisanda yaptığı büyük inkılâbı, sâdeliği ve tabîliği görecektelerdir. Fakat bugün o hâlâ anlaşılamadı. Bu Servet-i Fünûn lisânı, zamânında dahi müşkilat çekiyordu. Çünkü muhafazakârların temsilcisi Nâci bir tarafta, ötekiler bir tarafta toplanmış, birbiriyle çarpı-şuyordu. Biri garp edebiyâtıyla, fikriyâtıyla, felsefesiyle meşgul olmuş. Biliyorsunuz ki, 19. asırda materyalist felsefe, Jan Jak Ruso gibi maddiyûn hâkim. Tâ ki, psikiyatri ilim oluncaya, kânunları yapılıncaya kadar bu hal devam etti. Taraflar birbiriyle anlaşamıyor, biri-nin söylediğini öteki pek hazmetmek istemiyor. Fakat Fikret müs-tesnâ bunlardan, gâyet kuvvetli... Meselâ, o devrin en önde geleni Cenab Şahabeddin'de bile bu kudretli tasviri bulamazsınız. O ince, zarif adam, zekâsıyla ne oyunlar yapar. Zâten Servet-i Fünûn'un miyâr-ı edebîsi Cenab Şahabeddin'dir. Cenab Şahabeddin anlaşıl-madan, okurken titremeden ve görmeden Servet-i Fünûn'u anladım, dersiniz yanlış olur. Edebiyatta Nâci devri açılacak bir, ondan sonra bir de Fikret olacak ki, o iki dil iyice anlaşılsın. Başka türlü olmaz. Nâci kürsüsü, Nâci dershânesi açılmadan edebiyâtımız anlaşılmaz. Nâci ne yapmış? Eski dilden nasıl süzölmüş gelmiş, nasıl o ifâdeler, terkibler, hayaller değişmiş? Nâci'de kelime malzemesi esastır, bakın ne demiş:

Elfâz meânî için âyîne-i şandır
Elfâza bakılmaz mı diyorlar, hezeyandır.

Cenab Şahabeddin, "Gökten yağmur yerine inci yağsa ondan kâse-i kelimat ile toplanır" diyor. Kelime hazînesi o kadar ehemmi-yetli ki.. O muhafazakârlarda garba temâyül var. Nâci mükemmel Fransızca biliyor; kusursuz, pürüzsüz tercüme yapıyor. Kimse bunun farkında değil.

Nâci'nin gazelleri üzerinde duruyorlar. Yazısı üstünde duruyorlar. Ömer'in Çocukluğu'nu³ okuyor, sâdeliğine hayran kalıyorlar. Şimdi bu vaziyet karşısında nasıl anlatacağısınız? Bir insan garbın lisanını okuyacak, öğrenecek, bilecek, onların duy-gularının, görüşlerinin, tasvirlerinin hangileri üzerinde duracak? Fakat kendi varlığını, hüviyetinizi, asırlar boyu sürüp gelmiş olan kültürünüzü bir tarafa bırakıp da o tarafa geçemezsiniz. Nâci bunu anlatmak istiyor. Şâir mâlum ya, Galatasaray tesiriyle Fransızca biliyor. "Siz Fransız kültürüyle elde ettiğiniz bu garp edebiyat kültürünü, felsefe kültürünü, içtimâiyat kültürünü aktarın, aksettirin bura-ya. Bilsin memleket. Fakat bunu bilmekle beraber kendi hüviyetini kaybetmesin" demek istiyor. Ne demiş şâir:

Elfâza sığılmıyor meâni
Deryâları almıyor evânî

Mânâ o kadar çok ki, lafızlar kâfi gelmiyor. Niye benzer bu? Denizleri koyacak kap var mı? Dörtte üçü deniz dünyânın, imkânı yok, mânâlar, çoktur. Biz bu dar kalıplar elimizde mevcutken bir de bunları ıskartaya çıkartırsak tamam olur, Süleyman Nazif'in dediği gibi elimizde uzun kollu hırkadan başka hiçbir şey kalmaz. Ve so-nunda iş bu hâle geldi. Neden oldu bu, çünkü itilâf olamadı arala-rında. Bir Münif Paşa⁴ var; âlim adam, fâzil adam, edib adam. Arap-ça'sı, Farsça'sı, Türkçe'si ile mühim adam, Maârif Nâzırı. Peyâmi Safâ'nın babası İsmâil Safâ, babası Behçet Efendi'nin eseriyle berâ-ber kendininkileri de kitap hâlinde toplamış ve "Huz mâ safâ da'mâ keder" diye adını koymuş, yâni "İstedini, sevdiğini al, istemedik-lerini bırak, terk et." Kitabını üdebâdan Münif Paşa'ya götürüp ve-riyor. Paşa'nın yanında o zaman Mısır'ın Şinkitî âilesinden bir ede-biyât-ı Arabiye âlimi oturuyor. Gözlerinde ârıza var. Tabii Türkçe bilmiyor hiç. Münif Paşa'nın Arapçası kuvvetli olduğu için kıt'ayı takdirle okuyor.

Birlikde oldu cilveger
Âsâr-ı ferzend ü peder.
Ger kangısın ister isen
Huz mâ safâ da'mâ keder⁵

İçinde "Huz mâ safâ da'mâ keder." terkîbi geçince, oradaki Arab misâfir "Huz mâ safâ da'mâ kedür." olarak düzeltiyor ve tabii kâfiye kayboluyor. Çünkü cilveger'in kâfiyesinin keder olması lâ-zım gelir. "Eyyvah, kökünden yıkıldı manzûme" diyor Münif Paşa. Tabii bunu kim bilir? Arapça'da belki "kedere, yekdürü" vardır. Bu bir lugat meselesidir.

³ Muallim Nâci'nin çocukluk hâtıralarını naklettiği eseri.

⁴ Münif Paşa (1830-1910) Tanzîmat devrinin devlet adamlarından, şâir ve yazar; bkz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şâirleri (SATŞ), İstanbul 1930-1941, s.997-1013.

⁵ Babayla oğlun eserleri bir arada görüldü. Hangisini istersen beğendiğini al, beğenme-diğini bırak.

Kelime zaafî çok şeylere sebebiyet vermiştir. Kelime îmal etmek edebiyatımızda çok mühim tesirler yapmıştır. Hani Servet-i Fünûn'da Tevfik Fikret'in "Toprak" manzûmesi neş-redilince, talebe bunu Galatasaray Sultânîsi'nde kapışıyor ve hemen bu manzûmeyi okuyorlar.

Tûde ber-tûde mahşer-i esrâr
Ona biz "cirm-i bîhaber" diyoruz
Mahşer-i pür kesâfet-i edvâr
Ona biz "mevtın-i beşer" diyoruz

Bırakın şiire istiâreleri
Şunu ismiyle yâd edin: Toprak
Beşerin menşe-i hayat eseri,
Bu da bir şi'r-i muzlim ü muğlak⁶

Şiirin başında "tûde ber tûde" geçiyor. Edebiyat muallimleri Recâizâde Ekrem Bey⁷ girmiş derse. Çocuklar soruyor, Hocalarını imtihan ediyor. "Efendim" diyorlar, "tûde ber tûde ne demek?" Ce-vap: "Çepçevre demek." Arkasından Fârisî muallimi Feyzi Bey⁸ der-se geliyor. "Efendim, tûde ber tûde ne demek?" diyorlar. "Yığın yı-ğın" cevabını veriyor. "Efendim, edebiyat hocamıza sorduk, o bize 'çepçevre' dedi." "Yanlış anlamışsınız" diyor. "Efendim eliyle de târif etti, böyle gösterdi" diyorlar. "Haltetmiş" diyor. Ammâ tâbir-i galîziyle söylüyor. Şimdi bu bir mesele değil. Az bilmekle, çok bil-mekle bir adam eksilmez. Şâirlik başka şey, o başka şeydir. Ama tesir ediyor.

Şimdi Hacı İbrâhim Efendi⁹ var. Önünde kimse ağız açamıyor. Hacı İbrâhim Efendi "Bu medresede Arapçayı kaç senede öğretiyor-lar" diyor. "On sekiz senede." Vefa Koğacılar'da 5 senede öğretiyor Arapça'yı. Hocaefendileri, bütün medâristeki ulemâyı topluyor, ön-lerinde bütün talebeyi imtihan ediyor. Hayret ediyorlar. İşte Beyler-beyili Süreyya Bey, mesela Dârülfünun'da Edebiyât-ı Arabiye hoca-lığı yapmış olan Şevket Bey hep onun mektebinden yetişmişler. Ha-cı İbrâhim Efendi'de kâide yanlışlığı, kelime yanlışlığı filan olamaz. Efendim "ve" atıf edati, "ne" atıf edati, "de" atıf edati. "Ve ne", "ve ne de"... "Saçmadır, bu böyle

⁶ Sırların yığın yığın haşır olduğu bu dünyâya her şeyden habersiz bir cisim diyoruz. Devirlerin haşır olduğu, birbirine girdiği yer de burasıdır. Ona biz insanın vatani diyoruz. İstiâreyi şiire bırakıp şuna ismiyle 'toprak' deyin. İnsanlığın hayatının başlaması da karışık ve karanlık bir şiirdir.

⁷ Recâizâde Mahmud Ekrem Bey (1847-1914), Muallim Nâci'ye karşı yenilikçilerin mümessili, şâir, edib, bkz. SATŞ, s.274-285.

⁸ Muallim Feyzi Bey (1842-1911), Galatasaray Sultânîsi'nin meşhur Farsça muallimi, bkz. SATŞ, s.419-421.

⁹ Hacı İbrahim Efendi (1826-1888), İstanbul'da "Dârü't-tâlim" adıyla açtığı lisan mektebinde yetiştirdiği talebelerle tanınır. Ayrıca Recâizâde ve arkadaşlarına karşı edebiyat ve belâgat konularında giriştiği polemikleri meşhurdur, bkz. Abdülkadir Dağlar, "Klasik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrahim Efendi'nin 'Şerh-i Belâgatine Dâir'. Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt.II. İlkbahar 2007.

söylenmez” diyorlar. Ama girmiş li-sana. Herkes “ne böyle ve ne de böyle” dediği gibi “ve ne de böyle” diyor. Bu, Muallim Nâci’ye aksediyor diyorlar ki, “Böyle böyle bir şey var. İbrâhim Efendi olmaz diyor.” Nâci hemen cevâbı yapıştı-yor:

Ey taraftârân-ı makâlât-nüvîs-i ve ne de
Acaba kaç ve ne de sarfolunur bir senede?¹⁰

Fakat herkes, bir lakırdı, bir söz çıkar da mahcûb olurum diye Hacı İbrâhim Efendi’den çekiniyor. Nâci devrinde öyle her önüne gelen yazı yazamazdı. Yoksa hemen hücumlar başlardı. Telefon yok o zaman. Onun yerine mektuplar, haberler gider. Bâzı yeni yetişen gençlerin, kabiliyetlilerini seçiyorlar tabîî. Tercüman’da, Mirsat’da nerede edebî mecmua varsa... O zaman otuz üç mecmua çıkıyordu. Birisinde neşrediliyor.

(Bu sohbetin birkaç cümlesi band kayıtlarından anlayamadığı için geriye kalan kısmını veriyoruz)

Nef’î’yi şimdî okuyup anlayacak kalmadı, bunlar geçmiş devir-ler. Artık bunlar ihtisas hâline gelmiş, merak eden oradan okuya-cak. Fakat Tevfik Fikret Âveng-i Tesâvir’de Nef’î’yi anlatırken onun dilinden yazmış. Nasıl ki Fuzûlî’yi, Cenab’ı, Hâmid’i anlatırken on-ların diline yaklaşmışsa, bunda da böyle. Diyor ki:

Bir yağız çehre; çatılmış iki hançer kaşlar;
Yine hançer gibi keskin iki mânâlı nazar

Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır,
Bence Nef’î’ye bu sîmâ-yı mehâbet yaraşır.

Ne güzel böyle lâtilokum gibi gitse aşağıya kadar, sonrasında lisan birden ağırlaşır ve nihâyetini Fikret şöyle bağlar:

Sana bir başka zemîn, başka zaman lâzımdı
Sana bir âlem-i lâhut-nişan lâzımdı.

Bir gece, Beyoğlu’ndaki Şark Mahfili’nde bir edebiyat gecesi ya-pıldı. Oraya Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan ve Sadeddin Nüzhet Ergun beyler, eski devrin kalıp ve kıyâfetlerine girerek şiir inşâd ettiler. Ben de girdiğim zaman baktım ki İbnülemin Mahmut Kemal Bey locasında yalnız oturuyor. Onu yalnız bırakmayayım diye yanına gittim. Bir iki hoş beşten sonra Halil Nihat Boztepe geldi. Halil Ni-hat Boztepe de oraya geldiği sırada sahne açıldı. Nef’î kıyâfetiyle geldi oturdu ve başladı bütün kasîdelerini okumaya. Halil Nihat Boztepe dedi ki: “İşte şarkın Viktor Hugo’su”. Öyle olduğuna inanı-yordu; çünkü kendisi şark ve garbı gayet iyi bilen ve inceleyen bir şâirdi.

Bizde her ne kadar Nef’î hiciv yazdıysa da onda edeb-i lisâna dikkat yoktur. Sözü edebine dikkat etmek, hangi söz nerde, hangi kelimedede

¹⁰ Ey “ve ne de” hakkında makâleler yazan taraftarlar, bir sene zarfında kaç defa ‘ve ne de’ kullanılır ki?

nerde sarf olunacak bilmez... Rastgele, aleyhinde lakırdı konuşacağım diye bir şeyler söylemek, kıymeti hâiz bir şey değil. Böyle bilinsin.

Bizde hicivin edebîsi, Şâir Eşref'in¹¹ mesleğidir. Meselâ Sultan Abdülhamid'in Bahriye Nâzırı Hasan Râmi Paşa'yı hicvediyor da, diyor ki:

Şimdiki nâzır-ı bahriye Hasan Paşa'yı
Şöyle târif ediyor vak'anüvisân-ı ümem
Gelecek olduğunu bilseydi neslinden
Almadan Hazret-i Havvâ'yı boşardı Âdem!¹²

İzmir'de bir vâli vefat etmiş. Bu zât öyle bir adammış ki, vilâye-te hiç uğramaz, hiçbir iş görmez, işi mektupçuya bırakmış; böyle bir adam. Birkaç sene sonra eceli gelmiş, vefat etmiş. Eşref de Buca kay-makamı. Kendisine “Vâli bey vefat etti.” demişler. “Yaa...” demiş Eşref ve hemen şu kıt'ayı söylemiş:

Beyt-i âtiyi sezâ eylese herkes nakarât
Vâli Pâşâ bu gece dâr-ı bekâya gitti
Hiçbir iş görmedi eyyâm-ı hayâtında o zât
Devlet ü milletine öldü de hizmet etti!¹³

Eşref Buca'da kaymakam olarak bulunuyorken, Sultan Hamid de son devirlerine yakın, kızmış Kıbrıslı Sadrazam Kâmil Paşa'yı İzmir'e vâli yapmış. Bir gün Karşıyaka'daki evinden arabasıyla Hü-kümet Konağı'na gidiyorken, Kâmil Paşa kaymakamlığa yaya ola-rak giden Eşref'le karşılaşiyor. Mesâfenin uzak olduğunu görünce, ona bir merkep tedârik ediyor. Fakat Eşref'le merkep üzerinde ilk karşılaştığı zaman, Kâmil Paşa arabayı durduruyor ve Eşref'e dö-nüp: “Maşallah Eşref efendi, artık eşeklenmişsiniz.” diyor. Hemen cevâbı geliyor: “Evet efendimiz bereket versin eşek kâmil de sıkıntı çekmiyorum.” Bu adamın hiciv sâhasındaki mevkîini, kanaat-ı âci-zâneme göre, sonradan gelenler kıpırdatamadı.

Yine bu vâdide Meşrûtiyet'in ilgâsından sonra bir de Hüseyin Kâmi Bey¹⁴ çıktı. Bu zât, İttihad ü Terakki ricâlinin aleyhine bir kitap yazdı. Çorum'a nefyetmişlerdi. Talat Paşa'ya, Halil (Menteşe) Bey'e, diğer İttihad ü Terakki ricâline, kabinedekilere ayrı ayrı hicviyeler yazmıştı. Meselâ Harbiye Nâzırı Mahmud Şevket Paşa'ya hicviyesi hiç hatırımdan çıkmaz. Önce Hareket Ordusu kumandanı, sonra Sadrâzam olan Mahmud Şevket Paşa Bağdatlıydı. Uzun boylu, ku-ru yüzlü, elmacık kemikleri

¹¹ Şâir Eşref (1847-1912) için bkz. SATŞ, s.333-345.

¹² Şimdiki Bahriye Nâzırı Hasan Paşa'yı cihan tarihçileri şöyle anlatıyor: Neslinden onun geleceğini bilseydi, Hz. Âdem, Hz. Havva'yı almadan boşardı!

¹³ Şu aşağıda söyleyeceğim beyti herkes diline dolasa da her gün tekrarlasa: Vâli Paşa bu gece bekâ evine gitti. Sağlığında hiçbir iş görmemişti. Ölünce hazineden aylık alamayarak devletine hizmet etmiş oldu.

¹⁴ Hüseyin Kâmi Bey (1878?-1912?). Hiciv ve hezeliyât yolunda zarif bir şâir, bkz. SATŞ, s.776-778.

çıkık, esmer, kuru karayağız, iri bir adamdı. Yâni kendisini görmeden tasvirin mâhiyeti pek anlaşılmalı-yor. Onu anlatırken Nedîm'in:

Serv-i nâzım kim büyüttü böyle bîpervâ seni
Kim yetiştirdi bu günâ serviden bâlâ seni

matla'lı gazelini almış, ona benzeterek:

Şehsuvârım kim getirdi Dicle'den yâyâ seni
Kim yetiştirdi bu günâ serviden bâlâ seni

Uzun boylu olduğu için, ikinci mısraı aynen alıyor, bozmaya lüzum yok.

Büydan hoş, renkten pâkîzedir nâzik tenin.
Beslemiş koynunda gûyâ, kim gül-i rânâ seni

Nedîm'in yukarıdaki beytini:

Mûydan sert, renkten âzâdedir yâbis tenin
Sanki kudret eylemiş pastırmadan inşâ seni¹⁵

olarak çevirmiş. Hakikaten pastırmayı alın koyun, Mahmut Şevket Paşa gelir gözünüzün önüne. O haldedir!

Sözü uzatmayalım efendim; Şimdi lisan meselesine geliyorduk. Hüsn-i sûretle bağlayalım. Hani "kelime meselesini ihmal etmek, şöyle böyle yapmak" diyorduk. Bir gün tutuyor Menemenlizâde Tâhir Bey¹⁶, edebiyat kitabı yazıyor. Keşke o kitap, mekteplerde kal-saydı. Tabii Menemenlizâde Tâhir Bey de edebiyatçı ama... Recâiza-de Ekrem tarafına mütemâyil olduğu içindir ki şark kültürü eksik. Zâten garba tamâmiyle teveccüh edenlerde şark kültürü eksik olu-yor. O zaman da mutlaka bir yerden sırtıyor. Şimdi bu kitabında yazarken: "Berk gürlüyordu" demiş. Berk bilirsiniz şimşek demek. Şimşek gürleri mi? Arapçada ra'd gök gürültüsü. Berk gürlenmez, ra'd gürleri. Tâhir Bey "Berk gürlüyordu" yazınca hemen orada Nâci devrinin Şeyh Vasfi'si¹⁷ hemen cevâbı veriyor. Bu zât, şâir hem de ince şâir adam. Ayrıca, tedkik edilmeye sezâdır. Ama kime söyleyeceksiniz. Diyor ki:

Gürletüp berkı, şarkı güldürdün
Ehl-i hikmet revâ görürler mi?
Ses çıkarmaz bizim diyârda berk
Menemen berki aceb gürleri mi?¹⁸

¹⁵ Kuru tenin kıldan sert ve renkten nasibsizdir. Sanki Kudret seni pastırmadan inşâ etmiştir.

¹⁶ Menemenlizâde Tâhir Bey (1863-1903) şâir, yazar, bkz. *SATŞ*, s.1855-1856.

¹⁷ Şeyh Ali Vasfi Efendi (1851-1910), Kefevî Dergehi Şeyhi ve Muallim Nâci'nin dostlarından, bkz. *STAŞ*, s.1948-1952.

¹⁸ Yıldırım gürleri şark âlemini kendine güldürdün. Bunu fizik üstadları işitse ne der? Bizim diyârda yıldırım ses çıkarmaz, acaba Menemen yıldırım gürleri mi?

Efendim bana verilen vakit doldu. Eğer sual yok ise “hitâmuhu misk” edelim.

Sabırın Tatlı Meyvesi

Ergun Göze

3 4 yıl dile kolay.. Şâirin dediği gibi ömrün yarısı eder, bir lugat için otuz dört yıl. Ama bu bir gerçek. Neredeyse fikrin doğuşunun şâhidiyim. Otuz dört sene evveldi. Üç aziz insan, Sâmiha, Ekrem ve İlhan Ayverdi, o güne kadar Türk Kültürü'ne yaptıkları hizmeti taçlandırmak için akademik seviyede ve diğerlerinden farklı bir ana lugat hazırlama-ya karar vermişlerdi...

Kubbealtı Akademisi, yakın çevresindeki merhum Fâruk Kadri Timurtaş ve Necmettin Hacıeminoğlu ve diğerleri gibi, Türkçe'nin dostu âlimlerle istişârelerde bulunduktan sonra Türk Kültürü'nün temel kitabı olan dört yüz eserin taranmasına başlandı. Kelime kar-şılıklarından çok, târife ağırlık veren ve ayrıca kullanılış misalleri verecek olan lugatın maddelerinin yazılmasının ne zor iş olduğunu bilen bilir.

Kültür Bakanlığı Müsteşarı Emin Bilgiç merhum, bunu takdir edecek insanlardan birisiydi ve Bakan Rıfık Danışman'ı eserin Kül-tür Bakanlığı'nca desteklenmesine ikna etti. Muhâlefet emsalli lugat diye alay ederek bu çalışmayı Meclis'te diline doladı. Rıfık Danış-man'ın Kültür Bakanı olduğu kabine istifâ edince, bizde âdet oldu-ğu veçhile karşımızdakinin yaptığı muhakkak yanlıştır anlayışıyla teşebbüs durdurulduğu gibi, lugat için Bakanlık adına ödeme ya-pan Niyâzi Yıldırım Gençosmanoğlu'nu mahkemeye verdiler. Bu yiğit adam, kendisi de bir destan olan bu destan şâiri, hâkimin "bu parayı sen nasıl temînatsız verdin" sorusuna, "böyle bir teşebbüste, böyle âbide insanlara bunun on mislini de sorgusuz sualsiz verir-dim" cevâbını verdi. Zâten para derhal iâde edilmişti. Halbuki o gün bu gün, bu Kültür Bakanlığı kimlere milyarlar vermedi ki?

Emsalli lugat pazartesi günü Topkapı Sarayı'nın portreler salo-nunda emsalli lugat diye bir vakitler alay edilen bu eserin tanıtımı, Osmanlı hakanlarının portrelerinden sızan takdirkâr bakışlar altın-da takdim edilirken geçen otuz dört seneyi ve gidenleri düşündüm rahmetle. Bayrağı otuz dört sene taşımaktan yılmayan ve hedefine ulaştıran İlhan Ayverdi'yi hayırla andım. Gidenlerin ardından ese-rin tamamlanması için yıllarını veren İlhan Ayverdi, koşuyu kazan-dıktan sonra bîtap kalan koşucu gibi yataktaydı ve merâsime gele-memişti. Lugatın tanıtım filminde "tenkit edilemeyecek tek kitap Kur'an, tek insan Hazreti Peygamberdir, elbette bu kitabın da kusu-ru vardır. İnşallah daha iyisini yaparlar" diyordu. Kendisine otuz dört senenin toplamı olan bu eserin basılmışı hasta

yatağında veri-lince de, “Ahmet Hamdi Tanpınar Murâdiye sabrın acı meyvesi di-yor, bu eser de benim otuz dört senelik sabrımın acı meyvesi” dedi-ğini Sinan Uluant açış konuşmasında nakletti.. Aynı kanaatte de-ğim telefonda kendisini tebrik ederken “acı de-ğil sabrın tatlı meyve-si” dedim. Dedim ama sonra düşündüm ve anladım ki, hem tatlı ve hem acı. Kendisini otuz dört sene işgal edip hasta düşürecek kadar acı ama milleti için de dört yüz klasik eser, bin yazardan faydalanı-larak hazırlanan yüz bin ana maddelik üç ciltlik bir muhteşem bir lugatın hediyesinden daha tatlı ne olabilir?

Zâten millet ve fert münâsebetinde bundan daha büyük bir in-sanlık ve fedakârlık ölçüsü var mıdır. Nitekim MEB Müsteşarı Prof. Necat Birinci, “bize, ortaya konan bu eseri sâdece takdim etmek ka-lıyor” diyerek hakşinaslık gösterdi. Kültür Bakanlığı’ndan kimseler teşrif etmemişlerdi. Her evde bulunması gereken bu âbide eserde eme-ği geçenlerin adlarını başta Prof. Ahmet Topaloğlu, okuyacaksınız...

Adı geçmeyenler de olabilir... Hepsine, kendilerini destekleme-yen devletlerine gönül koymadan bu millî vazîfeyi sabırla yerine getirmek irâdesini, örnek olacak şekilde gösterdikleri için gönül dolusu şükran.

Siyâset ve Velâyet Karşısında Mehmed Âkif Bey

Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar

Mehmed Âkif Ersoy'un Türkiye'de çağdaş düşünce târihinin son yüzyılında, ya da II. Meşrûtiyet'in ilanından günümüze, yeri ve fikrî portresi yeterince aydınlık değildir. Âkif Bey'e dâir esaslı bir entelektüel portrenin hâlâ çizilemeyişinin yarattığı boşluğa en önemli sebep olarak onun biyog-rafinin olmayışını gösterebiliriz. Meselâ, Âkif Bey'in 'Teşkilât-ı Mahsûsa' için yürütmüş olduğu çalışmalar tamâmiyle karanlıktadır. Benzer şekilde, onun Mısır günlerini de tam olarak bilmiyoruz. Dola-yısıyla, Âkif Bey'e ilişkin çalışmalarda yapılan tahlil ve değerlendirmeler, ağırlıklı olarak, onun hayâtının bir kesitine ve belli bir konuya odaklanmakta, akan zamânın hükmü, ya da Âkif Bey'in hayâtının yekpâreliği içersinde ortaya çıkan farklılıklar gözardı edilmektedir. Yazılanlarda tekrarlar, temcit pilavı misâli birbirini tâkip etmekte, ortaya bu mühim îman ve aksiyon adamının, hiç olmadı, biyografî-sine katkıda bulunacak en hurda bir bilgiye bile rastlanmamaktadır.

Hal bu olunca, aşırı duygusal, psikolojik, subjektif ve irrasyonel kaynaklardan beslenen yazılar, mâteessüf hamâsetten ileri geçememektedir. Netice itibâriyle, tekrarlar törpülendiğinde ortaya herke-sin Âkif'i zuhûr etmektedir. Bu meyanda ifâde etmeliyim ki, Âkif Bey'i yakinen bilenler de onu bize yeteri kadar anlatmadıkları için onu metafizik alana teslim ettiler. Bilhassa, Hasan Basri Çantay bil-diklerini örterek Âkif Bey'in daha çok metafizik alanda kalmasına, istemeyerek de olsa, hizmet etmiştir. Benzer şekilde, Âkif Bey'le hemhâl olmuş zevattan, meselâ, Ömer Ferid Kâm, Mehmed Hamdi Yazır, Mehmed Fatîm Gökmen, Kâmil Miras, Muallim Cevdet İnan-çalp hatta, Osman Nuri Ergin de anılarını dile getirebilirlerdi. Bu arada, ben de gaflete düştüm. Hiç olmazsa, şifâhî kaynakları zorla-yarak, A. Süheyl Ünver'den Âkif Bey'e ilişkin anı, kişisel değeren-dirme, Tevfik Fikret'le karşılaştırma yapmasını isteyebilirdim. Bil-hassa, hocası Abdülaziz Mecdi Efendi [Tolun]'nin Âkif Bey'in Türkiye'ye geldiği 1936 Haziranı'ndan vefâtına değin geçen günlerde yaptığı ziyâretlere ilişkin ondan duyduklarından, yazdığı şiirlerin arka planına dâir bilgiler alabilirdim. Ama olmadı. Listeye Abdül-bâki Gölpinarlı'yı da dâhil etmeliyim. Gölpinarlı'nın Babanzâde Ahmed Naim Bey'e olan fart-ı muhabbeti beni dâima düşündür-müştür. Müderris Ömer Ferid Bey'e de çok bağlıydı. Bu şahsiyetler, sıkı birer Âkif dostu idiler. Onlar, Gölpinarlı'nın Âkif Bey'e karşı sıcak duruşunu belirlemişti; hattâ ona vefâtı ertesinde yazdığı şiir ve eleştirel nekroloji yazısı da hep dikkatimi

çekmiştir. Ne var ki, bu bağlam içerisinde bir sohbeti gerçekleştirmediğim için, bir çok bilgi uçtu, gitti. İfade etmeye çalıştıklarımın özü şudur: Gerçi şeyta'nın teferruatta gizli olduğu söylenir; ama sözünü ettiğim ayrıntılar şifâhilik hastalığı sonucu yazılamadıkları için bu hal, Âkif Bey'le alâkalı değerlendirmelerde çarpışan ideolojilere sağlıklı metafizik bir zemini hazır bırakmıştır. Mevcut durum, kısaca budur.

Oysa, bir tâne mutlak ve muhakkak Âkif Bey vardır. 63 yıl sü-ren fâni hayâtının, hiç olmazsa, 1908'i vefâtına bağlayan zaman çiz-gisinde, ömrünü çıkar gözetmeksizin toplumun dertlerine adayan bu mübârek insanın rahat bir hayâtı olmadığı biliniyor. Çile dolu hayâtı içerisinde, Âkif Bey, zaman akarken evrilmiş, ahlâkî salâbetini kaybetmeden, iki farklı Âkif zuhur etmiştir. Ancak, bir kez daha vurgulayalım ki, onun fikrî duruşunda ve aksiyon adamlığında, zaman içerisinde, meydana gelen sarsıntılar ve oynamalar, hiç bir vakit nefsânî olmamış, dâima düşünen bir toplum ile devletin be-kâsından yana olmuştur. Bu işin geneli; bir de zâta mahsus keyfiyeti var. Tasavvufu, Mısır günlerinde bir vâsıta addeden Âkif Bey, siyâ-setten çark edecek, bundan böyle, kendi içine de adım atacaktır.

Söz konusu ettiğimiz iki Âkif'ten ilkinin, 1908 – 1923 yılları ara-sına damgasını vuran kişiliğinde belirgin unsur, aktif – riyâzetçi kimliğidir. Bu devrede Âkif Bey, bir monarşinin avucunun içinde nasıl eridiğini yaşamakta, toplumsal değerlerin de nasıl sonlandığı-nı içi kanayarak izlemektedir. Tasavvuf karşıtıdır, bilinçli bir şekil-de İslâmcılık akımının, İttihad-ı İslâm anlayışının içinde yer alır. Ne var ki, savunduğu ideoloji esaslı bir ekonomi-politik felsefeden yok-sundur. Benzer şekilde, tasavvuf karşıtıdır; ama aktif – riyâzetçi tasavvufun varlığından habersizdir. İkinci Âkif Bey'e gelince; 1924 – 1936 yılları arasında Mısır'da gönüllü sürgündür. Bu zaman dilimin-de içe dolmakta ve iç âleminin inşâsı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dış dünyâda yaşadığı düş kırıklığının sebebi, Birinci Dünya Har-bi'nde Araplar'ın Osmanlı Devleti'ne ihânetidir.

1923 sonrasında başlayan yeni evrede Âkif Bey, yıllardır sıkıntısı-nı çektiği siyâset ve velâyet girdabından kurtulma çabaları içerisinde-dir. Her iki düzlemde de selâmet iklimine ulaştığı iddia edilebilir mi? Bunu cevaplandırmak oldukça zor görünmektedir. Esâsen, yakın dost-larının onunla ilgili anılarının olmayışı bu boşluğu yaratmaktadır.

Mehmed Âkif Ersoy'un ismini çağdaş Türk düşüncesine taşıya-cak ilk önemli tespiti, onun 1908'den itibaren gözlerini ayırmadığı Osmanlı-Türk toplumunda müslüman ana kütleyi boyunduruğu altında tutan bir zihniyet dünyâsının varlığıdır. Âkif Bey, bir zihni-yet dünyâsının varlığını tespit edecek, ancak tespitini sağlıklı bir 'norm'a bağlayamayacaktır. Âkif Bey'in yakaladığı gerçek, tipik bir 'norm' 'reel' çatışmasıdır. Bir 'norm' olan İslâmiyetle, bir realite olan müslüman çatışma hâlinededir. 1908 standartlarına göre, Âkif Bey'in gözünde, Türkiye'de her cihetten geri kalmışlığın sebebi, müslüma-nın tembelliği, maddeye dokunmaktan uzak duruşu, hülâsa, for-mülleştirmese bile, rasyonel bir eşya ve dünya kavrayışına yönel-meyişidir. Teşhis bu! Demek oluyor ki, İslâmla

müslüman arasında ciddî bir temassızlık hüküm sürmektedir. Osmanlı asırlarının bir kuşaktan ötekine mîras bıraktığı bu zihniyet dünyâsının ortaya koy-duğu tablo gerçekten de ürkütücüdür. Bu gidişle toplumsal bir iler-lemenin sağlanması da söz konusu olamazdı. Geriye Âkif Bey için teşhisten tedâviye geçebilmek, bunun için de toplum mühendisli-ğine soyunmak kalıyor. Ulaştığı çözüm şu: Ahistorik İslâm'ın his-torik müslümanla uyum sağlayabilmesinden, bunun da yolu, müs-lümanın İslâmlaşmasından geçiyor. Âkif Bey'e göre, toplumsal atâ-letin tek bir sorumlusu vardır:

İçirdiler Türk'e tasavvuf denen olgun şırayı

Böyle diyor ve teşhisten tedâviye açılan yolda tasavvufu mono-blok olarak ele alıyor ve ona savaş açıyor. Âkif Bey, kendisini toplu-mun dertlerine adanmış bir mümin olmasına rağmen, ülkeyi teslim almış tembellik ve meskenetin müsebbibi olarak tasavvufu bir bü-tün olarak etiketlemesi, onu, daha işin başında, velâyet vâdisinde, bir tasavvuf karşıtı yapıyor. Şu kadar ki, kendi zâtına mahsus dün-yâsında tasavvufa bir yer ayırdığını söyleyemiyoruz. Halbuki, ha-yatta en sevdiği dostu, can berâberi insân-ı kâmil Babanzâde Ah-med Naim Bey'in mutasavvıf kimliğine karşı herhangi bir hassâsi-yet göstermemiş oluşu cidden düşündürücü değil midir? Ayrıca, Babanzâde'nin dışındaki Âkif dostları da birer ehl-i tarikiler. Âkif Bey, onlarla olan dostluklarını kesintisiz sürdürüyor, ancak, bu can dostlarla tasavvufi bir sohbeta kapı açmıyor. Dahası, yakın dostla-rında gözlemediği bu subjektivist eğilimleri, kişiye özel alana hap-sediyor. Aslında, bu bağlam içerisinde onu tamâmiyle de haksız sa-yamayız. Zîra, Türk'e "tasavvuf denen olgun şırayı" içirenlerin sah-te şeyhler, bâtinî tasavvufu halk tabanına oturtan çeşitli tarikattan tekke mensupları olduğunu yakinen müşâhede etmişti. Târih, onu doğrulamaktaydı. Yalnız, Âkif Bey'in tasavvufu yekpâre olarak ele alması ve sâdece bâtinî tasavvufu özdeşleştirmesi, ciddî bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Şu kadar ki, bizâtihi mânevî iklim içerisinde yol alan ve en az onun kadar bâtinî tasavvufa karşı mücâdele ve-ren bir diğer tasavvufî akımı, melâmiliği görmüyor.

Âkif Bey'in, mükemmel bir şekilde kavradığı toplumsal atâle-tin köklerini soyut bir çerçeveye bağlamadığına işâret etmiştik. Bu mühim bağlantı, rahmetli Profesör Sabri Ülgener'in zihniyet çalış-malarında etraflıca araştırılmıştır. Toplumsal bir sorunun tedâvisi için sağlıklı bir 'norm'un inşâsına ihtiyaç duymadan, Âkif Bey'in müslümanın İslâmizasyonu için Cemâleddin Afgânî – Muhammed Abduh çizgisinde yol alan İslâmcılık ideolojisini benimsediği görü-lüyor. Ne var ki, bu tâkipçilik içerisinde onun şiirlerinin ve düz yazı-larının aydınlığında, görülen odur ki, 1340'larla Osmanlı hukûkî muhitince ihdas edilen ve uygulamada asırlara damgasını vuran hukuk sisteminin düalistik (şer'î ve örfî hukuk) yapısını, bu yapının içinde şer'î hukûkun 19. yüzyılın ortaları itibâriyle, mecelle ile kur-duğu bağları hiç sorgulamamıştır. Hattâ, bir adım öteye geçelim; Osmanlı sosyal târihinde 1610'larla alevlenen şeriat –

tarikat çatışmasının Türkiye’de Cumhûriyet öncesinde laisisizmin doğuşunda çok önemli bir etken olduğunu da yakalayamamıştır. Buna mukâbil, II. Meşrûtiyet’le boy göstermeye başlayan alafranga eğilimlilerin bâ-zı davranışlarını din karşıtı olarak mütalaa ettiği görülüyor.

Cumhûriyet öncesinde Âkif Bey’in düşünce dünyâsında görülen en esaslı kırılma, I. Dünya Harbi esnâsında, Araplar’ın, İngiliz-ler’in ayak oyunları ile Osmanlı’dan ayrılmaları ile başladı ve ‘İtti-had-ı İslâm’ ideolojisi de yara aldı. Çözülen Osmanlı Devleti’nin bi-tişi karşısında devleti kurtarmak istemesi onu, ‘çâre-i halâs’ arayan-ların yanına çekti. İslâmî ideolojiyi benimseyen o kuşak içersinde, Âkif Bey, Hasan Basri Çantay’la birlikte Türk milliyetçiliğine yak-laştı. İstiklâl Marşı bu kırılmayı somutlaştıran bir şâheserdir.

Âkif Bey’in düşünce dünyâsında kenarına geldiği uzlaşmacı yeni yapı onu yeterince tatmin etmiyordu. Kırılmalar, huzursuzlu-ğu da berâberinde getirmişti. Siyâset ve velâyet, Âkif Bey’de, bir mekanizmadaki dişliler gibi, birbirine bağlı hareketlerin yarattığı girdaplardan oluşan bir saat görünümündeydi. Aslında, bu saat hep doğruyu gösterdiğine inanılan Âkif Bey’di. Ancak bu saatin dişlile-rinin âhengi, yarattığı girdapların yanında sesini duyuramadı. Mad-denin önlenemez yükselişi, ekonomik düzlemde iyiliğin nomal-üstü oluşu saatin âhengini bozuyor, Türkiye, târihinde gözlemlenen metafizik asırların da sonuna geliyor. İşte bu köklü dönüşüm Âkif Bey’i derinden sarsıyor, bir zihni muhâsebenin içine çekiyor. Zâhiren, 1923 rejimiyle ortaya çıkan pürüzler; bâtinen, son on beş yıldır toplumun dertlerini omuzlarken sığındığı İslâmî ilmihalle İslâmî tasavvufun sebep olduğu bir iç – dış çatışması onu Mısır’a, inzivâ dolu günlerde derin bir muhâsebenin içine çekti. Âkif Bey’in Mısır günlerinin bâtinen hülâsası ise, onun içine adım atması gerçeğidir. Çektiği çile ve sıkıntılar Safahat’ın 7. kitabındaki ürünlerle onu mü-kâfatlandırıyor. Yükseklerden gürüldeyerek akan Âkif Bey’in ki-şisel târihi, artık, bu aşamada hız kesmiş, ovaya vardığında denize kavuşabilmenin mânevî hazzını yaşayan bir nehrin sükûnetine bü-rünmüştür. Esâsen bu mübârek insan,

Etmesin beni tek dünyâda vatanımdan cüdâ

dediği Türkiye’nin özlemi içindeydi. Türkiye’de ölmeyi, burada toprağın merhametine kavuşmayı, tek nefsanî hedef olarak görü-yordu. Onun şu mısraı;

Bana çok görme Yâ Rabbi! Bir avuç toprağını

bir arzunun, bir sevgiliye kavuşabilmenin münâcâtı olarak da oku-nabilir. Âkif Bey’in bir ekonomi – politika malzemesi olarak lûzu-mu hâlinde piyasaya sürülmesi, ideolojik bir tavrın ifâdesidir. Buna onun hiç rızâsı olmadığını ifâde edebilirim. Bu hususta en kuvvetli delilim, gönüllü bir sürgün olarak gittiği Mısır’da geçen inzivâ gün-lerinde yaptığı muhâsebenin zâhiri boyutu olan somut dünya ile, olguculukla ilgiliydi. Cumhûriyet rejiminin bir kaç sene içinde aldı-ğı yolu, 1912 – 1922 arasında

on yıl süren topyekûn harplerden sonra ulaştığı sulh ve sükûnu, iktisâdî kalkınmayı, bu oluşumun devletin bekâsı için ehemmiyetini çok iyi kavradı. Siyâset girdabından sıyrıldı. Bir demiryolu makasçısı misâli, bütün gövdesiyle, velâyet lima-nına demir attı. Şu derece ki, vefâtı ertesinde dönemin mutasavvıf-ları tarafından düşürülen târihlerin ortak vurgusu Âkif Bey'in velâ-yeti üzerinedir. Demek ki, onun gibi insan – Allah bağlantısını çile ile yoğurup şefaât-ı hassiyeye nâil olmak, inanan her Âkif dostu-nun hedefi olmalıdır.

Ayşe Peri'ye Şiir

Yavuz Bülent Bâkiler

Bir altın sini gibi, her akşam koskocaman
Sedef adasından bir ay doğuyor
Herkes gökyüzüne bakıyor hayranlıkla
Ben, sana bakıyorum.

Sonra, bir taş plâkta, Müzeyyen Senar söylüyor
Ki her şarkısında destansı yorum
Yer gök kulak kesilip onu dinliyor,
Ben seni dinliyorum.

Kırk ülkeden seçilmiş kızlar geçiyor karşımdan
Bezemiş her birini sanki Venüs'ün eli.
Umurumda bile değil o kızların hiç biri
Benim için sensin dünya güzeli.

Seni kucaklamadan, öpmeden, koklamadan
Geçen günlerimi gel de bana sor.
Çünkü yüreğimde hep, sessiz sedasız
Kıyametler kopuyor.

Çâresizim, kimsesizim, yorgunum...
Başım bu günlerde, yine çok darda,
Kim ne bekler, kimi bekler bilemiyorum
Benim gözüm yalnız senin için vollarda.

Balamın balası! Y
Yaşama sevincim,
Ayşe Peri, ipek köküm, gururum...
Oğul balım, ay ışığım, huzurum...

Sâmiha Ayverdi Hakkında - Aşk*

* 5 Nisan 2009 târihinde Bursa Gökdere Kültür Merkezi'nde, Bursa/Osmangazi Bele-diyesi ile Kütahya Mevlânâ Araştırmaları Kültür Sanat Derneği (KÜMAKSAD)nin müş-tereken hazırladığı "Sâmiha Ayverdi için Vefa Gecesi" başlıklı anma programında Ulu-dağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa KARA'nın yaptığı konuşmadır. Daha sonra KÜMAKSAD

Prof. Dr. Mustafa Kara

A ziz dostlar,

Hepinizi hürmetle selâmlıyorum. İltifat-lar, bendenize her zaman bir başka gönül adamının uyarısını hatırlatmıştır: İbn-i Atâullah İskenderî diye bildiğimiz bir gönül adamı-mız vardır. 2009 yılı, vefâtının 700'üncü yılıdır. Ve onun güzel eser-lerinden birinin adı Hikem-i Atâiyye'dir. Hikem-i Atâiyye, adından da anlaşılacağı gibi, Hikmetler'den ibârettir. Yâni, kısa kısa cümleler hâlinde tasavvufî anlayışı, hakîkatı, aşkı, muhabbeti, ibâdeti özetle-yen çarpıcı, vurucu, uyandırıcı, aydınlatıcı cümleleri ihtivâ eder. Bi-lindiği gibi "Hikem" yazma geleneği Seyyid Ahmed Rifâî ile başlar.

Sâmiha Ayverdi' Hanımefendi'nin Hancı kitabını okurken onu hatırladım. Hikem'i hatırladım. Hikem, hikmetin çoğuludur biliyor-sunuz. Program sunucusu hanımefendinin -iltifatlarından sonra- İbn-i Atâullah İskenderî'nin hatırladığım bir cümlesini sizlere de hatırlatmak istiyorum. Diyor ki İbn-i Atâullah İskenderî: "Bir dostu-nuz size iltifat ettiği zaman, sizin güzelliklerinizi anlattığı zaman ona müdâhale etmeyin. O da bir tecellidir. Ama siz o anda kendi kusurlarınızı düşünün. Dostların iltifâtı hoşdur, güzeldir, e yvallah, ama onlar iltifat ederken siz kendi kusur ve günahlarınızı düşü-nün." Dünya değerinde bir söz. Hikmetin ta kendisi.

Sevgili dostlar!

Bu akşam burada kısa bir konuşma yapmam emredildi, eyval-lah dedim ve fakat bendenizin bu belgeselden haberim yoktu. Bel-geselde Kendileri konuştular. Dolayısıyla ben ne konuşabilirim, ne söyleyebilirim? Ne söylesem söyleyeyim dânda kalacaktır, aşağıda kalacaktır.. Ama görev verilmiştir, üç beş dakikanızı müsaadenizle alacağım.

Bugün gerçekten medeniyetimizin çok önemli bir şahsiyetini anıyoruz. Bizim medeniyetimizin son yüz yılda yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden birini!... Medeniyetimiz, bildiğiniz gibi, üç ana damar üzerinden yürür. Bunlardan bir tânesi ilim, bir tânesi fikir, bir tânesi sanattır. Medeniyetimizin atardamarları bunlardır. Bir başka tasnif-le: Âlimler, mütefekkirler ve sanatkârlar. Medeniyet dâiresi bunlarla oluşur; bunların şâheserleriyle tekemmül eder, bunların ortaya koy-duğu şâheserlerle medeniyet dâiresi tamamlanır. Sâmiha Anamız, işte bu dâireye hem ilim noktasında, hem fikir noktasında, hem de sanat noktasında katkı veren, katkı yapan, güç veren, güç katan, ruh veren, aşk veren şahsiyetlerden bir

tânesidir. Bâzı insanların ilmî gücü olur, sanat gücü olmayabilir. Bâzan güçlü bir sanat insanı orta-ya çıkar, ama ilmî boyutu onun kadar güçlü olmayabilir. Ama bâzı insanlarda bu mahâretleri, bu güzellikleri bir arada görebiliriz.

Sâmiha Anamız'ın da -diğer bütün büyüklerin olduğu gibi- bü-tün eserlerinin ana mayası üç harfle beş noktadır. Bütün eserlerinin özü "aşk"tır. Zâten o, 1938'de bunu yaptı ve söyledi. 1938'de yayım-lanan ilk romanının adı, Aşk Budur. Aşk onun hayâtıdır, aşk onun kitaplarıdır, aşk onun düşünceleridir, aşk onun yorumlarıdır, aşk onun sohbetleridir, aşk onun söyledikleridir ve esas itibâriyle onun dışında bir şey yapmamıştır, yazmamıştır.

Burada sorulması gereken soru şudur: Sâmiha Ayverdi'yi Sâmi-ha Ayverdi yapan kimdir? Bir başka ifade ile onun Şems-i Tebrizî'si kimdir?

Bütün büyüklerin bir Şems'i vardır. Şems olmadan olmaz. Gü-neş olmadan hayat olmaz. Bütün büyüklerin Tebrizli âşıkları vardır. Onlar olmadan olmaz.

Ken'an Rifâi Hazretleri 1867'de Selânik'de doğmuş, 1950'de İstanbul'da âlem-i Cemâle intikal eylemiş olan bir gönül adamıdır. Ne yaptı? Bütün gönül adamlarının yaptığı yaptı. Bütün gönül adam-ları ne yaptıysa o da onu yaptı. Ne idi o?

O, "definenin nerede olduğunu gösterme faaliyeti"ydi. Bütün gönül adamları bunu yapmışlardır. Tek görevleri vardır: Definenin yerini göstermek. Aşk defnesidir bu. Define işaret ettikleri yeredir ve aslâ şaşmaz. Uludağ'a yaya çıkarsanız görürsünüz; Uludağ'ın pek çok yerinin kazıldığını müşâhede edersiniz. Pek çok hafriyat görür-sünüz Uludağ'da... Hepsi define arıyor, ve fakat hiçbiri bulamıyor. Fakat gönül adamlarının târif ve haritasıyla yola girenler, aşkla yürü-yenler ise yüzde yüz hazîneyi bulurlar. O hazînenin adı, "Aşk"tır.

Aşk budur, aşk onun hayâtıdır. Aşk onun sevdâsıdır. Aşk onun Leylâ'sıdır.

Sevgili dostlarım, bu noktada bendeniz Hancı kitabından birkaç cümle okumak istiyorum:

Ben geceyim gün isterim
Ben ateşim kül isterim
Ben şiirim vezn isterim
Ben dertliyim şifâmı ver
Parça değil tam isterim
Tükenmişim, çâremi bul
Bütünleşmiş can isterim

Bir dâne var gönlümde
Yağmur istemez, güneş istemez, hava istemez, toprak istemez
Sürmez serpilmez sen olmayınca
Sen olmayınca
Bir sır var gönlümde
Nam istemez, şan istemez, söz istemez, saz istemez

Açılmaz, saçılmaz
Sen olmayınca

İzinden, gözünden, sözünden, özünden Allah ayırmasın!
Ey Hakk'ı bildiren, ona götüren, perdeyi kaldırıp onu gösteren
Hakkın var olduğunu, varlığın Hak olduğunu
Görünenin gösteren, gösterenin görünen, görülen olduğunu bildiren
Bu dünyâda o dünyâda Allah senden ayırmasın...

Taş seni bilemediği için taşır.
Demir seninle ısınmadığı için soğuktur
Seninle olup da senden olmayanlar da öyle, ah öyle...
Sensiz olan zaman bir bakar kör değil de ya nedir Allah'ım?

Gönlüme ağla... diyorum ağla
Ama kimseler görmesin
Zîra gözyaşı çabuk hasede uğrar
Ağla...
Ağla ki temizlensin bu yürek...
Yoksa kurumuş çeşmelerin yalağı süprütülük olur.

Sakin ipek kurduna,
Kozasının içinde mahpus olduğu için acıyıp hânesini vîran etme
Belki o, bu tenhalıkta hoş ve sarhoştur.
Ey benim Allah'ım,
Emret ki sana sığınmış olan gönlü de
Kimse hücrelerinden çıkarmaya kalkmasın...

Dümenim sensin. Ne tarafa döndürsen oraya giderim.
Kâh emir olur, buyruk dinlemem, kâh esir olur gülmem, söylemem
Ölüm nedir? Derlerse onu da söylemem
Hiç mi hiç söylemem
Sensizliktir demem
Vallâhi demem
Billâhi demem
Allah'ım

Ya Rab imdat yolla, beni mağlub etme!
Mâdemki elime tevhid bayrağını verdin, bunu yere düşürtüp
nefsim düşmanına çiğnetme!

Son olarak size “zemin âşık, zaman âşık, ben âşık” diyen Sâmî-ha Annemiz'in vefâtına düşürdüğüm bir târihi arzetmek istiyorum ve bunu ilk defa sizlerle paylaşmış oluyorum. Aşk kelimesiyle târih düşürdüm efendim bugün. Üç aşk kelimesiyle. Vefâtı, Hicrî târihle 1413. Şimdi size okuyacağım bu metnin son satırı onun Âlem-i Ce-mâl'e intikâline düşürülen bir târihtir. (Bu sırada ezan okunmakta olduğu için ona atıfta

bulunarak ezanda yer alan Allah ve Rasulul-lah aşkına işâret ederek)
Muhammed'ür Resûlullah söyleniyor; ger-çek mâşukuna kavuştuğu ânı
anlatıyor.

Küntü Kenz, ilk nokta:

Aşk, aşk, aşk.

Üç harfle beş nokta:

Aşk, aşk, aşk.

Geldi Üçler, son nokta:” Aşk, aşk, aşk!”

Aşk olsun efendim!

Osmanlı ve Mûsikî* (2)

Prof. Dr. Alâeddin Yavaşça**

II. Devre: (1421 – 1623)

6. II. Sultan Koca Murad Gâzi: (1421-1451)

Şâir olan II. Murad, idâreci, asker, teşkilâtçı ve mûsikî sanatına yatkın çok yönlü bir sultanı. Mûsikîye yönelişini bir şiiriyle dile getirelim:

Sâki! Getür getür yine dünki şerâbımı
Söylet, dile getür yine çeng ü rebâbımı
Ben vâir iken gerek bana bu zevk u sefâ
Bir gün gele ki görmeye kimse türâbımı

Mahlası: MURÂDÎ

Görüldüğü üzere şiirinde “Çeng ve Rebab”dan bahs ediyor. Bundan anlıyoruz ki o târihlerde Osmanlıda, mûsikîde çeng ve re-bab kullanılmaktadır.

II. Murad zamânında mûsikî etkinlikleri:

1441’de Hızır bin Abdullah Edvâr-ı Mûsikî’yi yazmış; o devirde Edirne Sarayı’nda Hacı Ali, Hüseyin ve Ali isimli müzisyenlerle, Eymen ve Mehmed adlı iki hâneneden bahsedilmektedir. Amas-yalı Şükrullah, Urmiyeli Mûsikî Âlimi Sâfiyüddin Abdülmümin’in (1237-1294), farsça Edvâr’ını, başka eserlerden de alıntılar yaparak tercüme etmiş ve II. Murad’a takdim etmiştir.¹⁹

Bâzı yazarlara göre Celâyirli büyük Türk bestekârı ve mûsikî bilgini Abdülkâdir-i Merâgi, bugün mevcudu bulunmayan Kenzü’l-Elhân isimli eserini hemzamânı olan II. Murad Han’a kendisi takdim etmiş, bir kısım yazarlar ise bu takdimin başkası tarafından yapıldı-ğın yazmışlardır.²⁰

Görüldüğü üzere II. Murad zamânında büyük fetihlere, zaferle-re rağmen Türk mûsikîsinde önemli kıpırdanmalar başlamıştır.

II. Murad zamânında Enderunda okunan derslere: Tefsir, Fıkıh, Hey’et, Hendese, Ferâis “Mîras Hukuku”, Şiir ve İnşâd, Mûsikî, Coğrafya,

* 12 Ocak 2008’de “Gençlerle Sohbet” toplantısı, Kubbealtı Vakfı.

** İTÜ Türk Mûsikîsi Konservatuvarı.

¹⁹ Osmanlılar Zamanında Saraylarda Mûsikî Hayâtı, İ.Hakkı Uzunçarşılı–Ayrı Baskı-1977.

²⁰ Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, Cilt-II- S: 67 – 1990, Yılmaz Öztuna.

7. II. Mehmed (Fâtih Sultan) (1451-1481)

Pâdişahlığının başlangıcı, çok küçük yaşta babası II. Mu-rad'ın ısrarlı arzusuyla tahta çıkmış, büyük olaylar ve tecrübe ge-rektiren zorluklar karşısında, 2 defa tahtı karşılıklı enteresan ve sul-tânî esprilerle babasıyla değiş tokuş yapmışlardır.

21 yaşında İstanbul'u fetheden, Bizans'ı deviren, dünyâya yeni bir çağ açan bu dâhi serdârın, bu büyük insanın güzel sanatlara ilgi-si nedir? Fâtih Sultan Mehmed, "Avnî" mahlasını kullanan bir dî-van şâiridir.

Sâkiyâ mey sun ki bir gün lâlezâr elden gider
Erişir fasl-ı hazan bâğ ü bahâr elden gider
Olma mağrûr dilberâ hüsn ü cemâle kıl vefâ
Bâkî kalmaz kimseye nakş-ı nigâr elden gider

İtalyan Bellini'ye portresini yaptırarak kadar ileri görüşlü bu hükümdar, sanata bîgâne kalır mı? Fethullah Mü'min-i Şîrvânî, Fâtih Sultan Mehmed adına Arapça bir mûsikî eseri yazmış olup, bir nüshası Topkapı Müzesi'nde 3449 numarada kayıtlıdır.²² Yine Fâtih adına Abdülazîz bin Kemâlüddin, Meragalı Abdülkâdir'in Farsça Nekâvet-ül Edvâr isimli mûsikî nazariyat kitabını Türkçe'ye çevirip takdim etmiştir. Usta Şemsî de Fâtih adına Bereket isimli mû-sıkî kitabı yazmış ve takdim etmiştir.

Sarayda Şîr Merd adında bir ûdi ile İshak adında bir kânûnî'nin bulunduğu, Târih-i Osmânî mecmuasının 49. sayısında, sene H.1339'da yazılıdır. Bu kişi, tahminimce, babası II. Murad zamânında Edirne'-de kurulan saz heyetinden Fâtih zamânına intikal edenlerdendir. II. Devre'nin başlangıcı olan II. Murad zamânında 1450 yılında Edir-ne'de Saray-ı Âmire binâsı yapımına başlanmış, II. Murad'ın vefâ-tıyla yarım kalan binâ, Fâtih Sultan Mehmed tarafından tamamlanarak, Enderun bu saray bünyesinde genişletilmiştir. II. Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra, eski ve yeni saraylarda Enderun Mek-tebi Eğitim programına yaptığı ilâvelerle müzehhiplerin, tuğrakeş-lerin, ve hakkâkların yanında mûsikîşinasların yetişmesine de im-kân hazırladı. Bir taraftan da sarayda önemli görevler için saygın kişilerin yetişmesini hedef aldı.

8. II. Bâyezid (Velî) (1481 – 1512)

Şâirdir, mahlası "Adnî"dir. Bestekârlığından ve bâzı kayıtlara göre kendisine ait 18 saz eserinden bahsedilmektedir. Bunların çoğu peşrev formundadır. Elimizde ona âit olduğu yazılı beş peşrev mev-cuttur. Oğulları Sultan Korkut'la Sultan Ahmed'in mûsikîye son de-rece vâkıf oldukları söylenir. Korkut Manisa'da, Ahmed de Amas-ya'da vâlidir. Saraylarında, İranlı meşhur sanatkârların da katıldığı fasıl heyetleri vardır. Sultan Korkut'un üstün vasıfta bir bestekar olduğu da bilinmektedir.

²¹ Age. İsmail Hakkı Uzunçarşılı

²² Age. İsmail Hakkı Uzunçarşılı S: 80.

Ayrıca, “Gıdâ-yı rûh - Rûh-efzâ” adını verdiği bir saz da îcat etmiştir. Korkut aynı zamanda iyi bir şâir ve âlimdir.

Türk Mûsikîsi’nin nazarî ve amelî açıklamasını yapan Beyânü’l-Edvâr ve’l-Makâmat fî İlm-il-Esrâr ve’r-Riyâzat adlı kıymetli bir eserin, Sultan Bâyezid’in isteği ile 1504 yılında sûreti çıkartılmıştır. Ayrıca, Lâdikli Mehmed Çelebi, II. Bâyezid adına 1488’de Fethiye isimli ese-rini, yine mûsikî konulu Zeynû’l-Elhan adında bir başka eserini yaz-mış ve takdim etmişti.²³

Dînî ve din dışı alanda büyük bir bilgiye sâhip olan tasavvuf ehli Sultan Bâyezid, bu vasıflarından dolayı “Bâyezid-î Velî” ismiyle anılır.

II. Bâyezid, Galatasaray’da ikinci bir Enderun Mektebi kurdur-du. Bu kuruluş ilk öğretim niteliğindedir. Kur’an, Arapça, Farsça, Hüsnü Hat ve Mûsikî okutuluyordu. Bu okulu bitirenler, Yeni Sa-ray’daki Enderun Mektebi’ne girmeye hak kazanırlardı. Öğrenim böylece tamamlanırdı.²⁴

9. Yavuz Sultan Selim (1512-1520)

Şâirdir, mahlası “Selîmî”dir. Mısır ve İran seferleriyle geçen saltanat hayâtında, saraya ayıracağı zaman pek az olduğundan, mûsikî ile ilgisi hakkında kesin bir bilgi yoksa da Tebriz fethinden sonra, oradan en değerli bestekâr ve icrâkârları berâberinde getirdi-ği ve onları Enderunda değerlendirdiği, Osmanlı’daki Mûsikînin gelişmesinde bu Türk kökenli mûsikîşinasların etkilerinin büyük olduğu bilinmektedir.²⁵

Getirilen mûsikîşinasların kimlikleri şöyledir: Nâyi Şeyh Mu-rad, Neyzen İmam Kulu, Kânûnî Şeyh Murad, Dâirezen Maksud.²⁶

Yavuz Sultan Selim’in kısa hayâtı, at üstünde o yandan bu yana sefer ve fetihlerle geçmiş, Saray’da kaldığı günler pek mahdut oldu-ğundan mûsikî âlemlerine pek vakit bulamamıştır.

10. Kânûnî Sultan Süleyman “Muhteşem Süleyman” (1520-1566)

Şâirdir, mahlası: Muhibbî’dir.

Halk içinde mûteber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi

Onun dillerde vird olmuş meşhur bir beyitidir.

Ömrü seferlerle ve devlet nizâmını tanzimle geçmesine rağmen mûsikîye de önem vermiştir. Saltanat hayâtı en uzun süren pâdişah-tır.

Hâce-yi sâni Şeyh Abdülâlî (?- 1575), dînî mûsikîmizin yekta bestekârı Hatîbzâkirî Hasan Efendi (1545-1623), Kul Mehmed (?-1589), Nefîrî Behram Ağa (?-1560), gibi mûsikîmizde önemli yer tutan bestekârlar onun zamânında yetişmiş ve himâye görmüşler-dir.

Kânûnî Sultan Süleyman’ın cülûsu senesinde “Cemaat-i mutri-ban”

²³ Age. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

²⁴ Meydan Larousse, Cilt 4 S: 246.

²⁵ Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, Yılmaz Öztuna, Cilt II, S: 279

²⁶ Age. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

adı altında Enderundaki sâzendelerin aldıkları yevmiyelerle berâber 41 kişilik bir listeye ilâveten, hânende anlamına gelen birkaç gûyende'nin isimleri yazılıdır.²⁷ Bu liste küçük harcamaların bile ne kadar titizlikle belgelendiğinin bir örneğidir.

11. II. Sultan Selim (Sarı) (1566-1574)

Şâirdir, mahlası “Selîmî”dir. Kânûnî zamânında belirtilen mut-rıban ve hânendelerden çoğu, II. Selim zamânına intikal etmiştir. Bu dönemde Durak Çelebi Saznâme isimli bir eser yazmış ve pâdişâha arz etmiştir. Artık seferlere çıkma devri kapanmış, sarayda eğlence devri başlamıştır. Nihânî mahlasıyla şiir yazar Durak Çelebi ve kar-deşi Kaya Bey, kendileri de mûsikişinas olarak pâdişah huzûrunda saz âlemleri tertiplemişler ve Meşâmî, Makâlî, Ulvî gibi zamânın şâirlerini huzûra kabul ettirmişlerdir.

Şeyh Abdülâlî, (?-1575), Hatibzâde Hasan Efendi (1545-1567), II. Gâzi Giray Han (1554-1608), Kul Mehmed (? – 1580) bu devirde mûsıkimize, bilhassa dînî mûsikiye güzel eserler kazandırmaya devam etmişlerdir.²⁸

II. Selim, II. Bâyezid tarafından Galatasaray'da kurulan ilk öğre-nim niteliğindeki okulu 1570 yılında medreseye dönüştürmüştür.

12. III. Murad (1574-1595)

Şâirdir, mahlası “Murâdî”dir.

Huzûrunda yapılacak mûsikide icrâ edilecek faslı kendisi tâyin edermiş. II. Gâzi Giray Han, Kul Mehmed ve II. Selim zamânındaki mûsikişinaslardan bir kısmı bu devirde de yaşamıştır.

13. III. Mehmed (Eğri Fâtihî) (1595-1603)

Şâirdir. Kendisinden evvel sarayda görev alan hânende ve mut-rıbanın yaşayanları ve yenileri, hizmete devam etmişlerdir. II. Gâzi Giray Han, bu devirde de hayâtını devam ettirmiş ve 1608 yılında vefat etmiştir. III. Mehmed devrinde mûsiki yönünden kayda değer bir husus yoktur.

14. I. Ahmed (1603-1617)

Şâirdir. Mahlası: “Bahtî”dir.

Büyük mutasavvıf, şâir ve bestekâr olan Aziz Mahmud Hüdâî, hem hocası, hem de şeyhidir. III. Mehmed devrinde Enderundaki mûsikişinasların çoğu, bu devri de süslemişlerdir. Dînî mûsıkimiz-de

²⁷ Uzunçarşılı, İ.Hakkı, Osmanlılar Zamânında Saraylarda Mûsikî Hayâtı, S. 84-85-86.

²⁸ Age. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

önemli bir yeri olan Bezciâde Muhyiddîn (? – 1611), bu devirde yaşamıştır. Hâfız Kumral da bu devrin bestekârlarındandır (?– 1621). Türk Mîmârîsinin şâheseri “Sultanahmed Câmii” I. Ahmed tarafın-dan yaptırılmıştır.

15. I. Mustafa (1617-1618)

Bir yıl süren ilk saltanatında mûsîki ile ilgi derecesi bilinmiyor.

16. Genç Osman (1618-1622)

Mûsîkiyle ilgisine âit bir bilgi bulamadık.

17. I. Mustafa (1622-1623)

Çalkantılı geçen ve bir yıl süren bu ikinci saltanatında da, önem taşıyan bir mûsîki atılımı göze çarpmıyor.

III. Devre (1623-1648)

18. IV. Murad Han (1623-1640)

Şâir ve Bestekârdır. Mahlası “Murâdî”dir. Bestelerinde kullan-dığı isim ise “Şah Murad”dır. Hemzamânı olan Leh asıllı Ali Ufkî’-nin (1610-1685), Mecmua-i Sâz u Söz’ünde, kendisinden sonra gelen Tatar asıllı Boğdan prensi Kantemiroğlu’nun (1673-1727), bir çeşit edvâr olan Kitâb-ı İlmi’l Mûsîkî alâ Vechi’l Hurûfat diğeri ismiyle İşâ-ret-i Perdehây-i Mûsîki eserinde kaydedilmiş 4 hüseyni peşrevi, şehna-zaşîran, nühüft, acem, neva, irak, uzal, evcmâyê peşrevleri, hüz-zam sazsemâisi, bayâti yürük semâî “Gelse mevsim-i subh ile müjde şeh-i bahardan”, evç ilâhisi “Uyan ey gözlerim gafletten uyan” gibi eserleri mevcuttur.

Bağdat’a, Revan’a yaptığı başarılı seferlerle, laçkalaşmış ve entrikalarla yıpranmış düzeni yeniden kurma, boşalan hazîneyi eski gücüne kavuşturma, merkezî otoriteyi temin etme gibi devletin ha-yâtiyetiyle ilgili önem taşıyan meseleleri hallederken, Türk mûsîkî-sini de himâye ve teşvik etmeyi ihmal etmemiş, Enderûn’un Seferli Koğuşu’nu tamâmen Türk mûsîkîsinin hizmetine tahsis etmiş ve o günün şartlarına göre, bir konservatuar eğitimi sağlamıştır.

IV. Murad, Bağdat ve Revan seferlerinden dönüşünde, hânen-de Mehmed Bey, şeştârî Murad Ağa ile birbirinden değerli 10 beste-kâr mûsîkîşinâsı berâberinde İstanbul’a getirdi. Klasik Türk Mûsîkî-si Repertuarında (Acemler) adıyla geçen bestelerin sâhipleri bu 10 bestekârdır. Şeştârî Murad Ağa, hüseyni, acem, irak, acemaşîran, evç makamlarında 100 civârında eserleriyle başlıbaşına mûsîkîmi-zin geleceği için örnek olacak vasıfta bir bestekârdır.²⁹

IV. Murad zamânında Segâh makâmında kâr başta olmak üzere, değişik formlarda eser besteleyen Ser hânende Tokatlı Dervîş Ömer Gülşenî de (1550-1655), önemli bir yer tutar. Solakzâde Mis-kâlî Mehmed Çelebi (? – 1658) Âmâ Kadri Efendi (? – 1650), dînî mûsikîde İmam Yusuf, Hânende Vehbi Osman, Neyzen Yusuf Dede de aynı devrin kayda değer sîmâlarıdır. Mûsikînin zaman dilimindeki ihtişamı, “Mârifet iltifâta tâbidir” meselinin ne kadar doğru olduğunu kanıtlamaya yeterlidir. İtrî'nin hocaları Koca Osman ile Hâfız Post'un gençlikleri de bu devreye düşer.³⁰

19. Sultan İbrâhim (1640-1648)

Şâirdi.

Biz senin sûziş-i aşkınla âteş-nâkiz
Yanmışız nâl olup âlâyiş-i gamdan pâkiz
Korkarız dâmân-ı pâkin ola bizden muğber
Biz ki bir râh-ı mezellekte yatar ber-hâkiz

Mûsikî hareketleri IV. Murad'ın devâmıdır. Önemli bir atılım olmamıştır. Bu devirde yaşayan önemli bestekârlar:

Hâfız Post (1620-1694), Kasımpaşalı Koca Osman (?-1665), Âmâ Kadri Efendi (?-1650), Dervîş Gülşenî Ömer (1550-1655), Solakzâde Mehmed Hemdemi (?-1658)

20. IV. Mehmed (Avcı) (1648-1687)

Bu pâdişâh da şâirdi, mevleviydi, zevke ve mûsikîye düşkündü. Zamânında çok değerli mûsikîşinaslar yetişmişti. Bu devirde saray câriyeleri bile ney, tambur, kemençe, kânun, santur, çeng, çöğür, mûsîkar, keman, nefir, dâire gibi sazla öğreniyorlardı. Câriyelere Tambur hocalığını Rum asıllı Angeli, yevmiye 40 akçe karşılığı ya-pıyordu.³¹

Bu devirde yaşayan mûsikîşinaslar: Hâfız Post, İtri, Çömlekçizâ-de Receb Çelebi, Kutbinnâyi Osman Dede'nin gençliği, Neyzen Meh-med Çelebi, Ayıntâbi Mehmed Bey, Saatçi Mustafa (Muzaffer) Saz eserleri de yapmıştır. (?-1710) Dînî Mûsikîde: Gülşenî Dervîş Sadâ-yî (1629-1655), Bursalı Hâfız Ubeyd (?-1656), İlâhi Bestekârı Yâkup-zâde Şeyh Mehmed (?-1666), Mevlevî Çengi Neyzen Yusuf Dede (?-1669), Küçük İmam (?-1674), Ümmîsinanzâde Hasan (?-1677), Divit-çizâde Şeyh Mehmed (?-1679), Halvetî Şeyhi Nefesambarı Osman (?-1683), Mustafa Amber Ağa (?-1683), Dervîş Kûçek Mustafa “Sâhi-bi bilinen ilk Mevlevî Âyini Bayâtî Âyin-i Şerifin Bestekârı” (?-1688), Nâne Ahmed Çelebi (?-1686), Sütçüzâde Hâfız (?-1688), Hünkâr İmamı Edirneli İbrâhim Efendi (?-1690), Amasyalı İmam Abdullah (?-1691), Kefeli Dervîş Abdi (?-1666), Dervîş Ömer (1550-1655), her sâhada eser veren Seyyid Nûh (?-1714).³²

³⁰ Sâdeddin Nûzhet Ergun, T.M.Ansk. S: 45-46. 1942

³¹ Uzunçarşılı.

³² Uzunçarşılı ve S.N. Ergun.

Görüldüğü üzere IV. Mehmed devri, Türk mûsikîsinin parlak günler yaşadığı bir devreyi temsil ediyor.

Osmanlı İmparatorluğu zor günler yaşadığı bu devrede, Köprü-lü âilesinden gelen vezirler ve sadrâzamlar devleti ayakta tuttular.

21. II. Süleyman (1687-1691)

Hastalıklıydı. Hiçbir aktivitesi olmadı. Devlet Fâzıl Mustafa Pa-şa sâyesinde bâdireleri atlattı.

Hünkâr Fasıllarındaki sanatkârların dışında, önemli bir isim Reftar Kalfa bu devirde yaşamıştır. (?-1700)

22. II. Ahmed (1691-1695)

Devleti Edirne'den idâre etti. Durağan bir devirdir. Mûsikîyi çok severmiş. Kutbinnâyî Osman Dede (1652-1729), Hâfız Post (1620-1694), Çömlekçizâde Receb Çelebi (?-1701), İtrî Mustafa Efen-di (1658-1712), Seyyid Nûh (?-1714), Dimitri Kantemir (1673-1727) Reftar Kalfa devrin bestekârlarıdır.

23. II. Mustafa (1695-1703)

Şâirdir, “Mefîûnî” ve “İkbâlî” mahlaslarını kullanmıştır. Hattı, meşhur Hattat Hâfız Osman'dan meşketmiştir. Mûsikîşinastı. 8 sene süren pâdişahlığı esnâsında devleti düzeltmeye çalıştı. Zamânında yaşayan bestekârlar: -Nâyî Osman Dede, Mustafa İtrî Efendi, Yahyâ Nazîm (1650-1727), Seyyid Nûh, Molla Rif'at Efendi (?-1720), Ali Şirü Ganî (1635-1710), Kara İsmâil Ağa (1674-1724), II. Mustafa'nın en sevdiği hânende ve bestekâr Küçük Mehmed Çelebi (?-1717), hânende Hacı Mustafa, hânende Kadızâde Mustafa, Mevlevî Derviş Neyzen Hüseyin. (Uzunçarşılı) Zâkirbaşı Fethullah Çelebi (?-1699), Şeyh Nazmi (?-1700), Âhenî Çelebi (?-1700), Bahçivanzâde Ali Şehrî (?-1702), Tablizâde Aklî (?-1704), Selim Giray Han (?-1704), Bursalı Tâlib (?-1706), Himmetzâde Abdullah (1640-1710), Çalakzâde Şeyh Ahmed (?-1711) Dînî Mûsikîmizin önderleriydi³³, din dışı mûsikîde Reftar Kalfa (?-1700) ile Kantemiroğlu(1673-1727)'nu da zikretme-miz gerekir.

XVIII. yüzyıla geçmeden evvel, XV., XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlıda kullanılan sazlara değinmemiz yerinde olacaktır:

Ney, ud, kânun, tambur, santur, kemençe, çöğür, kopuz, dâire, def, zurna, nakkâre, zil, üç telli sazlardan bulgârî veya bağlama, ne-fir, davul, kôs, rebab, mizmar, ıklığ, piyşe, nüzhe ve mûsîkar. Görül-düğü üzere bu enstrümanlar, klasik mûsikîde, halk mûsikîsinde ve mehterde kullanılan sazların tümüdür... Bunlardan bugün kullanıl-mayanları hakkında kısa bir bilgi verelim:

Mizmar: Bir nevi “Ney” olup, bir parçası ağaç, diğer parçası ka-mıştır.

İkliğ: Kemeçe gibi üç kirişli küçük bir sazdır. IV. Sultan Mu-rad'ın alaylarında kullanılmıştır.

Piyşe: Bir nevi "Ney" olup, bir karış iki parmak, yâni çığırtma boyundadır. Kamıştır. Boyu nisfiyeye de uygundur.

Nüzhe: Sâfiyüddin Abdü'l Mü'min'in bir tertibidir ki, yüz sekiz kirişli, (Öztuna'ya göre seksen bir tel), kareye benzer şekilde bir saz-dır. Derinliği 4 parmak olup, yüzü tahta ile örtülmüştür. Kānun gibi mandallı sazlardandır.

Mûsıkar: Mûteaddit kamışların yanyana dizilmesinden yapılmış nefesli bir sazdır. Saray mûsikîcileri arasında Mûsıkar çalanlara "Düdükçü" denilmiştir.

Çeşte: Çögür gibi telli, küçük karınlı, yuvarlak, kolu kısa, sık perdeli, beş kirişli bir saz.

Muğni: Kānun şeklinde 24 kirişli saz.

Sunder: Çögür'e benzeyen gövdeli, on telli saz.

Berbat: Kopuz'a benzer.

Bonkar: Bir telli sazlardandır, Evliyâ Çelebi târifini yapmıştır.

Şarkı: Çartar'a benzeyen telli Türkmen sazı.

Yeltem: Tambura büyüklüğünde, boyu daha kısadır. Akşem-seddin oğlu Şemsi Çelebi icâdıdır. Bonkar da onun icâdıdır.

Saraydaki Fasil Hey'etine katılan sazlar: "ud, kopuz, kemeçe, kânun, mûsıkar veya miskal, ney, çeng, tambur, santur, çögür, bozuk, sîne keman, dâire (Tef).³⁴

V. Devre (1703-1789)

24. III. Ahmed (1703-1730)

Lâle Devri (9 Mayıs 1718-2 Ekim 1730)

Şâirdir, mahlası: "Necîb"dir. Hattat ve bestekârdır.

Bu devirde İbrahim Mûteferrika tarafından ilk matbaa kuruldu.

Ayrıca kâğıt ve kumaş fabrikaları da bu süre içinde kuruldu. Dünyada ilk çiçek hastalığı aşısı da Osmanlıda keşfedildi ve pâdişâ-ha tatbik edildi.

Türk Mûsikîsi bu pâdişâhın zamanında da bir silkinme yaptı. Devrin bestekârları ve icrâcıları:

"Nâyî Osman Dede (?-1729), Ebûbekir Ağa (?-1759), İtrî Mus-tafa Efendi (1683-1712), Yahya Nazîm (1650-1727), Seyyid Nûh (?-1714), Ali Şîrû Ganî (1635-1714), Enfi Hasan Ağa (1670-1724), Tab'i Mustafa Efendi (1705-1765), Hâfız Rif'at Efendi (?-1720), Kara İsmâil Ağa (1674-1724), İbrâhim Ağa (?-1760), Mustafa Çavuş (?-1745), Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa (1670-1730), Şeyh'ülislâm Feyzullah Efendi (?-1711), Neyzen-Kemânî İsmâil Efendi (?-1723), Serhânende Hasan Ağa (?-1725), Tambûrî Ahmed, Kânûnî Mehmed, Mûsıkar Ali, Neyzen Mehmed

³⁴ Uzunçarşılı ve Aksoy Bülent, Avrupalı Gezinlerin gözüyle Osmanlılarda Mûsikî, S. 25, 26, 37, 38-1994)

25. I. Mahmud Han (1730-1754)

Şâirdir. Mahlas olarak “Sebkatî”yi kullanmıştır. Hem bestekâr hem de tambûrî idi.

37 peşrev ve saz semâisinden oluşan ve nâdîde makamlardan bestelenmiş saz eserleri vardır. 24 yıllık saltanatında Türk mûsikîsi-ne büyük önem vermiştir.³⁵ Devrinde yaşayan bestekâr ve icrâcılar şunlardır:

Mustafa Çavuş (?-1745), Ebûbekir Ağa (?-1759), İbrâhim Ağa (?-1760), Halîfezâde Tâhir Efendi (?-1774), Şeyhülislâm Es’ad Efendi (?-1753), Hızır Ağa (?-1760), Dilhayat Kalfa (?-1780), Kemânî Corci (1680-1775), Boncukçu (?-1750), Eyyûbî Kadı Derviş Mustafa (?-1760), Kemânî Câfer Ağa (?-?); Tab’î Mustafa Efendi (1075-1765), Tambûrî Halsar (?-?), Ahmed Refi Efendi (?-1750).

I. Mahmud zamânında Paris’te elçi olan Yirmisekiz Çelebizâde Mehmed Said Efendi, ayaklı santura benzeyen bir klavsen getirmiş-tir. Klavsen’in resmini, Hızır Ağa yazdığı nazariyat eserinde çizmiş-tir.³⁶ “Hızır Ağa’nın mûsikî makamlarına ve aletlerinin çeşitlerine dâir Risalesinden”.³⁷

Sarayda saz çalan câriyelerin ve Harem dâiresinde saz çalanla-rın sazları, Dârüssaâde Ağası, Silâhtar Ağa ve diğer vazîfeliler vâsı-tasıyla saray dışına çıkarılarak onarılır veya arzu edilen sazlar aynı yoldan Harem-i Hümâyun için satın alınırdı. 2344 numaralı ve 1680 târihli harc-ı kasa kâğıdından, Harem-i Hümâyun’a bir kıt’a kemen-çe ve 5 def ve bir miskal, 3 adet çöğür, yaptırıldığı gibi, içerdeki mevcutlardan dâire, tambur, çöğür, çeng, miskal onartılmıştır.

Türk mûsikîsi sazlarından bir kısmı, heveslilerin yetişmemesinden veya diğer bâzı sazların (Keman gibi) daha revaçta olmasından dolayı, sazlar arasından çıkartılmıştır. Bu arada Osmanlı Fasil Mûsî-kisinde XVIII. yüzyıldan itibaren, önceleri pek tutulan kopuz gö-rülmez olmuştur. Daha sonraları çeng denilen saz, yavaş yavaş önemini yitirmiş ise de, tamâmen terkedilmemiş, XIX. yüzyılda saraya batı mûsikîsinin girmesiyle târihe karışmıştır. Bunun gibi mûsîkar denilen nefesle enstrüman da, yerini klarnete bırakmıştır.

26. III. Osman Han (1754-1757)

Hattattı, mûsikî ile pek alâkası yoktu. Hatta saraydaki mûsikî-şinasları dağıttı. Ebûbekir Ağa, Tab’î Mustafa Efendi, İbrâhim Ağa ve Halîfezâde Tâhir Efendi bu devirde yaşayan bestekârlardır.

27. III. Sultan Mustafa (1757-1774)

³⁵ Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Ansiklopedisi, C.II, S. 6.

³⁶ Hazine Kitapları No: 1793

³⁷ Uzunçarşılı İ.H.

Şâirdir, mahlası “Cihangir” idi. III. Mustafa’nın saltanatı esnâ-sında yaşayan önemli bestekârlar şunlardır: Ebûbekir Ağa (?-1759), Tab’î Mustafa Efendi (1705-1765), Halifezâde Tâhir Efendi (?-774), Küçük Mehmed Ağa (?-1800), Vardakosta Ahmed Ağa (1728-1794), Hacı Sâdullah Ağa (?-1801), Dilhayat Kalfa (?-1780?-1794), Kemânî Osman Bey, Tambûri Ali Çavuş, Tambûri Osman Ağa.

28. I. Abdülhamid Han (1774-1789)

Bestekârdır. Zamânını temsil eden bestekâr ve icracılar:

Hacı Sâdullah Ağa, Küçük Mehmed Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa, Tambûri Eyüb Ağa, Şehzâde Selim (III. Selim), Kemânî Çavuş Ahmed Ağa, Tambûri Müsâhib Ali Ağa, Hânende Mustafa Ağa, Zurnazen Feyzullah Ağa.

VI. Devre (III. Selim Ekolü) (1789-1839)

29. III. Selim Han (1789-1807)

Şâirdir, mahlas olarak “İlhâmi”yi kullanmıştır. Hattattır, kendi hattıyla yazdığı ve Eyüb Sultan Türbesi’nde bulunan dörtlüğünü dile getirelim:

Alemdâr-ı kerîm-i şâh-ı ıklîm-i Risâletin
Muînim ol benim dâim bi-Hakkı Hazret-i bâri
Selîmî İlhâmi her dem yüz süren bu ravza-i pâke
Şefâatle kerem kıl, yâ Eyyûbi Ensârî

Sultan Selim Sâlis’in şâirliği hakkında bir kanaate varmak için şu güzel şiirini gönlümüze aktaralım:

Rûz-ü Şeb dîdelerim derdin ile kan ağlar
Vâkıf olan benim esrârıma her an ağlar
Dâğ-ı sînem göricek hûn ile âlûde beni
Rahm-edüp hâlîme ezhâr-ı gülîstan ağlar

*

Yine rahm-eylemez asla bana ol âfet-i can
Böyle bîmârî görüb hâlîme yâran ağlar
Gördü çün derd-i dil-i zârımı rahm’etti tabîb
Dedi: Ey haste-i hicran sana derman ağlar

*

Derdi ile rûyine bakdıkça senin İlhâmi
Gerçi handan olur ammâ ciğeri kan ağlar.³⁸

Mevlevî olup, hemzamânı Şeyh Gâlib Dede ile irtibâtı bulunan III. Selim Han, mûsikîde üstâd bestekâr, neyzen ve tambûri idi. Bestekârlık sâhasında bir dehaydı. Mûsikîyi hocaları Hâfız Ahmed Kâmil Efendi ile Tambûri İsak’tan öğrenmiştir. Terkîb ettiği ma-kamlar şunlardır: Acem bûselik, arazbar bûselik, dilnevaz, ger-dâniye kürdi, hicâzeyn, hüseyni

³⁸ Enver Behnan Şapolyo, Osmanlı Sultanları Târîhi, S. 347, 1961.

zemzeme, isfahâneki cedîd, sû-zidilâra, şevk'efzâ, şevk-i dil.. Her ne kadar evcâra makâmını da III. Selîm'in terkihi ettiği bâzı kaynaklarda yazılmakta ise de, evcâra Peşrev ve Saz Semâi'nin bestekârı Dilhayat Kalfa'nın yaşadığı târih-ler şüphe taşımaktadır. Kayıtlardan bâzısı vefat târihi olarak 1780'i göstermekte, bir diğer kısmı ise 1820'yi vermektedir. 1780 doğrusa, o zaman 19 yaşında olan Selim'in, evcâra gibi bir makâmı terkihi edebilecek olgunluğa sâhip olmadığı ortaya çıkar. Dilhayat'ın vefâtı 1820 ise, bu makâmı Selim Hân'ın yapmış olduğu iddiası geçerlilik kazanabilir.

III. Selim'in zamânında yaşayıp, onun adını taşıyan ekolü oluş-turan mûsikîşinaslar: Varadakosta Ahmed Ağa, Küçük Mehmed Ağa, Tambûri Eyüb Ağa, Hacı Sâdullah Ağa, Şâkir Ağa, Tambûri İsak Efendi, Abdürrahim Dede "Hâfız Şeyda" (1732-1800), Şeyh Abdülkâdir Nâsır Dede, Sâdullah Efendi (1760-1854), İlya Efendi (?-1799), Sâdik Ağa (1757-1815), Zeki Mehmed Ağa (1776-1816), Girift-zen Derviş İsmâil Ağa (1732-1800), Kemânî Ali Ağa (1770-1830), Nûman Ağa (1750-1834), Uncuzâde Mehmed Emin Efendi (?-1811), Hammâmizâde Derviş İsmâil Efendi (1778-1846), Hamparsum Li-monçıyan (1768-1839).. Basmacı Abdi Efendi (1787-1851).

III. Selim zamânı maaşlı mûsikîşinaslar: Santûri Hüseyin Ağa, Tanbûri Mustafa Ağa, Zenne Mustafa Ağa, Kemânî Miron, Kemânî İbrâhim Ağa, Tambûri Osman Ağa, Tambûri İsak Efendi, Tambûri Emin Ağa, Hânende Derviş İsmâil Efendi, Kemânî Bîrun..³⁹

30. IV. Mustafa (1807-1808)

Mûsikîde III. Selim zamânının uzantısı olan ve bir sene süren bu devirde, III. Selim'in hükümrânlığında saydığımız üstatlar ay-niyle mevcut. Ancak mûsikî meclisleri göze çaracak derecede azalmıştır.

31. II. Mahmud Han (1808-1839)

Ataları gibi II. Mahmud da şâirdi. "Adlî" mahlasını kullanmış-tır. Hattat, tambûri, neyzen, hânende, yenilikçi bir hükümdardı. Mûsikîde esas hocası, amcazâdesi III. Selim'dir. Neyi, Kazasker Mus-tafa İzzet Efenden (1801-1876), tambûru ise İsak Efendi'den öğrenmiştir.⁴⁰

Bestelerinden elimize geçenleri, şarkı, dîvan, marş formunda olup, 30 civârındadır. Eserleri büyük zevk mahsulüdür. Çoğunun güftesi kendisine âittir. Bunların içinde en güzel örnek hicaz makâmındaki dîvânıdır. Bu eserdeki güfte, onun şâirlikteki değerini or-taya çıkarmaktadır:

Ebrûlerinin zahmı nihandır ciğerimde
Gül ruhlerinin handeleri çeşm-i terimde
Eşkim yerine kan dökülür dîdelerimde
Sevdâ-yı muhabbet esiyor şimdi serimde

³⁹ Uzunçarşılı.

⁴⁰ Enver Behnan Şapolyo, Osmanlı Sultanları Târîhi, S. 371,1961

Takdire ne çâre, bu da varmış kaderimde

*

Bend eyledi gönlüm benim ol zülf-i semensâ
Bir hande ile kıldı heman aklımı yağma
Yakdı beni yandırdı meded ol gül-i rânâ
Sevdâ-yı muhabbet esiyor şimdi serimde
Takdire ne çâre, bu da varmış kaderimde

Türk mûsikîsi bakımından, şa'şaalı devrin devâmıdır. Aynı za-manda Türk mûsikîsinin ters yönde etkilendiği ve geleceği bakımın-dan endişe taşıyan bir devre gözüyle de bakabiliriz. II. Mahmud, getirdiği batılılaşma akımını, diğer deyimle “Yenilikçilik” akımını, mûsikîye de yayarak, İtalya'dan Donizetti'yi (1788-1856) getirtmiş, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırırken, Türk mûsikîsinin konservatuarı ve üretim kaynağı sayılan Enderûn'u da kapatıp Muzikâ-i Hümâyunu kurmuştur. Başına Donizetti Paşa'yı getirdiği bu kuruluşa, Türk mûsikîsi bestekâr ve icrâcılarını da katmıştır. Yâni, Türk mûsikîsi III. Selim Devri'nin parlaklığını yaşarken, karşılaşılan durum endişe işaretleri vermeye başlamıştır.

Devrin Türk mûsikîsi, bestekâr ve icrâcıları: Şâkir Ağa, Dede Efendi, Dellâlzâde, Kömürçüzâde Mehmed Efendi (?-1835), Tambû-ri Osman Bey, Eyyûbi Mehmed Bey, Hâşim Bey (1815-1868).

Maaşlı olanlar: Santûri Hüseyin Ağa, Kemâni Ali Ağa, Kemâni İsmail Ağa, Kânûni Ali Ağa, Kânûni Ârif Ağa, Zurnazen Hâfız Ah-med Ağa, Tambûri Ahmed Ağa, Zurnazen Mehmed Ali Ağa, Tam-bûri İzzet Ağa, Kânûni Edhem Ağa, Kânûni Mustafa Ağa, Zeki Mehmed Ağa, Tambûri Keçi Ârif Ağa (1790-1843), Kemâni Rıza Efendi (1780-1852), Nûman Ağa, Nakşi Dede, Kazasker Mustafa İz-zet Efendi (1801-1876), Basmacı Abdi Efendi, Kemâni Mustafa Ağa. Bu kadrodaki sanatkârlara giyim, kuşam yönünden de ihsân-ı şâ-hâne de bulunulmuştur.

I. Abdülhamîd, III. Selim, II. Mahmud zamanlarında saraydaki sâzende ve hânendelerden “Sakallı Mûsâhipler Kadrosu: Hazîneli Ali Ağa, Hazîneli Tambûri Sâlih Ağa, Kilâri Hânende Enis Ağa, Ke-mâni Hızır Ağa, Hazîneli Hânende Hasan Ağa, Kilâri Kemâni Os-man Bey, Kilâri Kemâni Sâdik Ağa, Hânende Sâdullah Ağa, Hazî-neli Hânende Seyyid Ahmed Ağa, Kilâri Kemâni Yusuf Ağa..

Seferli Koğuşundaki Kadrolar: Zurnazen Emin Ağa, Nakkare-zen Mehmed Ağa, Zurnazen İsmâil Ağa, Rakkas Lûtfullah Ağa, Zurnazen Mehmed Ağa, Zurnazen Seyyid İbrâhim Ağa, Bozukçu (Bozuk, bağlama) İbrâhim Ağa..

Pâdişah çavuşlarından olan mûsikîşinaslar: Neyzen Emin Ağa, Hânende Ahmed Ağa, Zenne Ali Ağa, Nakkârezen Mehmed Ağa, Kemâni Osman Ağa, Zurnazen İsmâil Ağa, Hânende Hâfız Hüseyin Ağa, Hânende Nevres Ağa, Hânende Necib Osman Ağa, Zurnazen Feyzullah Ağa, Rakkas İbrâhim Ağa, Tambûri Tâhir Ağa... Neyzen Saîd Ağa, Kemâni İsmâil Ağa, Hânende Halil Ağa, Rakkas Mustafa Ağa...

1795 Ocak ayındaki Çavuşân-ı Enderûn-i Humâyûn'un kadro-sundakiler: Seferli Nakkarezen Mehmed Ağa, Hazîneli Miskâli Hâfız

Mustafa Ağa, Hazineli Kemâni Ali Ağa, Seferli Miskâli Seyyid Ahmed Ağa, Kılâri Giriftzen İbrâhim Ağa, Kılâri Hânende Saîd Ağa...⁴¹

Sultan saraylarında mûsikî hayâtının artıp eksilmesi, pâdişâhın zevk ve teşvikine bağlıydı. IV. Sultan Mehmed'in saltanatının orta-larından başlamak üzere gitgide artan mûsikî hareketi, I. Sultan Mahmud'un başa geçmesiyle ivme kazanmış, ancak onun vefâtı, bu âhengi söndürecek derecede düşürmüştü, fakat çeyrek asır süren dur-gunluktan sonra III. Selim'in cülûsuyla yeni ve çok parlak bir devre açılmıştır.

VII. Devre (İnişin Başlayışı) (1839-1922)

32. Abdülmecid (1839-1861)

Hattattı. Batı Müziği eğitimi görmüştü, Türk mûsikîsiyle pek ülfeti yoktu. Seleflerinden kendisine intikal eden Dede Efendi, Del-lâlzâde, Şarkî Bestekârı Hacı Ârif Bey ve diğer mûsikîşinasları, yâ-digâr anlayışıyla himâye etti. Sarayda batı müziği öne geçmişti. İtalyadan Donizetti'den sonra Guatelli Paşa getirilerek Muzika-yı Hümâyûn'un başına geçirildi. Bütün Türk Mûsikîsi bestekârlarıyla, icrâcılarına Muzika-yı Hümâyûn'a devam mecbûriyeti kondu.

Dede Efendi bu gidişat karşısında "Bu oyunun tadı kaçtı" diye-rek talebeleri Mutafzâdeyi ve Dellâlzâdeyi yanına alıp, dönmek üzere Hac farîzesini yerine getirip, Hicaz'da yerleşmek için İstan-bul'dan ayrıldı. Hicazda bir kolera salgınında vefat etti.

Bu devirde yaşayan Türk mûsikîsi bestekâr ve icrâcıları:

Dellâlzâde İsmâil Efendi, Eyyübî Mehmed Bey (1804-1850), Tam-bûrî Osman Bey, Rif'at Bey (1820-1888), Hacı Ârif Bey (1831-1885), Zekâi Dede (1825-1897), Hacı Fâik Bey (1831-1891), Hâşim Bey (1815-1862), Tambûrî Ali Efendi (1836-1890), Suyolcu Sâlih Efendi (1807-1862), Nikogos Ağa (1830-1890), Nevres Paşa (1826-1872) ve Nakşi Dede.. Basmacı Abdi Efendi (1787-1851)

33. Abdülaziz Han (1861-1876)

Hem batı, hem de Türk müziği eğitimi görmüştü. Türk mûsikîsine bağlılığı daha fazlaydı. Ressamdı, neyzen ve bestekârdı. Neyi Yusuf Paşa'dan öğrendi. Besteleri üstün zevk mahsûlüdür. Sanat değeri yüksek şarkılarla, köçekçelerde yer alan mandralar, sirtolar, tavşancalar da bestelenmiştir. Zamânında yaşayan bestekâr ve icrâcılar: Hânende Enderûni Ali Bey (1830-1899), Nikogos Ağa, Hacı Ârif Bey, Hacı Fâik Bey, Tambûrî Ali Efendi, Rif'at Bey, Zekâi Dede, Latif Ağa, Salih Dede (1823-1888), Medenî Aziz Efendi (1842-1895), Neyzen Yusuf Paşa (1821-1884), Neyzen Sâlim Bey (1829-1885), Notacı Emin Efendi (1845-1907), Bolâhenk Nûri Bey (1834-1910), Neyzen Baba Râşit (1820-1892), Hacı

Hâfız Nâfız Bey (1849-1898), Hâşim Bey (1815-1868)

33. V. Murad (1876-1876)

Şâirdir. Donizetti Paşa'dan batı müziği eğitimi görmüş, hüküm-darlığı kısa sürmüştür. Zamânında yaşayan Türk Mûsikîsi ustaları: Tambûri Osman Bey, Hacı Fâik Bey, Şevki Bey, Enderûni Ali Bey, Rif'at Bey, Sâlih Dede, Latif Ağa, Medenî Aziz Bey, Neyzen Yusuf Paşa, Neyzen Sâlim Bey, Neyzen Baba Râşit, Tambûri Küçük Osman Bey (1825-1900), Nikogos Ağa, Bolâhenk Nûri Bey, Hacı Hâfız Nâfız Bey...

34. II. Abdülhamid Han (1876-1909)

Batı müziği eğitimi almıştır. Türk mûsikîsi ile ilgisi, saray gele-neği icâbidir. Türk mûsikîsi bestekârlarını korumuştur. Zamânına rastlayan Türk mûsikîsi bestekâr ve icrâcıları: Zekâi Dede, Tambûri Ali Efendi, Rif'at Bey, Hacı Fâik Bey, Hacı Ârif Bey, Şevki Bey, En-derûni Ali Bey, Rahmi Bey, Medenî Aziz Efendi, Tambûri Osman Bey, Tambûri Küçük Osman Bey, Neyzen Yusuf Paşa, Nikogos Ağa, Bolâhenk Nûri Bey, İsmâil Hakkı Bey, Kemânî Tatyos Efendi (1858-1913), Nûri Şeyda Bey (1866-1901), Neyzen Sâlim Bey, Neyzen Rıza Bey (1855-1923), Leylâ Saz (1850-1936)...

35. Sultan Mehmed Reşad (1909-1918)

Mevlevî idi ve mûsikîye âşina idi. Devrinde yaşayan mûsikîşinaslar: Rahmi Bey, Tambûri Cemil Bey (1873-1916), Leylâ Saz, İsmâil Hakkı Bey, Üdi Nevres Bey (1873-1937), Rauf Yekta Bey, Dr. Subhi Ezgi, Bîmen Şen (1873-1943), Hüseyin Sâdeddin Arel, Abdülkâdir Töre (1873-1946), Dr. Şükrü Şenozan, Şehzâde Seyfettin Efendi (1874-1927), Servet Efendi (1841-1918).

36. VI. Mehmed Vahdeddin (1918-1922)

Bu son pâdişah da şâirdi. Hem batı, hem de Türk mûsikîsi eğiti-mi görmüştür. "Hacı Fâik Bey'den Türk Mûsikîsi, Necib Paşa'dan da Batı Mûsikîsi öğrenmiştir." 70 civârında Türk mûsikîsi bestesi vardır. Zamânında yaşayan bestekâr ve icrâcılar: Rahmi Bey, İsmâil Hakkı Bey, Leylâ Saz, Rauf Yekta Bey, Hüseyin Sâdeddin Arel, Dr. Subhi Ezgi, Abdülkâdir Töre, Dr. Şükrü Şenozan, Bîmen Şen, Seyfeddin Efendi, Servet Efendi, Hacı Kerâmi Efendi, Hoca Ziya Bey, Kaşı Yarık Hüsameddin Bey, Nûri Halil Poyraz, Subhi Ziya Özbekkan, Üdi Nevres Bey, Neyzen Teyfik, Âmâ Nâzım, Kânûni âmâ Ali Bey, Zeki Ârif Ataergin, Sâdeddin Kaynak, Râkım Elkutlu, Münir Nûreddin Selçuk, Refik Fersan, Fehmi Tokay.... Lemi Atlı.

Yücel Çakmaklı ve “Batmayan Gün”

Mehmet Nuri Yardım

Türk sinemasının usta yönetmenlerinden Yücel Çakmaklı'yı vefâtının birinci yılın-da yâdediyoruz. Millî hassâsiyetleriyle temâyüz eden yönetmeni-mi-zi 23 Ağustos 2009 Pazar günü 72 yaşında ebedî yolculuğuna uğur-lamıştık. Yücel Bey'in vefâtı her ne kadar sevenlerini hüzünlendir-diye de büyük kederler vermedi. Çünkü o büyük bir idealist, inan-mış bir münevver ve derviş meşrep, mütevâzı bir gönlü insanıydı. İnandığı gibi yaşamış, yaşadığı gibi de candan yürekten inanmıştı. Onun için bugüne kadar hakkında çok şeyler yazıldı ve söylendi, daha çok şeyler yazılacak ve söylenecek. Yücel Çakmaklı azla ye-tinmeyen bir sanatkârdı. Arayışlarına son vermeyen bir idealistti. Sanatta bir öncüydü. Millî sinema akımının önderiydi.

Batmayan Gün'ü Çekmek İstiyordu

Sinema dünyâsında şöyle hüzünlü bir söz vardır: “Bir yönet-men öldüğünde, masasının çekmecesinde mutlaka çekilmeyi bekle-yen onlarca film projesi bulunur.” doğrudur. Yücel Bey de bu hasre-ti içinde hep duydu. Fâtih'in filmi-ni yapmak istediğini Kültür Baka-nımızın da olduğu bir toplantıda söylemişti. Çakmaklı, 2005 yılında Türk edebiyâtı ve düşünce hayâtının kıymetli ismi Sâmiha Ayver-di'nin doğumunun 100. yılı münâsebetiyle, güzel romanı Batmayan Gün'ü bir televizyon dizisi olarak çekme hazırlıklarına başlamıştı. 2006 yılının ilk aylarında çekimlere başlamayı planlıyordu. Ayver-di'nin sevilen bu eserini önce televizyon dizisi olarak hazırlamak, daha sonra da beyaz perdeye aktarmak istiyordu. Türk sinemasının dev prodüksiyonlarına imzâ atan birikimli ve tecrübeli usta yönet-men, senaryo çalışmaları tamamlanan ve bütçesi hazırlanan dizide rol alacak sanatçılar ve çekim yapılacak mekânlar üzerinde hummâ-lı bir şekilde geceli gündüzlü çalışıyordu. Öte yandan dizi filmin gerçekleşebilmesi için sponsor arayışlarına da başlanmıştı. Batmayan Gün'de, susadığı mânevî hazzı âile çevresinde bulamayan bir genç kızın, aradığı hakîkate bir şans eseri ulaşma hikâyesi anlatılıyor. Eserde, 1. Cihan Harbi öncesi, uzun yıllar imparatorluk coğrafyası-nın değişik vilâyetlerinde devletin çeşitli kademelerinde hizmet ve-ren İrfan Paşa ve onun mânevî dünyâsı ile 2. Cihan Harbi öncesinde 20'li yaşlarda olan torunu Aliye ve onun düşünce âlemi arasındaki kopukluğun yol açtığı travma eşliğinde dönemin sosyal değişimle-rindeki sancılara yorum getiriliyor. Romanda aynı zamanda toplu-mumuzun yaşadığı sosyal problemler ustalıkla bir

biçimde dile geti-riliyor. Ne yazık ki, bu güzel projeye o zaman TRT'den olumlu ce-vap gelmedi.

Batmayan Gün çekilebilseydi, bu filmde Yücel Çakmaklı'nın asistanı İbrâhim Başer olacaktı. Çakmaklı'nın en çok sevdiği ve gü-vendiği sinemacılar-dan olan İbrâhim Başer, bu konuda en fazla gayret gösterenlerin başında geliyordu. Nitekim Başer'in filmle ilgili olarak hazırladığı dosyada filmin çekiliş gerekçesi, senaryonun özü ve kahramanların ayrıntılı tahlili yer alıyordu. Filmin çekiliş gerek-çesi şuydu:

“Osmanlı Devleti'nin son yüzyılından başlayıp, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar çeşitli siyâsal ve sosyal travmalar yaşayan Türk insanı ve toplumunun temel problemi, ‘kendi değerlerini dejene-re etmeden, hattâ yok etmeden; çağdaş dünyânın güçlü ülkeleri arasında var olma mücâdelesidir’ demek mümkündür.

Bu bağlamda, ‘Batılılaşma’ kaygısı, bir tarafta kendi varlığını tamâ-men yok edecek bir yabancılaşma gayretine dönüşürken; buna karşı gelişen toplumsal refleksin antitezi de ‘mânâsı ile irtibâtı kesilmiş bir şekil taassu-bunu, öz değerlerini korumak zannetmek olmuştur.

Bu ikilem arasında yetişen yeni nesiller, her defâsında aynı şizofrenik kişilik parçalanması ile az veya çok muhatap olmuşlardır.

Toplumsal yükselişin temelinde, hem maddî ama hem de mânevî dün-yâsı güçlü ve uyumlu bireylerin yattığı gerçeğini söyleyen toplum önderle-rimiz bu travma dönemlerinin aşılmasında pay sâhibidirlir.

Bu toplum önderlerinin Cumhuriyet dönemindeki hanımefendi sesle-rinden olan mütefekkir-yazar Sâmîha Ayverdi'nin (1905–1993) doğumu-nun 100. yılında, kurucusu olduğu Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından, romanlarının filmleştirilmesi kararı alınmıştır.

Yaşarken sâdece yazdıklarıyla değil, yaptıklarıyla da örnek alınan Sâmîha Ayverdi'nin ilk romanlarından olan Batmayan Gün, gerek işlediği konudaki nahiflik ve gerekse muhtevâsının günümüzdeki geçerliliğinin -hatta artarak- devam etmesi dolayısıyla bu çalışmanın ilk adımı olarak ele alınmıştır.”

Bütün bu hazırlıklara ve iyi niyet çabalarına rağmen akıcı üslû-bu ve lirik anlatımıyla Türkçede yazılmış en güzel romanlar arasın-da bulunan Batmayan Gün projesi ne yazık ki hayâta geçirilemedi ve çekilemedi. Yücel Çakmaklı o zaman bu konuyla ilgili olarak kendi-siyle yaptığım mülâkatta “Batmayan Gün dizi filmi”nin hikâyesini şöyle anlatmıştı:

“Evet benim daha önce de bildiğiniz gibi edebiyâtımızın köşe taşları olan isimlerin eserlerinden bâzılarını sinemaya aktardım. Özellikle televiz-yon dizisi olarak yönettiğim 4. Murat, Kuruluş ve Küçük Ağa büyük ilgi gördü. Şimdi kısmetse gençlik yıllarımdan beri eserlerini istifâde ederek okuduğum, yakından tanıdığım, kendisine ve fikirlerine değer verdiğim rahmetli Sâmîha Ayverdi'nin bir romanını dizi olarak çekme hazırlığı için-deyiz. Bu düşünce de şöyle oluştu: Bu yıl Sapanca Şiir Akşamları münâse-betiyle dâvet edildiğim Sapanca'da edebiyâtçı ve şâir dostlarla bir araday-dık, çay içiyorduk. Bu yıl Sâmîha Ayverdi'nin doğumunun 100. yılı münâsebetiyle düzenlenen çeşitli faaliyetlerden bahsedildi. Bir arkadaş

yazarın İbrâhim Efendi Konağı romanının filme uygun olduğunu belirterek ‘Keşke bu romanın filmi çekilebilse, bunu da en iyi siz yaparsınız, çünkü yazarı da tanıyorsunuz.’ dedi. Doğrusu uzun zamandan beri düşündüğüm bir konuydu Sâmiha Hanım’ın bir eserini sinemaya aktarmak. Ben Batmayan Gün’ü çok sevmiştim. Onun da hikâyesi güzel. Kısmetse bunu İstanbul’a dönüşte konuşalım.” dedim. Ve sonuçta bu temenni önce konuşuldu, sonra projeye dönüştürüldü. Senaryosu yazıldı, şimdi sponsor ve çekim hazırlıkları safhasındayız.”

Çakmaklı, bu konuşmamızda dizide Batmayan Gün’ün eksen olarak alınacağını ancak filmin bütününde, yazarın diğer belli başlı eserlerindeki duygu ve düşüncelerinin yer bulacağını söylüyordu. “Sâmiha Ayverdi’nin iç dünyasını ve ideallerini, bu filmle seyirciye ulaştırmak istiyoruz.” diyen Çakmaklı, imkânların sağlanması hâlinde Batmayan Gün’ün hemen ardından İbrâhim Efendi Konağı ile Mesihpaşa İmamı’nı da çekmek istediğini sözlerine eklemiş ve “Çün-kü her iki roman da son derece başarılı ve Osmanlı’nın son dönemini çok iyi ve birinci elden yansıtır.” demişti.

Yücel Çakmaklı, Sâmiha Ayverdi’nin eserinin dışında başka şahsiyetlerin de filmlerini çekmek istemiş, ancak buna ömrü vefâ etmemişti. Benim ümidim odur ki, yönetmenimizin kıymetli öğrencileri, asistanları ve gönüldaşları bu çalışmalarını birer vasiyet kabul edecek ve onun başlattığı “Millî Sinema” anlayışını yeni filmlerle ya-parak devam ettirecek ve geliştireceklerdir. Bu çalışmalar yapılırken elbette merhum Çakmaklı’nın büyük hürmet beslediği Sâmiha Ay-verdi’nin eserleri de unutulmayacaktır.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Teşrif Töreni

Ey aşk, haremgâhına tuldür şu felek!
Teşrifine armağan bütün insü melek...
Hâlâ yaşıyor aynı mübârek töreni,
Her zerre o coşkuyla dönüp rakederek...

Uzun Hikâye

Ahdetmiş o yâr; ahbine peymân olduk!
Hükmeyledi her hükmüne fermân olduk...
Mahmurluğumuz erince divâneliğe,
Geldik bu tımarhâneye mihman olduk!..

Mecnunlar Sahrâsı

Biz çölde yetiştik; çile yâr oldu bize,

Sevgili Bir Ağabeyimiz Vardı Hasan Âli Göksoy

Savaş Çevik

İnsanın çok sevdiği biri hakkında yazması meğer ne zormuş. Hele hele o kişiyi kaybettikten sonra. Nereden başlayacağım, ne yazacağım bilemiyorum? Yazacaklarımın olmamasından değil, aksine çok şeyler olmasından. O'nu anlatmak sanırım çok zor. Ancak onu tanımak gerekirdi.

Ben, Hasan Âli Bey'i 1980'li yılların başlarında tanıdım. Dostluğumuz İstanbul'da zaman içerisinde gelişti. Sanat ve kültür faaliyetlerinde, Türk Petrol Vakfı'nda ve değişik sergilerde devamlı karşılaştık. 2002 de Ayşe Hanım ile evlenip Aralık 2003'te İzmir-Selçuk'a yerleştikten sonra, görüşmelerimiz daha da sıklaştı. Gariptir ki, İstanbul'da benimle aynı semtte Dikilitaş'ta oturmasına rağmen seyrek görüşürdük. Mâlum, büyük şehrin getirdiği koşuşturma. Ne var ki, Selçuk'a yerleşmesiyle; Aydın'da yaşayan vâlidemi sık sık ziyâ-ret edişim dolayısıyla, Hasan Âli Bey'e de uğradım. Hem Aydın'a gidiş ve dönüşlerimde, bâzen de özel ziyaretlerimle görüşmelerimiz son yedi yılda iyiden iyiye sıklaşmıştı. Bu sâyededir ki onu daha iyi tanıdım. Aramızdaki yakınlık; dostluk ve arkadaşlık sınırlarının öte-sine ulaştı. O, devamlı aradığım, telefonla her gün konuştuğum bir kişi idi. Aramızda samîmî bir de gönül bağı oluşmuştu.

Hasan Âli Göksoy, 23 Aralık 1939'da Tokat'ın Turhal ilçesinin Erbaş Köyü'nde dünyaya gelir. Annesi ona hamileyken üç gün üst üste şöyle bir rüyâ görür:

Rüyâsında bir zat kendisine bir oğlu olacağını ve adını "Hasan Âli" koyacağını söyler. Babasının devlet memurluğu dolayısıyla devamlı yer değiştirmesi sonucu Hasan Âli Bey nüfusa 15 Haziran 1940 Eskişehir doğumlu olarak kaydolunmuştur. Hasan Âli Bey'in doğumundan dört gün sonra meydana gelen 27 Aralık 1939 büyük Erzincan depreminde o üç gün göçük altında kalır. Annesinin telaş-la diğer kardeşini ancak kurtarabildiği bu faciadan bebek Hasan Âli, beşiğinde burnu bile kanamadan kurtarılır. İki yaşına geldiğinde bu defa da onu çok ağır bir tifo yakalar. Komşuların öldü gözüyle bak-tığı bu çocuk Allah'ın lütfuyla yine hayâta döner. Ama ne yazık ki 24 Temmuz 2010 Cumartesi günü saat 16:20'de yıllar önce yakalan-dığı menfur hastalık onu aramızdan ebediyen ayırır.

Hasan Âli Bey, babası Ahmet Şevket Göksoy'un devamlı tâyin-leri sebebiyle ilkokulu altı farklı okulda okuyup en son İstanbul Alemdar İlkokulu'ndan mezun olmuştur. Daha sonra, Saint-Benoit Fransız Lisesi ile Vefa Lisesinde eğitimine devam eden Hasan Âli Bey çocukluk ve gençliğini babasının 1946'dan itibaren görev yaptı-ğı Topkapı Sarayı'nda geçirmiştir. Kendisinin anlattığına göre sâhip olduğu târih ve kültür bilincinde bu yılların katkısı büyüktür.

Hasan Âli Bey, genç yaşlarında çalışma hayatına atılarak fotoğ-raf ustası Cemal Işın'ın yanında fotoğraf sanatını öğrenmiştir. Yıl-larca İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Târihi Enstitü-sü'nde mikrofilm konusunda çalışmalar yapmış, birçok yerli ve ya-bancı kişi ve kurumlara Devlet Arşiv ve kütüphanelerinden belge mikrofilmleri

çekmiştir. Bir ara 1954-1955 yıllarında ise Ankara'da Millî Kütüphâne'nin mikrofilm atölyesinde çalışmıştır.

Türk edebiyâtına, Türk-İslâm sanatlarına, tasavvufa, Anadolu sanatlarına, klasik Türk müziğine, târih ve fotoğraf sanatına büyük ilgisi olan Hasan Âli Göksoy 1946 yılında Türk kültür adamı ve sa-natkârı Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver ile tanışmıştır. 1959-1971 yıl-ları arasında hocanın İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Târihi Enstitüsü Kürsüsü'nde ve diğer kürsülerde fotoğraf laboratuvarları kurmuştur. Yine bu yıllarda devrin önemli sanatkâr ve edebiyatçıları tanımış ve onlarla dostâne sohbetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de çok yakın dostluk kurduğu Edebiyat Fakültesi hocalarından Prof. Ab-dülbâki Gölpinarlı'dır.

Hasan Âli Bey 1976-1992 yılları arasında bir işveren sendikası-da (TABGİS) basın danışmanlığı ve genel sekreterlik yapmış, 1992-2003 yılları arasında ise Türk Petrol Holding'de çalışmıştır. A. Ay-dın Bolak Bey merhumun yanında, onun arkadaşı ve yardımcısı olarak. Rahmetli Hasan Âli Bey'in bu vakfa hizmetleri büyüktür.

Hasan Âli Bey halen yayını devam eden Shell'in çıkardığı "İlgi Dergisi"nde büyük bir görev üstlenmiştir. Bu derginin yazı, fotoğ-raf, sayfa düzeni ve editörlük hizmetlerinde bulunmuştur. Diyebilirim ki, son yıllarda bu dergiyi tek başına çıkarmayı başaran kişi Ha-san Âli Göksoy'dur. Çeşitli müstear isimlerle makâleler yazmış, fotoğraflarını koymuş, derginin yaşamasına vesîle olmuştur.

Hasan Âli Göksoy, 1986-1987 yıllarında Türk Kültürüne Hiz-met Vakfı (TKHV)'nın Duatepe'de tesis ettiği Serpuş Müzesi'nin ku-ruluşunda da önemli katkıları olmuştur. Onun Türk Petrol Vakfı'-nın mevcut sanat galerisinin kuruluşunda da çok büyük hizmetleri vardır.

Kültür Bakanlığı'na âit "Balıkesir Kuvâ-yı Millîye Müzesi"ni de kuran Hasan Âli Bey, hayâtı boyunca Türk Kültür Târihi ile ilgili araştırmalar yapmış, görüntülü konferanslar vermiş, bu arada çeşitli televizyon programları hazırlayıp bizzat sunmuştur.

Hayâtı boyunca her dâim kültürel hizmetlerle iç içe olan mer-hum Göksoy, Türk Petrol Vakfı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı ve Türk Mûsikîsi Vakfı'nın müteveli heyetlerinde de bulunmuştur.

Ayşe Hanım'la evli olan merhumun iki oğlu ve iki torunu var-dır. Kültür hizmetlerine 7 Aralık 2003'te yerleştiği Selçuk İlçesi'nde vefâtına kadar devam etmiştir. Öyle ki, yedi yıl kaldığı Selçuk'ta boş durmamış, emekliliğini geçirmek üzere geldiği bu ilçe için çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemiş, târihini araştırmış, konferanslar vermiştir. "Efes'ten Haberler" adlı internet sitesinde ve Efes-Selçuk haftalık gazetesinde makâleler yazmış, araştırmalarını yayınlamış-tır. 2006 yılında Selçuk'un kurtuluşu münâsebetiyle düzenlenen fes-tivale, İstanbul'dan sanatkâr dostlarını çağırması, bu ilçe halkının klasik Türk sanatlarını tanımasını sağlamıştır. İzmir Turizm ve Ta-nıtım Vakfı'nın faaliyetleri kapsamında, târihî Selçuk İsbey Câmii'-nde "Türk-İslâm Mîmârisi" konulu Resim sergilerini gerçekleştirmiş-tir.

Hasan Âli Bey, Türk Kültürüne hizmet için yaratılmış bir insan-dı. O

kendi kendisini yetiştirmiş ender bir şahsiyetti. Türk dili ko-nusunda hassas, Türkçe kelimelerin doğru kullanılmasında ise tâ-vizsizdi.

Hasan Âli Bey aynı zamanda iyi derecede bir şâirdi de. Belki çok eser veremedi ama şiirleri duygu yüklüdür. Kelimeler âhenkli, vezin yerinde, lirik ve en önemlisi de seçtiği konular çok anlamlıdır. Gerek şiirleri, gerekse makâle ve araştırmalarında, kelimeleri özenle kullanırdı. Başkalarının bu konuda yaptıkları yanlışlıkları da asla affetmezdi. Her konuda çok bilgiliydi. Türk kültürünü iyi bildiği gibi batı kültürü ile de yakından ilgiliydi. Hasan Âli Bey'in hâfızası da çok kuvvetliydi. Birçok uzun şiiri ezbere okurdu. Onun kitaplara düşkünlüğü de aşırı derecede idi. Onları özenle düzenler, her çıkan kitabı tâkip eder, elde etmeye çalışırdı. O, sanatın her dalına âşinay-dı. Fotoğraf sanatında da ileri seviye resimleri vardı. Ömrünün son yıllarında Sayın Necip Sarıcı ile birlikte çıkardıkları tesbih kitabının adını Dûa Tâneleri koymuştu. Ne güzel, ne anlamlı bir isim...

Hasan Âli Bey, tam bir İstanbul beyefendisiydi. Kibar, hassas, duygulu ve sevecen. O, hayâtımda karşılaştığım en nâzik insanlar-dandı. Kimseyi incitmez, bâzen kendince önemli konularda birden sinirlenirdi ama bu halinde bile kırıcılık bulunmazdı. Haksızlığa hiç tahammülü yoktu. Gördüğü bir haksızlığa, kim olursa olsun müdâ-hale eder, sözünü esirgemezdi. Kültürü, konuşmasıyla bütünleşip tamamlanmıştı. Konuşmak bir sanattır, o gerçekten çok güzel konu-şurdu. Sohbeti o kadar tatlıydı ki, yanında zamânın nasıl geçtiğini anlamazdınız. Dağarcığındaki bilgi birikimi, tatlı şivesiyle bütünleşince, yanından ayrılmak istemezsiniz. Çok yüksek bir espri yetene-ği vardı. Kaliteli ve ince, anlamlı esprileriyle konuşmalarını süslerdi. Her cümlesi ilgili bir espriyle tamamlanırdı. Konuşurken ağzına bakar, bu sohbetin hiç bitmemesini isterdiniz. Hiç unutmam, birkaç yıl önce İstanbul'dan Aydın'a giderken birlikte yolculuk yapmıştık. Kendisi o sıralar İstanbul'da idi. Üsküdar Doğancılar'daki atölyem-de onu bir gece ağırlamıştım. Ertesi gün birlikte otomobilimle İstan-bul'dan yola çıktık. Yol boyunca, o tatlı sohbet ve espri ziyâfeti ile Selçuk'a ulaştığımızda, zamânın nasıl aktığını anlamamıştım.

O, dost canlısı bir insandı. Mütevâzı, sevecen, babacan ve halk-tan biri. Çocukla çocuk, büyükle büyük olurdu. Câhil ile de dost olabilirdi, aydın ile de. İnsan ayrımı yapmaz herkesle diyalog kurar-dı. İnsanlarla arasında mesâfe bırakmaz, dostça yakınlaşmayı çok iyi bilirdi. Zâten herkes tarafından aşırı sevilmesi de bu yüzdendi. Sa-mîmî, içten ve temiz kalpliydi. Bütün insanların doğru söyledikleri-ni kabul eder, dürüst olduklarını var sayardı. "Niçin yalan söyleyin ki?", "Niçin fazla fiyat istesin ki?" diyerek insanları idealize ederdi.

Hasan Âli Bey ağabeyim, hayâtı boyunca insanlara yardım et-miştir. O kadar ki, kendi işlerini unuttur, başkalarının hizmetine ko-şardı. Sohbet sırasında bir dostu bir istekte veya dilekte bulursa, hemen bu dileği görev addeder, ne yapar eder onu hazırlar ve su-nardı. Hep karşısındakinin dertlerini dinler onlarla ilgilenirdi. Son günlerini geçirdiği İzmir Dokuz Eylül Hastahânesi'nde kendisini üç kez ziyâret ettiğimde bile sanki kendi

derdi yokmuş gibi hep anne-mi ve âilemi sormuştu. Her telefon edişimde de yine beni ve onları sormuş, tavsiyelerde bulunmuştu.

Onun para pulla da pek işi yoktu. Bu işler ona göre değildi. Sev-gi ve gönül adamıydı o. Zâten son yıllarını da ekonomik sıkıntı içe-risinde geçirmişti. Derdi ve çıkmazı olan ona koşardı. Sevgi adamı demiştim... Kendi dünyâsına uysun veya uymasın herkesi severdi. Tabiatı severdi. Hayvanları severdi. Selçuk'ta bir sokak kedisini zor durumdan hayâta döndürüp evinde beslemeye başlamışlardı. Adını da "Boncuk" koymuşlardı. Kendisi 22 Aralık 2004'te ilk ameliyatını olduktan birkaç ay sonra 16 Ocak'ta Boncuk ölmüştü. Üzüntüsü çok büyüktü ve onun için bir de dörtlük yazmıştı. Hasan Âli Bey gerçekten duygulu bir insandı. Yumuşak, hisli ve kırılğan. Sohbet-leri sırasında, vatan, din, insan sevgisi gibi konularda hemen duygu-lanır, hem kendisi ağlar hem de bizleri ağlatırdı. Nasıl bir insandı bu Hasan Âli Göksoy? Onu ne kadar çok sevmiştim. Sohbetlerine ve dostluğuna doyamamışım. Daha uzun yaşasa da doyamazdım zâten.

Bu satırları okuyanlar, onun için yazdıklarımı abartılı bulma-sınlar. Bütün erdemleri üzerinde toplamış bu insan için yazdıklarım az bile... Ancak onu tanıyanlar bana hak vereceklerdir...

Aydın'a gidiş-gelişlerimde, fırsat buldukça birlikte yörede kısa seyahatler yapardık. Tire, Şirince Köyü, Birgi, Kuşadası, Aydın, Yenipazar, Karacasu (Aphrodisias)'ya geziler yapmıştık birlikte. Unu-tulmaz anılarla dolu güzel gezilerdi bunlar. İstanbul'dan dört sanat-kâr arkadaşımınla 2004 Mayıs'ında Ege ve Akdeniz gezimiz olmuştu. Giderken Hasan Âli ağabeyimize de uğramış iki gece de evinde mi-sâfiri olmuştuk. Gelmemize çocuklar gibi sevinmişti. O, gerçekten dost canlısı bir insandı. Bizler her zaman bu günleri aramızda yâd ederiz. Hasan Âli ağabeyimizin tadına doyum olmayan sohbetleri-ne, değerli eşi Ayşe Hanım'ın mükemmel ziyâfetleri de eklenince, bu gezimizin en güzel günlerini Selçuk'ta yaşamış olduk.

Ne yazayım, nasıl yazayım, tanıdığım güzel insanların en güzel-lerinden bu ağabeyimi nasıl anlatayım? Kendisini dâima geride tu-tan, ön plana çıkmayı sevmeyen, gösterişten uzak bu gönül dostu insanı tanıyanlar çoktur ama ülke çapında ender değerlerimizden biri olarak, yeterince tanınmış olduğunu da sanmıyorum. O sessiz yaşamış bir değerd. Sessiz yaşadı ve sessiz öldü. Aklıma Mehmet Âkif'in şu dörtlüğü geliyor onu özetlemek için:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da, ergeç silecektir,
Rahmetle anılmak, ebediyet budur, ammâ
Sessiz yaşadım; kim beni nerden bilecektir?

Seni biz biliyoruz sevgili ağabeyimiz.
Rahmetini bol ver Allah'ım, taksîrâtını affet,
Rûhun şâd olsun, mekânın cennet.
Değerli eşi, oğul ve dostlarına da metânet...

28 Aġustos 2010

Yetmiş Doğru...

Hasan Âli Göksoy

Yolun ucu göründü, yaklaştık enikonu...
Önümde belki birkaç bahar var sanıyorum.
Bir yıl, üç yıl, ya da beş; gelecek için sonu...
Fazlasını tahminden artık utanıyorum.

Âtîden ümitsizim, özlerim ezelleri,
Kendim söylemez oldum, dinlerim gazelleri
Yanlarına varmadan gözlerim güzelleri!..
Bu yorgun vücûdu ben nereden tanıyorum?..

Takvimin yaprakları nasıl böyle tükendi?
Birden geç kalıverdim, oysa ki dün “erken”di!..
Bunca belâ yetmedi, bakıyorum da kendi
Yalanlarıma hâlâ, çocukça kanıyorum!

Her isteyen, başıma destursuzca dalmıştır
Gönlümü açtıklarım, yıllarımı çalmıştır.
Şimdi yetmiş seneden elde sıfır kalmıştır
Yitiren ben, yiten ben, kime dert yanıyorum?

Kimse değil, ben yıktım kendi hânümânımı.
Ey Yüceler Yücesi! Sakla gıl îmânımı...
İsmi, “..alacağın güne kadar cânımı,

Felsefe Üzerine

Ali Murat Daryal

Altmış küsur yıldan beri, bir sual, gittikçe zihnimi meşgul eder olmuştur. Hakika-ten felsefe, bir milletin varlığını koruması ve sürdürmesi bakımın-dan lâzım mıdır, yoksa değil midir? Gâyet açıktır ki, bu sualin birbi-riyle çelişen iki cevâbı olacaktır:

—Evet, lâzımdır.

—Hayır, lâzım değildir.

Ancak uzun seneler felsefeye olan düşkünlüğüm sonucu, felse-fenin lüzumlu olduğu husûsunu savunmak için bu konuda geliştirmiş olduğum düşünceler sebebiyle ve ayrıca müspet önermelerin akıllarda daha fazla kalacağı ve üzerlerinde daha rahat düşünülece-ği gerekçesiyle “Evet, lâzımdır” tezini kabul etmek istiyorum. Hem zâten birbiriyle çelişen bu iki önermeden birinin ispat edilmesi, bir diğerini geçersiz kılacağından, değişen bir şey olmayacaktır.

Hâsılı, çok uzun seneler felsefeye karşı duyduğum aşırı hayran-lık ve tutku ile yaşarken ve buna göre düşünceler geliştirirken, on seneye yakın, belki biraz daha fazla bir zamandan beridir ki, bu konuda kafamda bir takım şüphe ve tereddütler belirmeye başladı.

Felsefe, eski Yunan’da yâni Grekler’de başlamış ve daha sonra batıya ve İslâm coğrafyasına intikal etmiştir. Bizler, batılıların iddia-larını kabul etmek bile yine de felsefenin târihi iki bin beş yüz yıldan geriye gitmeyecektir.

Hal böyle olunca belirli bir zaman aralığında ve dünyânın belir-li bir yerinde doğup büyüyen düşünce akımlarının —kaldı ki, Grek Felsefesi’nin temellerinin, bugün artık Mısır ve Mezopotamya me-deniyetlerinde oldukları bilinmektedir— o günlerden başlayıp bu-günlere kadar gelen zaman biriminin dört katı öncesinde, yâni Grekler’den yedi bin beş yüz yıl kadar önce yaşayan medeniyetleri etkilediklerini söylemek son derece yanlış olur. Hattâ kendi asırla-rında var olan medeniyetleri etkilediklerini söylemek bile yine doğ-ru olmayacaktır. Daha önemlisi Roma, Grek ile komşu idi ve Roma, Grek’i istilâ etti. Târihçiler, “Roma, Grek’i istilâ etti fakat daha sonra Grek kültürü Roma’yı istilâ etti” dediler. Bu söz, iki tarafı denkleş-tirmiş olması bakımından kabul gördü. Aslında bu söz, Roma ile Grek’i barıştırmak içindi, yoksa başka bir şey için değil.

Bir kişi çıkıp, bana, Grek kültürünün Roma kültürünü istilâ etti-ği alanları isimleriyle ve belgeleriyle söylemelidir. Söyleyemez, çün-kü böyle bir şey yoktur. Grek kültürü, Roma’nın hangi kültür sâha-sını istilâ etmiştir? Bunlar, misaller verilerek isimleri ve belgeleriyle sunulmalıdır. Grek kültürü Romalıların dillerini mi etkilemiştir —kültür önce dil ile başlar— edebiyâtını mı, güzel sanatlarını mı, mûsikîsini mi, hukûkunu mu, ahlâkını mı, yaşayış tarzlarını mı, eğ-lencelerini mi?...

Greklere en ileri noktalara gitmiş olan felsefedir. Felsefe de Roma üzerinde sanıldığı ve iddia edildiği gibi etkili olmamıştır. Ni-tekim dünyânın büyük bir kısmına hâkim olan Romalılar, Grekler’-de olduğu gibi oku hedefe giderken görüp onun hareket etmediğini ispat etmek için uğraşan veya bir kenarda oturup yâhut ayaküstü gezinerek devamlı

“kavramlardan” konuşulan tarzda zihni faaliyetlere katılmaya heves etmemişlerdir. Onlar, hâkimiyetlerini geliştirmek ve güçlendirmek için eylem adamı olmayı seçmişlerdir. Stoacı filozoflar yetişmişlerdir. Onlar Roma’nın sert ahlak kalıplarını bu felsefede buldukları içindir ki, ona yatkın olmuşlardır. Roma İmparatoru Marcus Orelus onlardan biridir.

Bizler meseleye daha geniş bir açıdan bakarak hemen fark edebiliriz ki, bu dünyada felsefesi olmayan milletler, felsefesi olan milletlerden çok daha fazladır. Bu cümleden olarak, Greklerin geç-mişten gelen iki bin beş yüz yıllık tarihlerine karşılık, Çinlilerin on bin yıllık tarihleri vardır. Bu hesaba göre Grekler’e nispetle dört misli gerilere gitmektedirler. Öyle ama Grekler akli ilimlerde geo-metri, mantık ve yine tabiat bilimlerinde fizik, kimya, biyoloji, tıp ve benzerleri gibi ilim dallarında son derece önemli keşifler ve icatlar yapmışlardır denilebilir. Evet, bunlar doğrudur ve kimsenin bunlara bir şey diyeceği yoktur.

Ancak buna karşılık felsefesi olmayan milletler de, mesela Mısır, Çin, Hint ve benzerleri de yine pek çok ilmi keşif ve icatlar yapmışlardır. Mesela Çin’in, Greklere nispetle çok daha gerilere giden tarihine paralel olarak ortaya koyduğu buluşlar, keşif ve icatlar dünyayı etkilemesi bakımından Greklerinkinden çok daha ehemmiyetlidir:

—Pusulayı bulmuşlardır. İnsanlar bu sayede engin denizlere açılmışlardır.

—Barutu bulmuşlardır. Batılılar bunu Çinlilerden öğrenip silah yaparak insanları öldürmüşlerdir. Halbuki Çinliler bununla havâî fişek yapmışlardır.

—Kağıdı bulmuşlardır.

—Matbaayı icat etmişlerdir.

Daha başka pek çok şey bulmuşlardır, mesela ipeği... Fakat bunlar dünyayı etkilemeleri bakımından en ön sırada değillerdir.

Yazı, ilk başlarından bu satırlara varıncaya kadar iki noktada yoğunlaştı. Felsefesi olmak ve felsefesi olmamak. Benim de on sene-den, belki biraz daha fazla bir zamandan beri, düşüncelerimde büyük değişiklikler yapan husus, bu gerçeği fark etmem olmuştur. Greklerin felsefeleri vardır ve onlar önemli keşifler ve icatlar yapmışlardır. Peki, ama Çinlilerin felsefeleri yoktur, öyleyse onlar nasıl oluyordu da on bin yıldan beri var olabiliyorlar ve dünyayı etkileyen keşif ve icatlar yapabiliyorlardı? Mesele bu noktada düğümleni-yordu.

Hakikaten Çinlilerin felsefesi yok muydu? Yoksa vardı da batılılar mı bunu kabul etmek istemiyorlardı? Çünkü olmaması kâbil değildi. Kalbin çarpmaması gibi beynin de düşünmemesi mümkün olmayacaktı.

O zaman mesele nasıl çözülecektir? Aslında bu meselenin çözümü güç değildir. Nitekim felsefeyi batılıların anladıkları gibi dar mânâda değil, geniş mânâsıyla anladığımız takdirde, mesele kendi-liğinden çözülmüş olacaktır.

Batılılar dünyayı sömürmek ve sömürgeleştirmek için —bunu bizzat kendileri üçüncü bin yılda Asya’yı Hristiyan yapacağız, yani onları sömürgeleştireceğiz diyorlar. Afrika’yı da böyle yapmadılar mı?— her ne

varsa her şeyi reklam ve propaganda aracı olarak kullandıkları gibi, tabii olarak felsefeyi de kendi hesaplarına kullandıkları. Nitekim öyle yaptılar.

Hâsılı, her zaman ve her yerde batılılar kendilerini herkesten üstün görürler, bununla kalmayıp üstün göstermek ve üstünlüklerini kabul ettirmek isterler. Bunun tabii tezâhürü olarak kendilerinden olmayanları küçümserler, onları değersiz ve önemsiz kılarlar, en azından kılmaya çalışırlar. Gâyet tabii bu tutumları felsefe için de geçerlidir. Eğer siz onlar gibi felsefe yaparsanız, sizi felsefeci ve eserlerinizi de felsefe eseri sayabilirler. Ama yine bir şart ile. Onları tâkip etmek, taklit etmek, onların düşünce kalıplarına göre düşünüp, sâ-dece onların silik birer kopyaları olmak şartı ile. Yok, eğer onlardan bağımsız olarak düşünürseniz ve hele onların önlerine geçecek olur-sanız, bunu kesinlikle kabul etmezler ve sizi affetmezler.

Aslına bakılırsa, yabancı bir kültüre dâir felsefe yapan bir kim-senin, o kültürde felsefe yapanların önlerine geçmesi zâten müm-kün değildir. Bu hâdise, görüldüğü ve zannedildiği gibi kolay ve basit bir intibak değildir. Bu husûsu —bütün bütüne felsefi alanda olmasa bile— kültür ve sanat sâhasında geçirdiğim tecrübelerden ve bugün hâlâ dünyâda yaşanan bir olgudan kuvvet bularak açıkla-mak isterim:

Ercüment Hüsnü Onaran adıyla bir teyzezâdem var idi. Teyze-min eşi, Baltalimanı Kemik Hastahânesi Başhekimi Opr. Dr. Sadret-tin Onaran idi. Teyzem ve eşi, tek çocukları olan Hüsnü'ye, daha ilkokula yeni başlamış veya başlayacak iken bir Rum madam veya matmazele, saati şu kadara özel piyano dersleri aldirtmaya başladı-lar. High School'a geçince gâyet tabii bu dersler ve çalışmalar arta-rak devam etti. Lise kısmına, yâni Robert Kolej'e yatılı olarak kay-dolunca, bu defa okul müdürü Mr. filan, onun boş saatlerinde piya-no çalışabilmesi için, okul bünyesinde dışarıdan aksedecek her türlü ses ve gürültüye karşı yalıtımlı, her çeşit konforu hâiz, dayalı döşeli bir oda tahsis etti ve anahtarını ona verdi.

Teyzem, ne kadar gururlanıyor ve “bu Amerikalılar insana ne kadar değer veriyorlar, okul müdürü Hüsnü'ye piyano çalışması için dayalı döşeli mükellef bir oda tahsis etti!” diyordu... Her ne-dense teyzem, oğlunun batı kültürüne hizmet etmesi bir yana, bir-iki sene sonra Robert Kolej'i bitirince müzik tahsil etmek için Ame-rika'ya gittiğinde, her ay kaç milyar lira göndereceğini, tahsilini bi-tirince bir Amerikalı kız ile evlenip Amerika'da kalacağını ve zaman zaman daraldıklarında ne kadar büyük meblağlar yollayacağını, kendisi ölünce cenâzesine “Ben gelirse annem dirilecek mi?” de-yip gelmeyeceğini, fakat hemen Robert Kolej'den bir avukat arkada-şını vekil tâyin edip, Ayaspaşa'da Kabataş sırtlarında denize doğru inen yokuşun başında, önü hiç kapanmayacak bir mevkide bir taraf-tan Adalar, Sarayburnu ve bütün Marmara'yı, diğer taraftan Çen-gelköyü'ne varıncaya kadar bütün boğazı görüntüsü içine alan dört katlı ahşap konağının ve yine Ayaspaşa'da her bir katı tek dâire ha-linde inşa edilmiş üç yüz küsur metre karelik, denize nazır üç apart-man dairesinin ve ilâveten Tepebaşı'nda iki büyük hanın ve nihâyet bütün bunların hepsinin

kaç milyar lira tutan gelirlerini her ay ken-di nâmına Amerikan bankalarına transfer etmesi için vazifelendire-ceğini ve daha sonra bu işlemin otuz beş seneye varan bir zaman devam edeceğini ve bundan sonra daha ne kadar süreceğini ve en sonunda bu emlakın âkıbetinin ne olacağını düşünmemişti ve hesap etmemişti!...

Velhâsıl Ercüment Hüsni Onaran, takriben 1961 yılında Robert Kolej'i bitirdi ve müzik tahsil etmek için Amerika'ya gitmek üzere hazırlanmaya başladı. Babası o vakitler hastaydı ve hastalığı gittikçe artıyordu. Bu arada oğlunun Amerika'ya gideceğine çok üzülüyor-du ve onu her gördüğünde "ne olur şimdilik gitme, ben yakında öleceğim, ben öldükten sonra gidersin" diye yalvarıp yakarıyor ve sarılıp sarılıp ağlıyordu. Hüsni, bu yalvarıp yakarışlara karşılık vermiyor, bunlardan müteessir olmak bir yana daha da sertleşiyor ve daha çabuk gitmek hususunda kararlı davranıyordu. Nihâyet babası "ne yapayım, başka çârem kalmadı bâri beni çiğne öyle git" dedi ve sustu. Hüsni, akrabalarının, yakınlarının, sevenlerinin bü-tün ısrar ve engellemelerine rağmen Amerika'ya gitti. Arkasından babası, bir iki ay sonra, bir tek evlâdı Hüsni'nün adını sayıklayarak vefat etti.

Ercüment Hüsni Onaran, 1961 yılından bu yana, yaklaşık ola-rak 49 seneden beri hiç ara vermeden bütün gün bütün gece müzik çalışmaktadır. Bunu şuradan biliyorum ki, Hüsni askerliğini yap-madan Amerika'ya gitmişti. Askerlik çağı son sınırına gelince, as-kerlik şubesinden, askerlik yapmaya gelmesi gerektiğine, gelmediği takdirde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarılacağına ve bütün emlakine devlet nâmına el konulacağına dâir tebligat yapıldı. Bu tebligâtın muhtevâsını telefonlarla veya gidip gelenlerle kendisi-ne bildiren yakınlarına ve sevenlerine, o, hep aynı cevâbı tekrarlı-yordu: "Ben, bütün malımı mülkümü elimden alsalar da, yapaca-ğım askerlik altı ay olsa da —çünkü yedek subay okulunda altı ay erlik yaptıktan sonra batı mûsikîsi ile uğraşanlar asteğmenliklerini ve teğmenliklerini bando okullarında veya Türk Silâhlı Kuvvetleri Senfoni Orkestrası'nda geçiriyorlardı— yine de askerlik yapmak için Türkiye'ye gelmeyeceğim ve bu altı aylık durgunluğun par-maklarımın işleklğine ve esnekliğine zarar vermesine müsâade etmeyeceğim" diyordu. Daha sonra bâzi kimseler araya girdi, gözle-ri had safhada miyoptu, bunu çâre gösterip buna göre evraklarını tanzim ettiler, o da Amerika'dan gelip heyete girdi. Heyetten çürük raporu aldı ve askerlikten ihraç edilmiş olarak Amerika'ya döndü.

Sonuç olarak, Ercüment Hüsni Onaran, o günlerden bugünlere kadar milletlerarası müsabakalarda Amerika'yı temsil etmektedir, fakat bir türlü dereceye girememektedir. Eleştirmenler ittifak hâlin-de hep aynı şeyleri söylüyorlarmış: "Her şey çok güzel, fakat müzi-ğine duygu katamıyor."

Bu yaşanan hâdise, ferdî olması ve bir tek kişi ile sınırlı kalması itibâriyle, bir kimsenin bir insan ömrü içinde yabancı bir kültürü özümseyemeyeceğine dâir kabul edilebilir bir örnek sayılmayabilir. Fakat elimizde inkâr ve reddedilemeyecek yaşanan bir olgu vardır. Amerika'daki zenciler, beş yüz yıla yakın bir zamandan beri Ameri-ka'da

yaşamaktadırlar ve ancak hâlâ batı kültürünü özümseyebil-miş değildirlere. Mesela Caz müziğinde Louis Armstrong gibi zenci-ler, fakat klasik batı müziğinde yahûdi Menuhin gibi Yahûdi-Hiris-tiyan beyazlar öndedirler. Çünkü Caz müziği Afrika kökenlidir, klasik batı müziği ise Yahûdi-Hiristiyan beyazlara âittir.

Kültür ve onun tezâhürleri, ilk bakışta birbirinden farklı birim-lerin bütünü olarak görünüyor ise de, aslında onlar bu bütün içinde son derece önemli ve ciddi ilişkiler içinde gelişmektedirler.

Bizler, araya giren bu fâsıladan sonra hedef seçtiğimiz konuyu daha geliştirebilmek bakımından yukarı satırlarda kendimize sor-duğumuz suali tekrar hatırlamamız gerekecektir. Şöyle ki “hakika-ten, felsefe bir milletin var olması, varlığını koruması ve sürdürmesi bakımından lâzım mıdır yoksa değil midir?” Yukarı satırlardan beri gelişerek devam eden fikir akışına uyum göstererek bu suale “evet lâzımdır, hem çok lâzımdır” diye cevap vermemiz tabii sayılacaktır. Yalnız felsefeden ne anlaşılması gerektiği husûsunda fikir birliğine varmamız icap eder. Ancak anlaşılan ve kastedilen bu felsefe, batılı-ların kendilerine göre kurdukları, kendi ihtiyaçlarına göre belirle-dikleri ve kendi menfaatlerine göre şekillendirip benimsedikleri tür-den bir felsefe olmayacaktır.

Genel olarak felsefe değil, fakat bu bütün içinde batılılar felsefe-lerini umûmiyetle soyut alanda, soyut kavramlar ve bu kavramlar-dan oluşan soyut önermeler ile kurmuşlar ve geliştirmişlerdir. İn-cil’de geçen “Başlangıçta Kelam vardı. Kelam Allah’ın yanındaydı. Kelam, Allah idi.”⁴² ifâdesi, Hiristiyanları, İncil’i anlamak için kelâmı anlamak ve yine onun tamamlayıcısı mâhiyetinde Aristoteles’i ve dolayısıyla Grek felsefesini anlamak, yâni bütün bunları yorumlamak gibi bir gayret ve mecbûriyet içine çekti. Bütün ortaçağ dışı kapalı, içe dönük bir halde bu yorumlama gayretleriyle geçti. Fakat bu yorumlama faaliyetleri gelip bir noktada tıkanı. Ancak ne kadar zamandan beri İncil’i ve Grek felsefesini yorumlayarak ve ona bağımlı kalarak gelişen batı düşüncesi, tıkanıdığı bu noktada Grek felsefesinden ayrılıp birikimiyle ve eriştiği düşünce seviyesiyle —böyle değil ise böyle olmalıydı— yeni açılımlarla kendisine yeni hedefler ve yeni düşünce alanları bulmalıydı. Buna cesâret edemedi ve dikkat etmediği noktaları önemseyerek, ilk öncesinde yaptığı hatâları yapmamaya özen göstererek, Grek felsefesini yeniden yorumlamak için tekrar başa döndü. Grek felsefesine dâir farklı yorumlarıyla kendi felsefesini yeniden inşâ etmeye başladı. Batılılar, yaptıkları bu fâhiş hatâyı ve bu çok büyük yanlış gözlerden gizlemek ve bilakis kendilerini kusursuz ve üstün göstermek için meseleyi başka şekillerle sundular. “Rönesans, Grek felsefesinin farklı olarak yeniden yorumlanması ile başlamıştır” şeklinde bir ifâde geliştirdiler. Halbuki bu ifâde, önce dış yapısı itibâriyle yanlışlarla dolu ve daha sonra iç dokusuyla pek çok bakımdan eleştirilere açıktı.

Bir defa bu ifâde, dış yapısıyla, tekâbül ettiği zaman ile uyum içinde

değildi. Nitekim batıdaki keşif ve icatlar Rönesans hareketin-den yüz elli, iki yüz sene önce başlamıştı. Buna benzer daha pek çok çalışma böyleydi.

İkinci olarak bu ifade, bu defa iç dokusuyla birçok yönden eleş-tiriye açıktı. Bu cümleden olarak “Rönesans, Grek felsefesinin farklı olarak yeniden yorumlanması ile başlamıştır” demek, bin küsur yıl-dan beri yapılan bütün çalışmaların, gayretlerin ve fikrî mesâinin boşuna ve mânâsız yere yapılmış olması demektir. Ayrıca Aristote-les’in yorumları ile gelişen bu felsefenin, İncil’i yanına ve yardımına alarak sebep olduğu kırk milyon insanın yakılması, asılması, kesil-mesi, öldürülmesi ve işkence edilmesinin haksız yere, zulmen, boşu boşuna yapılmış olması demektir.

Buna mümâsil olarak “Rönesans, Grek felsefesinin farklı olarak yeniden yorumlanmasıyla başlamıştır” demek, batı felsefesi bin kü-sur yıldan beri hiçbir zaman Grek felsefesinden bağımsız kalamamış, hiçbir şekilde müstakil ve kendine yeter olamamış, her hâlükârda ona tâbi olmuş ve ikinci sınıf bir felsefe olarak kalmış demektir.

Batılılar, bunu kaç asır sonra itiraf ederek “Bütün batı felsefesi, Platon felsefesine düşülmüş bir dipnottan ibârettir” demişlerdir.

Bu süreç içinde “Rönesans, Grek felsefesinin farklı olarak yeni-den yorumlanması ile başlamıştır” demek; batı felsefesi, Grek felse-fesinin yorumlarından, yâni “yorumlardan” ibârettir demektir. Ehemmiyetine binâen tekrar edilecek olursa bu ifâdede “temel kav-ram” “yorum”dur. Bundan şu anlaşılır ki, batı felsefesinde önerme-ler “açıklayıcı” ve “teklif edici” önermelerdir. Gereklik bildiren ve-ya emir kipi fiillerden oluşan cümleler ve önermeler yoktur. Mesela “Erdem nedir?” der, fakat “Erdemli olunuz!” demez. Keza “Adâlet nedir?” der, fakat “Adâletli olunuz!” demez. Bundan şu anlaşılır ki, batı felsefesinde önermelerin yaptırım gücü yoktur. Cemiyetin de-ğerlerine dâir fazla bir şey bulunmaz. Buna paralel olarak duygu yoktur ve tabîî heyecan da olmayacaktır.

Mesele bu noktaya gelince pek çok kimse, felsefe insan zihnine baskı uygulamadığı, yine insan vicdanını etkilemediği ve insanların davranışlarına kalıplar sunmadığı için felsefedir, yoksa “din” olur-du, diyeceklerdir.

Ancak böyle düşünen ve böyle konuşanların bizzat kendilerinin oluşturdukları, “Rönesans, Grek felsefesinin farklı olarak yeniden yorumlanmasıyla başlamıştır” ifâdesinde kendi beyanlarına göre insan düşüncesinin Grek felsefesinin sınırları içine sıkışıp kalması-nın ve onun kalıpları arasında ancak şekillenmiş bulunmasının mahzurlarını ve yine böyle bir düşünce ürününün felsefe sayılıp sayılmayacağını anlatmaları gerekirdi.

Velhasıl kendileri gibi felsefe yapmayanlara karşı batılıların ge-liştirdikleri bu itiraz, takip ettikleri yolun ne kadar yanlış ve kusurlu olduğunu gizlemek, aksine tutulan bu yolun ne kadar doğru, uygun ve isabetli olduğunu kabul ettirmek bakımından oluşturdukları “felsefe tanımı”ndan ileri gelmektedir.

Halbuki felsefe adı altında yaptırım gücü olmayan, cemiyetin değerlerinden fazla bir şey taşımayan, duygu tarafı bulunmayan, sâdece

zihni faaliyetler olarak sözde kalan bir takım önermelerin bir milletin var olması, varlığını koruması ve sürdürmesi bakımından etkisi sıfır olmasa bile ne ölçüde olacaktı.

Buna karşılık doğu —ister felsefe deyin ister düşünce— Grek-ler' in felsefelerini mitolojilerinden üretmelerine karşılık kendi fel-sefelerini yâni düşüncelerini geçmişten gelen değerlerinden, efsâne-lerinden, büyük kişilerin yaşayış tarzlarından ve söylediklerinden, daha önemlisi inançlarını teşkil eden temel esaslardan devralıp, buna göre kurup geliştirdikleri ve bütün bütüne kendi değerlerini ihtivâ eden dolayısıyla yaptırım gücü olan ve aynı zamanda duygu tarafı bulunan, heyecan veren önermeler ve sistemlerle varlıklarını koruyabilmek ve sürdürülebilmek bakımından yazılı-sözlü olarak kendi usullerine göre düşüncelerini ve değerlerini genç nesillere aktarabilmişlerdir.

Bu işte hangi taraf daha muvaffak olmuştur sorusunun cevâbını bulmak bundan yüz elli, iki yüz sene evvel bu kadar kolay değildi. Fakat bugün artık kolaydır. Çünkü her şey ortadadır. Batı felsefesi bugün tıkanmıştır ve fizik felsefesi, biyoloji felsefesi olarak... Parça-lara ayrılmış bir halde, ilim felsefesi şeklinde devam etmektedir. Halbuki felsefe bütünlük ister bölünmekten, parçalara ayrılmaktan hoşlanmaz. Daha net olarak batı felsefesinin batı insanını ve tabiatı getirdiği nokta ortadadır. Uyuşturucu kullanımının, cinâyetlerin, intiharların ve diğer her türlü suçun ve suçlunun artması ve en ehemmiyetlisi nüfusun büyük ölçüde düşüş göstermesi... gibi. Or-taya çıkan bu durum, batının felsefesiyle ve insanıyla tükendiğinin işâretidir...

Hal böyle iken doğu medeniyetleri kendi değerlerini ihtivâ eden, yaptırım gücü olan felsefeleri ile yâni düşünceleri ile kendi insanlarını böylesine bozulmaktan ve çöküntüden korumuşlardır.

Velhâsıl bugün artık şüphe ve tereddüt edilemez ki, batı insanı çeşit çeşit uyuşturucular ile iç içe kalmış, büyük suç oranları altında ezilmiş, intihar ve cinâyetlerle bunalmış, geleceğinden korkan, bed-bin, yılgın, ümitsiz ve çürümüş bir haldedir. Batı medeniyeti, bu in-sanları bu durumlardan kurtaramamıştır. Buna mukâbil doğu me-deniyetleri geleceğinden ümitvâr olan, zinde, sağlam topluluklar inşâ etmişlerdir. Bu iki taraf hakkında yapılan tespitlerin isâbet de-recesini belirlemesi bakımından en geçerli ölçek, batıda bütün ted-birlere rağmen nüfusun azalması ve doğuda bütün önlemlere rağmen nüfusun artmasıdır. Bu fark, küçümsenmeyecek kadar mâni-dardır. Zîra bu iki olgudan biri, bu medeniyetlerde insanların rûhen hayattan koştuklarını, boşlukta kaldıklarını, ümitlerini kaybettiklerini, zihnen kumar, içki, fuhuş ve eğlence arasında kendilerinden başka hiçbir şeyi ve hiç kimseyi düşünmediklerini gösterir. Buna mukâbil diğeri hayâta bağlı olmak, hayattan beklentisi bulunmak, geleceğinden ümitli olmayı belirler.

Gerçek böyle iken doğuda yerel kalan bazı bozulmalar görülüyor idiye, bu da yine batıların fesatları sonucudur. Nitekim batılı-ların komünizm tehlikesini bahâne ederek veya harp edip zorla girdikleri ülkelerde onları kendilerine bağımlı kılmak, sömürmek, sömürgeleştirmek

ve bunun için evvela onların içlerini boşaltmak maksadıyla kurdukları kumarhaneler, barlar, pavyonlar, fuhuş yu-vaları ve benzeri yerlerde bu insanlara daha önce bilmedikleri ku-mar çeşitleri, kumar hileleri, hırsızlık, gasp, soygun, rüşvet ve haraç alma, adam öldürme, adam kaçırma, fidye isteme ve daha ne varsa bütün kötülükleri öğreterek onları bozmuşlardır. Ancak bu bozul-mada batılılara göre bir fark vardır ki, o da bu bozulmanın kökten ve temelden olmamasıdır. Bu bozulma insanların zaaflarına hitap edilerek, özendirilerek, kandırılarak, menfaat sağlanarak, zorlana-rak, reklam ve propaganda yapılarak îcat edilmiş bir bozulmadır ki, sathî olup telâfisi mümkündür.

Varacağımız hedefi belirledikten sonra artık bu konuda söyleyeceklerimiz bizlerden ifâde edilmelerini bekleyeceklerdir. İslâm düşüncesi, Greklerin mitolojilerinden ürettikleri felsefelerinin peşi-ne takılmak, onun taklitçisi olmak ve batılların düştükleri girdaba kapılmak mecbûriyetinde değildir. Nitekim İslâm medeniyetini teş-kil eden ülkeler, genel olarak Kur'ân-ı Azimü's-Şân'da vârid olan âyetlerde ve yine hadîs-i şeriflerde vâki olan beyanlarda ve bunun bir devâmı mâhiyetinde, fakat bu defa özel olarak kendilerine âit efsânelerde, destanlarda, menkıbelerde, atasözlerinde, ulu kişilerin söylediklerinde, yaşayış tarzlarında, davranışlarında, târihten gelen tecrübelerinde... ve benzeri pek çok hususta kendi felsefelerini kur-mak, var etmek ve geliştirmek bakımından pek çok kalmaz bula-caklardır. Buna bir misal olarak Fichte ve Nietzsche'nin kurup geliştirdikleri Alman İdealizminde Germen ırkının, yâni Almanların en üstün ırk olduklarını göstermek, bunu onlara inandırmak ve dolayısıyla onları en üstün kılmak için felsefeye getirdikleri "Üstün-in-san" nazariyesinden bin küsur yıl kadar önce Kur'ân-ı Kerim, "İnanı-yorsanız siz daha üstünsünüz" âyeti ile inananlarına, herkesten ve her şeyden daha üstün olmalarını hedef göstermiş, bunu îman hâli-ne getirmiş bulunuyordu. Kaldı ki, bu meâlde daha pek çok âyet, hadîs ile ulu kişilerin ve düşünürlerin beyanları var idi.

Bu noktaya geldikten sonra artık, konumuz itibâriyle İslam medeniyetinin bir rûknü mesâbesinde bulunan Türk-İslam medeniyetinde durum yine aynıdır. Nitekim Türk-İslam düşüncesi âyetlere, hadîslere ilâveten destanlarda, efsânelerde, âbidelerdeki kitâbelerin-de, menkıbelerde, ulu kişilerin yaşayış tarzlarında, yapıp ettiklerin-de, hikmetli sözlerinde, atasözlerinde, her çeşit mevzûda ve oğuda temellerini bulur. Nitekim, Türk-İslam medeniyetinde mevcut sos-yal müesseselerden birine dâir verilecek bir misal ve yine bu mede-niyete mensup bir kimsenin şehit olurken ağzından çıkan son cüm-le, meselenin önemini ve ciddiyetini anlatmaya yetecektir:

Kırkpınar ve karakucak güreşlerinde sâdece birinciye ödül verilir. İkinciye ödül verilmez, gayet tabîî üçüncüye hiç ödül verilmez. Başka bir ifâde ile, bir kişi ha ikinci olmuş, ha üçüncü olmuş, ha so-nuncu olmuş bir şey değişmez. Bununla cemiyete verilmek istenen ileti ve gençlere anlatılmak istenen şudur: Sen bu dünyâda hangi işi yapıyor isen, hangi mevkide bulunuyor isen, iş yaptığın yerde veya bulunduğun mevkide

birinci olmaya mecbursun. İkinci olmaya hakkın yoktur, üçüncü olmaya hiç hakkın yoktur. Birinci olmuyor isen, sonuncu ol istersen, bunun bir değeri yoktur artık. Bu sosyal tavır “Üstün-İnsan” nazariyesinin ilk merhalesini teşkil eder.

Konuyu, onu hazırlayan efsânesiyle berâber ele alırsak, orada düşüncelerimizi geliştirmemiz bakımından pek çok malzeme buluruz.

Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarında bir grup akıncı, sallarla Ça-nakkale Boğazı'ndan Rumeli'ye geçerler. Edirne'den daha ileri bir mevkiye mola verirler. İçlerinden kırk yiğit, güreş tutmak isterler. Eşleşirler ve güreşmeye başlarlar. O gün akşama kadar yenişemez-ler. Ertesi gün güneşin doğuşuyla başlayıp güneşin batışına kadar güreşirler, yine yenişemezler. Ancak üçüncü gün, gün batarken yorgunluktan kalpleri durur ve ruhlarını teslim ederler. Arkadaşları onlara “şehit” muamelesi yaparlar, fakat mezarlarına “yüzükoyun” gömerler. Çünkü yenilmemişlerdir. Ölüm de onları yenememiştir. Çünkü ölürlerken ruhlarını arka üstü değil, sağ taraflarına kıvrıla-rak teslim etmişlerdir. Daha sonra kırk gün içinde bu kırk mezardan kırk tâne pınar fişkırır ve buranın adı artık “Kırkpınar” olur.

Burada dikkatlerimize hitap eden birçok husus vardır. Bir defa bu kırk kişi, yâni “yirmi çift” güreşçi arasında “hakem yoktur”. Bu şu demek olur ki, bu kırk kişi güreşirlerken birbirlerine gayri nizâmî bir şey yapmayacaklar ve güreş sonrası birbirlerine usulsüz davran-mayacaklardır. Daha önemlisi ve en önemlisi şudur ki, üç gün bo-yunca güreşen bu yiğitler birbirleriyle arkadaş idiler. İman birliği ve gâye birliği içindeydiler. Aralarında teklif-tekellüf yoktu. Ayrıca bu, bir yarışma değildi ve daha başka bir hüviyet de taşımıyordu. Za-man geçirmek için yapılmış bir oyalanma idi. Hal böyle olunca içle-rinden bâzıları “Hadi ben yoruldu, yenilmiş sayılıyım da bu iş bitsin artık” diyebilirdi. Fakat bu kırk kişiden hiç biri bunu söyle-medi. Halbuki pekâlâ söyleyebilirdi, fakat söylemedi.

Çünkü Türk-İslâm töresinde, başladığı bir işi en iyi yapmamak veya yarıda bırakmak, daha önemlisi yılmak, yılgınlık göstermek, yenilmek “pes etmek” diye bir şey yoktur. Bunlar son derece haysi-yet kırıcı ve kabul edilemez durumlardır. Bunun içindir ki, bu yiğit kişiler, güreş esnâsında ve güreş sonrasında gayri nizâmî davran-a-rak arkadaşlarına haksızlık yapmamışlar, onları kırmamışlar, gü-cendirmemişler fakat aynı zamanda bu dirâyet ve hassâsiyeti kendi-leri için de göstermişler, pes etmemişler, yenilgiyi kabul etmemişler-dir. Zaman geçirmek için bile olsa, eğlenmek maksadıyla yapılan bir işin ciddiyeti haleldâr edilemezdi. Bunun için öldüler fakat pes et-mediler, yenilmediler ve mağlup olmadılar. Arkadaşları da onları sırtları yere gelmediği için yüzükoyun gömdüler...

Hâsılı bütün burada zikredilen ve yaşanan olgular “üstün in-san” olmanın şartlarıdır. Ama ne yazık ki, bir kimse çıkıp bu muhte-şem vâkıayı sistemleştirmeyi düşünmemiştir...

Türk-İslam düşüncesine kaynak teşkil edecek daha pek çok husustan bir diğeri şöyledir: Selçuklu kumandanlarından Karatekin Beg, Çankırı'yı fethi esnâsında aldığı yaraların tesiriyle rûhunu tes-lim ederken, Çankırı'nın eteğine yaslandığı dağı gösterip, etrâfında-kilere şöyle

söylemişti: “Öldükten sonra beni, bu dağın tepesine gö-mün. Mezarımda da Çankırı’yı düşmana karşı kıyâmete kadar bek-leyeyim.”

Karatekin Beg’in bu sözü, bin yıla yakın bir zamandan beri ağızdan ağıza dolaştığı, duyulduğu ve bilindiği halde her nedense bu memleketin insanlarının dikkatlerine lâıyk olamamıştır. Halbuki bu söz Alman filozofu I. Kant’ın felsefesinde kurduğu “Kategorik İmperatifler” adını verdiği “vazîfe ahlâkı”ndan çok daha mânâlı, muhtevâlî ve kapsamlı idi. Şöyle ki, I. Kant vazîfe ahlâkını kurmuş, fakat onu ölüm ötesine geçirememiştir. Kişi ölünce, vazîfe sorumlu-luğu bitecektir. Kimse ölüden vazîfe beklemez. Halbuki Karatekin Beg, ölüren söylediği bu cümlesiyle, vazîfe sorumluluğunu “ölüm ötesine” geçirebilmiş, ölümü yenebilmiştir. Vazîfe sorumluluğunu şartlar üstüne çıkarmış, sınırsız ve sonsuz kılmıştır.

“Kişi öldükten sonra mezarında vazîfe yapacağı nerden bellidir ki, Karatekin Beg böyle konuşuyor” diyenlere verilecek cevap açık-tır. Burada önemli olan, kişinin öldükten sonra vazîfe yapıp yapma-yacağı değil, onun öldükten sonra mezarında da vazîfe yapacağına dâir bir inanç geliştirmiş olmasıdır ki, kişiyi bu dünyâda başkaların-dan üstün kılacak olan da budur.

Sonuç olarak yazı, bu satırlarla bitmiş oluyor. Ancak bâzı hu-susların açıklanması lüzûmu vardır. Şu husus kesinlikle bilinmeli-dir ki, ben bu söylediklerimle Grek Felsefesi mânâsız, yersiz, saç-madır; Batı Felsefesi lüzumsuzdur, boştur demek istemiyorum. Söylediklerimden bunu çıkarmak haksızlık olur. Ben sâdece şunu söylemek istiyorum ki, bütün zihni kabiliyetlerimizi, bütün fizikî enerjimizi ve bütün zamânımızı Grek felsefesini ve batı felsefesini öğrenmek, onu daha iyi anlamak ve onu bütün inceliklerine vâkıf olacak şekilde derinliğine kavramak için elimizden geldiği kadar, var gücümüzle çalışalım, fakat aynı zamanda bu gayret ve hassâ-siyeti daha başka ülkelerde geliştirilmiş felsefeler, yetişmiş düşünür-ler, onların düşünceleri ve eserleri üzerinde de gösterelim.

Daha önemlisi ve en önemlisi ben, bütün bu gayret ve çalışma sonucu elde ettiğimiz kazanımları ve bu cümleden olarak fikrî biri-kimimizi, derinleşen, güçlenen, genişleyen ve büyük tecrübeler ge-çiren felsefî düşünce yapımızı “Batı düşüncesini değil”, Türk-İslâm düşüncesini zenginleştirmek, geliştirmek, daha kapsamlı, muhtevâlî kılmak, en üst seviyeye çıkartmak için kullanalım demek istiyorum.

Bu arada bâzı kimseler çıkıp da, peki ama “bu felsefe Grek fel-sefesine ve batı felsefesine benzemez ise o zaman ne olacak” dedik-lerinde, verilecek cevap açıktır: Benim kurup geliştirdiğim Türk-İslâm düşüncesi veya felsefesi, Grek felsefesine ve batı felsefesine benzeyebilir, belki kısmen benzer, belki hiç benzemez; bu, mesele değildir ve hiç değildir.

Sonuç olarak felsefe târif edilemez ve bilhassa hiç taklit edile-mez. Taklit etmeye kalkan cemiyetler taklit edememeleri bir yana fikrî bağımsızlıklarını da kaybederler. Şâyet bağımlı iseler yâni sö-mürge iseler bu defa siyâsî bağımsızlıklarını kazanmaları güçleşir. Hindistan ve Uzakdoğu’da İngiliz, Afrika’da Fransız ve daha başka ülkelerin sömürgelerinin o dilleri bildikleri halde bir türlü düşünce üretememeleri ve kaç yüz yıl bağımsızlıklarını kazanamamaları gibi... Sömürgecilerin

düşünmesi, sömürgecilerin düşünmemesi sonucunu doğurmuştur.

Felsefenin akıl-mantık ağırlıklı olduğunu söyleyenlere şaşarım. Böyledir de o zaman niçin matematikçi filozoflar matematiğin prensiplerinde anlaştıkları halde kurdukları felsefelerinde anlaşama-makta ve hattâ birbirleriyle çelişmektedirler.

Velhâsıl cemiyetler felsefelerini kendi değerlerine târihten gelen tecrübelerine coğrafyalarının şartlarına, imkânlarına ve imkânsızlık-larına göre kurar, geliştirirler. Bunun içindir ki bir milletin felsefesi başka milletler ve cemiyetler için fazla bir değer ifâde etmeyecektir.

Bu itibarla ben felsefemi, Türk milletini, değerleriyle ve îmanı-yla büyültmek, yüceltmek ve bu dünyâda var olan her şeyin ve her-kesin üstüne çıkartmak için kurarım. Yoksa yabancılara ve batılılara hoş görünmek, onları memnun etmek ve onlardan takdir toplamak için değil. Hem zâten onlar, Türk Milletinin büyümesinden, yücel-mesinden memnun olmak şurada kalsın, rahatsız olacaklardır...

Türk'ün Gücü

Zeki Önsöz

Türkleri Orta Asya'dan Anadolu'ya, ora-dan üç kıtaya yürüten kuvvet ne idi? Bu-günkü Türkiye Devleti nasıl ve hangi hedeflerle kuruldu? Türkler, günümüzde Türkiye'yi kuşatan sorunlarla nasıl başa çıkacak?

*

Orta Asya'dan kopup gelen Türk soyunun ülküsü (Kızılma'sı) batı idi. Onun için Türk boyları önüne geçilmez bir hız ve istekle hep yeni vatanları olacak topraklara doğru aktı. Sultan Alparslan'ın 1071'de Malazgirt'te Anadolu'nun kapısını açtığından beri bu toprakların sâhibiyiz. İslâm'ın bayraktarlığını yapan Selçuklular Anadolu'yu çiğnetmemek için Haçlılara ve Moğollara karşı göğüslerini siper etti. Selçuklu'nun devamı olan Osmanlı, ilâ-yı kelimetullah yâni İslâm dîninin esaslarını ve yüceliğini yaymak için gösterilen gayret aşkı ile Türk'ün Kızılma'sı olan İstanbul'u almış, üç kıtaya yayılmış ve Viyana kapılarına dayanmıştı.

Osmanlılık ideali neden yürümedi?

Osmanlılığın bir ideoloji olması ancak 1839'da "Tanzîmat"la başlar. Tanzîmat, Osmanlı Devleti'ni kuran Türklerin yanına Hıristiyan azınlıkların da kurulmuş devletin sâhipleri arasında gösterilme-sidir. Hıristiyan azınlıkların, Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan batılı sömürgecilere dayanarak İmparatorluktan ayrılma hareketlerine karşı gelmek zorunda olan Türkler, Osmanlılık idealine sarıldılar. Rum, Bulgar, Sırp, Ermeni, diğer azınlıklar ve Türkler hepsi Osmanlı vatandaşları olacaktı. "Hepimiz Osmanlıyız" dendi, ama olmadı. Azınlıklar Türklüğü yıkmak için çalıştılar ve Jön Türkler de Sultan Abdülhamid'i deviriyoruz gafletiyle onlara yardım etti.

Osmanlılık idealine kesin darbeyi 1912 yılındaki Balkan Savaşı indirdi. Çünkü bu savaşta Türk olmayanlar yabancı kuvvetlerle açıktan açığa el ele verdiler. Türklerin imparatorluğu ayakta tutma uğruna kendi millî kimliklerini saklamaları bir işe yaramadı. Balkan Savaşı'ndaki büyük yenilgi 550 yıllık Türk vatanı Rumeli'yi kaybımıza yol açtı. Bu durum imparatorluktaki Müslüman fakat Türk olmayan halkların da bağımsızlık

heveslerini körtükledi. Birinci Dünya Savaşı'nda din kardeşi dediğimiz Araplar, İngilizlerin yardımı ile Osmanlı Devleti'ne isyan edip, Türkleri sırtından hançerledi. Osmanlılık düşüncesinde olduğu gibi İslamcılık'ta da Türkler yalnız başlarına kaldı.

Mîsâk-ı Millî (Millî Yemin)

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda bütün cephelerde dövuştü. Ateşkes antlaşmasına rağmen batılı emperyalist ülkeler ve onların yerli işbirlikçileri Yunan - Rum ve Ermeniler Türk yurdunu işgal etti. Türk devletin sonunun geldiği zannedilen bu dönemde Türkler devlet kurma gelenekleri ile hemen yeni bir devlet kurmaya girişti. 17 Şubat 1920'de son Osmanlı Meclisi, bütün dünyâya ölüme mahkûm edilmiş devlet ve milletin barış şartlarını Mîsâk-ı Millî (Millî yemin) adı altında bütün dünyâya duyurdu. Bu bildiri ile im-paratorluk içindeki bütün Türk olmayan unsurlar ayrılıp, "din, ırk, soy bakımından bir olan" kitlenin yâni Türk kitlenin birliği îlan edildi. Bu bildiri ile Türk milleti hiçbir kayda bağlı olmadan yeni bir devlet kurmağa karar verdi. Bu devletin temelini Türkler oluşturdu. Nitekim Osmanlı Meşrûtiyet Meclisi'nin kapanmasından bir ay son-ra 23 Nisan 1920'de Ankara'da yeni bir Türk devleti doğdu. O za-man, şimdilerde olduğu iddia edilen 36 etnik grubun temsilcileri ortalarda yoktu. Çünkü o meclisteki üyeler, Türk milletinin temsil-cileri idi.

Millî Mücadele

Bu andan itibaren Türklerin Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kendi vatanlarını kurtarmak için yaptıkları Türk Kurtuluş Savaşı başladı.

Türkler emperyalist devletlere karşı yaptığı mücadelede dayan-ma ve yaşama kudretini kuvâyı milliye rûhunda buldu. Bu ruhla düşmanlar yurttan kovuldu. Azınlıklar mübâdele edildi. Milletini sevmek ve yükseltmek demek olan milliyetçilik ile vatanı korumak ve milletimizin kalkınması hedef alındı. İmparatorluktan devralınan ideolojik mîras tamâmı ile değiştirildi. "Artık; vatan, Türk vatanı; millet, Türk milleti; devlet, Türk devleti" idi.

Türkiye Cumhûriyeti kurulurken bir başka millet veya halkın ortaklığı ile kurulmadı. "Devletimizi kuran irâde, Türk soyunun gerçeğine ve bu gerçeğin târih boyunca yarattığı kültürün benim-senmesine dayanır." Bu kültürde dilimiz Türkçe, dînimiz İslâmiyet, yaşadığımız târih ve coğrafya, sanatlarımız, gelenek ve görenekleri-miz, binlerce yıl yaşadığımız coğrafyalarda edindiğimiz tecrübeler, soyumuz ve onun davranışları vardır.

Kuvâyı Milliye Rûhu

1920'lerdeki Kuvâyı Milliye Rûhu'nu günümüz gençlerinin an-laması

için Samet Ağaoğlu'nun Kuvâyı Milliye Ruhu isimli eseri okunmalıdır.⁴³ Samet Ağaoğlu, bu kitabında, 23 Nisan 1920'den 1 Nisan 1923'e kadarki dönemde, Millî Kurtuluş Savaşımıza önderlik etmiş olan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ele alıyor. Millî bağımsızlık davasına atılmış olan Türkiye halkına her türlü fedakârlığı göze aldırarak 'Kuvâyı Milliye Rûhu' ve bu ruhun kendisini gösterdiği en büyük sahne olan Birinci Büyük Millet Meclisi, okurun göz-leri önüne seriliyor. Yazar, Sevr Antlaşması'ndan Büyük Zafer'e ka-dar olan dönemde Büyük Meclis'in tutanaklarını, emperyalizme karşı Türkiye halkının direnişinin belgeleri olarak ortaya koyuyor.

Türkiye, Millî Mücadele döneminde emperyalist ülkelerin oyunlarını bozdu. Hangi etnik kökenden gelirse gelsin, yüzyıllardır Türk kültürü içinde yaşayanlar olarak birleşti ve Türk milletini oluşturdu.

Günümüzde Türkiye'ye yönelen tehditler

Türkiye'yi 1920'lerde yere sermek isteyen dış güçler, daha sonraki yıllarda bu ülkelerinden vazgeçmedi. Yunanistan; hedefi Kıbrıs, İstanbul, Batı Anadolu ve Pontus olan Yunan ülküsünden vazgeçmedi. Anayasasında Doğu Anadolu bölgemize Batı Ermenistan diyen Ermenistan bu ülküsünden vazgeçmedi. Birinci Dünya Savaşı'ndan beri Kerkük ve Musul'daki petrol kuyularını ele geçirmek ve burada kendilerine bağlı piyon bir Kürt devleti kurmak isteyen İngiltere ve Amerika bu hedeflerinden vazgeçmedi.

Günümüz dünyasında küresel sermaye millî devletlere saldırılmaktadır. IMF ve Dünya Bankası politikaları ile bu devletler çökerilmektedir. Türkiye, emperyal politikalar güden ABD, Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerin hedefindedir. Türkiye batıya karşı güçlü ve bağımsız olmadıkça, batının sömürgeci olmak durumundadır.

Günümüzde PKK'nın bölücü Kürtçülüğü, emperyalist ülkeler tarafından Türkiye'ye karşı kullanılmaktadır. PKK terörü Türkiye'ye binlerce insana ve milyarlarca dolara mâl olmaktadır.

Bu acı kayıplara rağmen, Türkiye bütünlüğünü, birliğini, kararlılığını kaybetmemektedir. Çünkü Kuvâyı Milliye Rûhu Türk mil-letine günümüzde de yol göstermektedir. Türkiye 1920'lerde bun-dan daha karanlık, ümitsiz günlerden aydınlığa "Kuvâyı Milliye Rûhu" ile çıkmıştı. "Kuvâyı Milliye Rûhu" bağımsız olmak, birlik ve beraberlik içinde ayakta kalmak azim ve irâdesidir." Kuvâ-yı Milliye Rûhu, vatan topraklarımızı, zenginliklerimizi almak isteyen düşmanlara ve onlara yardımcı olan içerdeki hâinlere hadlerinin bildirilmesidir.

*

Sonuç

⁴³ Samet Ağaoğlu, Kuvâyı Milliye Ruhu, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999.

Ufkumuzu karartan bir dönemden geçiyoruz. Buna rağmen, Kuvâyı Milliye rûhuna muhtaç olduğumuz her zaman onu yanı başımızda buluyoruz. Çünkü Türkler “Devlet-i ebed müddet’e” yâni Türk Devleti’nin ölümsüzlüğüne inanır. Bu Türk ülküsüdür. Günümüzde askere davullu zurnalı alaylarla gönderilen Mehmet-çikler, askerde şehit olan evlâtları için “Vatan sağ olsun !” diyen analar ve babalar, “Şehitler ölmez, vatan bölünmez!” diye haykıran Türkler, bu ülkünün günümüzdeki yansımalarıdır.

Türk ülküsü devam ettikçe, “Tehlikeler nereden gelirse gelsin, ne kadar büyük olursa olsun” Türkiye büyüyecek, yıkılmadan yo-luna devam edecektir!

Eylül / 2010

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Çocuk Sende Kalsın⁴⁴
- Aşkım, birlikteliğimiz çok iyi gidiyor,

değil mi?

- Öyle aşkım!
- Ama şöyle biraz hareket olsa, diyorum!...

- Yâ, gerçekten...
- Buldum! Nikâh yapalım.
- İkisi de çok sevindiler.
- Sevinçlerinin göstergesi olarak el çırpıyorlar.

Nikâhlandılar.

Bir süre sonra:

- Aşkım, evliliğimiz iyi gidiyor, ama hani biraz hareket olsa!...
- Yâ, biraz hareket!...
- Çocuk yapalım mı?
- Ay hârika!...
- Çok sevindiler. El çırpıyorlar.

Bu konuşmadan dokuz ay on gün sonra nur topu gibi bir kız çocukları dünyâya geldi. Çocuk gündüz kreşte, gece bakıcı kadının koynunda uyudu ve büyüdü.

Ne olacak çocuk bu! Çabucak büyüdü. Beş-altı yaşına geldi. Kreşi, sonra yuvayı, evi; bakıcı kadını annesi bildi. Çok güzel oyun-cakları oldu. Hattâ bilgisayar bile oldu.

- Aşkım, kızımız artık altı yaşına giriyor.
- Yâ, zaman ne çabuk geçiyor!...

- Gerçekten!
- Ama canım sıkılıyor! Hani diyorum, şöyle biraz...
- Yâ, yaşamımıza biraz hareket getir-sek!
- Boşanalım mı, ne dersin?
- Ay hârika!

Hürriyet

Gündem Velâyet davalarında 'çocuk sende kalsın' devri

ANKA

Ekonomik sorunlar aile yaşamını da olumsuz etkiliyor. Son dönemde anlaşamayanlar mahkemelerde ailenin çocuklarını velayetini paylaşma konusunda tartışıyor. Geçmiş yıllarda çocukların velayetini almak için adeta restleşen çiftler, bu kez velayeti karşı tarafa bırakmak için mücadele ediyor. 'Çocuk sende kalsın' devri de velâyet davalarına bakan hakimlerin elini kolunu bağlıyor.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 2009 yılında 114 bin 499 aile, Aile Mahkemesi'ne başvurarak evliliklerini bitirdi. Bu rakamlar geçtiğimiz yıllara oranla büyük bir artışın işaretidir. Son beş yılda boşanma olaylarında yüzde 40 gibi ciddi bir artış meydana geldiği belirtildi. Hukukun Egemenliği Derneği (HEED) Başkanı Avukat Erdem Akçöz, tespitlerini şöyle anlattı:

"Her ülkede ekonomik sıkıntılar olduğu gibi Türkiye'de de benzer sorunlar baş gösterdi. Bu sıkıntı sosyal geçimsizliği tetikledi. Ekonomik krizden sonra, şirketlerin işçi çıkarılmalarının artmasıyla beraber aileler dokuz yıldır bir depresyon gibi salınmaya başladı. Araya geçimsizlik girdi. Türk geleceğini bizzat bizzat ve bunun sonucunda boşanmalarda patlama yaşandı."

AİLE MAHKEMELERİ DAVALARINA YETİŞEMİYOR

Gazetesi Gündem sayfası. "Velâyet
İN' devri" başlıklı haber.

73

Bir celsede boşandılar... Çok iyi anla-şan bu çift, bir konuda anlaşmazlığa düştüler: Çocuk vardı ve bu çocuğun velâyeti meselesi vardı... Hâkim karşısına çıkana kadar bu hiç akıllarına gelmemişti. Hâkim sordu:

- Çocuğun velâyetini kim alacak?
- Hâkim bey, afedersiniz, o ne demek?
- Çocuk kimin yanında kalacak?

Birbirlerine baktılar. Yüzlerinde kocaman bir soru işâreti oluştu. Biri diğerine:

- Çocuk sende kalsın aşkım!
- Hayır aşkım sende kalsın!...

Çocuk bir ona baktı, bir ötekine baktı. Ve, Yürüdü gitti.

“Hukûkun Egemenliği Derneği (HED) Başkanı Avukat Ekrem Akyüz, son dönemdeki boşanmalarda çocuk velâyeti anlayışının da değiştiğini ifâde ederek, “Âile yapılarının bozulması ile berâber, çocukların velâyetini almak için dâvâ açan anne ve baba şimdilerde ço-cuk velâyetini üzerinden atmak için dâvâ açmaya başladılar.” dedi.⁴⁵

Ey ilâhi analık duygusu, nerelere kayboldun?

Ey görenlerde hayranlık uyandıran sorumluluk hissi, eskiden babanın kalbinde mihman olurdun, şimdi nerdesin?

Evlenmek... çocuk yapmak...Bu kadar mı müptezelleşti?...

Çocuk Yapmak

Eskiden, ama çok çok eskiden, MS..2000’lerden önceleri eşler, ‘Bir çocuğumuz olsa’!... arzusu ile bâzen yıllarca, ümitle beklerlerdi. Hattâ masallardan medet umarlardı. Rüyâlarında beyaz sakallı bir pîrin, elindeki elmayı uzatarak’ Bunu eşinle berâber yiyin, dokuz ay sonra inşallah bir yavrunuz dünyâya gelecek.’ demesi hayal edilirdi.

Sonra, yâni ikibinlerden sonra, bu ifâde değışti: ‘ÇOCUK YAPA-LİM’ oldu.

Burada ‘OLMAK’ ile ‘YAPMAK’ fiillerine takıldım.

Düşündüm:

‘YAPMAK’ üzerinde yoğunlaşıp hayallere daldım:

Çocuk nasıl yapılır?

Her halde şöyle olsa gerek:

Erkek ve kadın ‘Çocuk Yapalım’ arzusunda birleşince; eşlerden biri ‘SpBANK’ a⁴⁶ internet üzerinden bir sipâriş verir:” Sarı saçlı, yeşil gözlü bir

⁴⁵ Aynı haberin içi.

⁴⁶ Sp.BANK: Sperm Bankası.

kız çocuğu ‘zigot’u⁴⁷ istiyorum. Ergenlik çağına geldiğinde 1.72 boy, 39 numara ayağı olsun. Vücut ölçüleri: 70-60-70 olacak. Kargo ile gönderilmesi... Teşekkür ederim.”

SpBANK yetkilileri sipârişi kendi özel embriyoloji laboratuvarı-na iletir. Mikroskobik mekanizma harekete geçer. Yapay zigot çalışmaları başlar.

Yapay zigot ise muhtemelen şöyle îmal ediliyordur:

Anne ve babanın DNA haritaları üst üste konur, kesişme noktaları tespit edilir, buralarda isteğe göre gerçekleştirme işlemleri yapılır ve elde edilen zigot sipâriş sâhiplerine ulaştırılır.

Mutat hâmilelik süresinin sonunda gerçekten de sarı saçlı, yeşil gözlü bir bebek dünyâya gelir. Masalların anlattığı melekler kadar güzel bir yavrudur bu!

Yıllar geçer, genç kız olur, ergenlik çağına geldiğinde boy gerçekten 1.72, ayak 39, vücut ölçüleri de 70-60-70’tir. Devamlı gülümser. Ağlanacak durumlarda bile gülümsemeye devam eder.

Anne-baba perîşan!... Evlâtları ne yazık ki zekâ özürdür ve ne yazık ki iyileşmesi mümkün değildir.

Sipâriş listesinde IQ derecesi belirtilmediği için laboratuvar en alt seviyeden vermiştir.

Melekler kadar güzel bu yapma evlât, ne yazık ki anne ve babanın hicran kaynağıdır. Çünkü îmal edilen nesnenin geri gönderilip yeniden dizayn edilmesi mümkün değildir.

Ama SpBANK yetkilileri bir daha bu tür olumsuzlukların olmaması için matbu sipâriş formları hazırlatır. Bunlara IQ derecesini gösteren seçenekler koyar..

Ne var ki bu defa da ortalığı hackerler⁴⁸ saracaktır..

Çünkü herkes sipârişlerde IQ’u en üst dereceden işâretliyecek-tir... İnsan ihtirâsı bu. Doymaz...

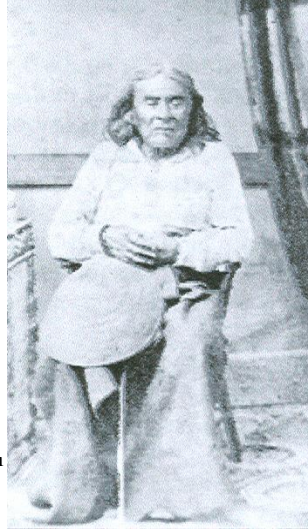
Ah şu âdem oğlunun doymak bilmez hırsı... Atlantis Kıt’asının⁴⁹ suların dibine gönderen o hırs; Hz. Nuh’un Ge-misi’ni beğenmeyip Titanic’i îmal eden ve sonra buz dağına çarptıran o!... Daha milyonlarca ‘Cehennem Meyvası’ni ya-ratan hep o ihtiras...

Kızılderili Reisi Seattle’ın 1854’te Amerika Başkanı Franklin Pierce’e yazdığı mektuptaki şu ifâde beni hep derin derin düşündürmüştür:

⁴⁷ Zigot: Döllenmiş yumurta

⁴⁸ Hacker: İnternet korsanları.

⁴⁹ Atlantis: Arkeolojik efsâneye göre, üzerinde yaş ilerlemeleri sonunda enerji merkezi ile uğraşarlarken edilen kıt’a.

“Beyaz adam anası dünyâya ve kardeşi gökyüzüne sanki satın alınabilen veya yağma edilebilen bir mal gibi, koyunlara ve parlak boncuklara davrandığı gibi davranır. Onun bu iştahı ve hırsı bir gün dünyâyı yiyip bitirecek ve geriye sâdece çorak bir çöl bıraka-caktır. “

Güney Amerika'nın 'Yağmur Ormanları'nın başına gelen felâ-ket gibi... Dünyâmızı sarıp fezâdan gelecek olumsuzluklardan koruyan ozon tabakasına yaptığı gibi...

Daha ne gözü dönmüşlükler...Yeşil gözlü sarışın melekler ve bilgisayar canavarı hackerler gibi...

Evet...O, öyle; bu böyle...

Gelecekte bunları yaşamamız kaçınılmaz. Elden ne gelir: ”Al-lah, beşeri, insan eylesin!..” diye duâ etmekten başka....

Kitap:

Bozkırın Sırrı-Türk Peygamberi, Ahmet Turgut

Harem, Aslı Sancar

Bu iki eseri okurken ben çok zevk aldım, okuyucularıma tavsiye ediyorum.